

A decorative graphic on the right side of the page. It features three concentric blue circles of different sizes, each with a lighter blue ring around it. Two thin blue lines intersect at the top left, forming a large 'V' shape that frames the circles. The circles are positioned in the upper right and lower right areas of the page.

Perspektiver på fremtidens universitetspraksis

Speciale på kandidatuddannelsen Læring og
forandringsprocesser
Aalborg Universitet København

10. semester
Vejleder: Vibeke Andersen
Anslag: 188,161
Antal sider: 78,4

Lea Strandgaard-Mortensen 20131681
31-05-2017

Abstract

The ambition for this thesis is to contribute to the discussion of the future of the university, by creating a room for reflection of the character of power in the future university.

Through a brief historical overview of the purpose of the university, its changing role in society and the development of university policy, I have painted a picture of the course for future universities that only seems to point in one direction.

My motivation for writing this thesis stems from a future workshop, I arranged with students at KUA (University of Copenhagen – Amager). The aim of the future workshop was to gain insight, into the kind of visions the students could have for a better study life. And to see what would result, from giving the students a direct voice. The future workshop was based on a knowledge interest, stemming from the purpose of action research - to strengthen the sense of empowerment amongst the students. The outcome of the future workshop expanded my knowledge interest, to gain insight into the political governance of students at the university. And to explore alternatives to the future of the university, that could accommodate the wishes of the students. I chose to use Mitchell Deans analysis of governmentality, to gain an understanding of power and governance of the university. The thesis aims to answer the following research question:

How can governance towards the goals of future universities, be understood as governance through empowerment programs? How can unintended consequences of this form of governance influence the students, and how can students' wishes for their study life be met in the future university practice?

The thesis uses legal documents and reports from governmental commissions as the object of the analysis of governmentality. The way that the reforms and reports problematize the current governing of the universities, and the changes they suggest based on the rationalities that is typical for the neoliberalist regimes, offers an insight into the governing that is to be expected in the future universities. The thesis concludes that universities are governed through reforms, based on neoliberal rationalities of economy. In this rationale, the purpose of education is to contribute to the productivity and economic growth of the country. Therefore students are guided through empowerment programs, that seek to educate the students autonomous capabilities, to make rational choices, and to conduct themselves in accordance with the management regime, while the reforms simultaneously change and shape the students

opportunities of choice in the education system. This form of governance is restricting and demotivating the students, they do not feel like they have enough opportunities for freedom of choice, and democratic participations in their study life. Their wishes for the future university include more choices, participation that is more democratic and more interdisciplinary cooperation. All characteristics that could be met, with the methods of action research. In my discussion, therefore, I will discuss the opportunities for action research in the future university.

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
Kapitel 1 – Indledning	6
Motivation	7
Problemfelt	8
Problemstilling	9
Læsevejledning	9
Kapitel 2 - Historisk rids og specialets placering i forskningsfeltet	10
Det Humboldtske universitet	10
Formålet med universitetet	11
Fra eliteuniversitet til markedsuniversitet	13
Standardisering af uddannelsessystemet	15
Fra Indholdsorientering til kompetenceorientering	16
Det økonomiske rationale	18
Specialets placering i forskningsfeltet	20
Kapitel 3 – Specialets teoretiske perspektiv	20
Mitchell Dean	21
Styringsbegrebet	22
Governmentality	23
Governmentality-analytikken	24
Styring gennem empowerment	25
Aktionsforskning og kritisk teori	27
Aktionsforskningens ontologi	28
Aktionsforskningens epistemologi	29
Metoder i aktionsforskningen	29
Empowermentperspektivet i aktionsforskning	30
Fremtidsværkstedet	31
Kapitel 4 – Metode	32
Metodekombination med kritisk utopisk aktionsforskning og governmentality-analytikken	33
Analyse med kritisk utopisk aktionsforskning	33
Analyse med Governmentality-analytikken	34
Udfordringer og muligheder ved kombinationen	36
Kampen om empowermentbegrebet	36
Kvalitative metoder	38

Etnografisk feltarbejde	38
Fremtidsværkstedet på KUA.....	40
Observation	40
Transskribering	41
Præsentation af Empiri fra fremtidsværkstedet	41
Dokumentanalyse.....	42
Udvælgelse af dokumenter	43
Præsentation af policydokumenter.....	43
Analysestrategi	45
Kapitel 5 – Analyse	47
At undersøge styringens synlighedsfelter – identificering af problematiseringer	48
At sætte fokus på styringens tekniske aspekter.....	51
Styringens rationaler og sandheder	54
At undersøge skabelsen af identiteter – Styring som empowerment-program	60
Opsummering af governmentality-analysen	65
Analyse af empiri fra fremtidsværkstedet.....	67
Fremtidsværkstedets resultater i lyset af governmentality-analysen.....	67
Kapitel 6 Sammenfatning og (perspektiverende) diskussion	71
Fremdriftsreformens utilsigtede konsekvenser	72
Universitetets død og andre alternativer	73
Aktionsforskning som løsning på universitetets udfordringer?	74
Aktionsforskningens mulighedsbetingelser i fremtidens universitetspraksis.....	76
Kapitel 7 – Konklusion	77
Litteratur.....	81
Artikel	91
Bilag.....	97

Kapitel 1 – Indledning

Den neoliberale diskurs som dominerer på universiteterne, har betydet en svækkelse af humanistiske, demokratisk inkluderende og bæredygtige dagsordener. Samfundet bliver i højere grad formet efter markedøkonomiens billede, hvor mennesket og naturen bliver behandlet som en strategisk ressource i konkurrencekampen. (Nielsen, 2011; s. 60-72). Den klassiske universitetsform med de klassiske idealer er under pres nationalt som internationalt. Tendensen til afviklingen af de gamle idealer, kalder på at nye idéer tager over. Nationale og internationale universitetsreformer tegner et billede af, hvad moderne universiteter er og bør være i en vidensøkonomi. Offentligt regulerede universiteter, der på den ene side skal opfylde samfundets, men mest af alt økonomiens, erhvervslivets og arbejdsmarkedets umiddelbare behov. På den anden side skal universitetet forandre sig til et managementuniversitet, som er i stand til i stadig højere grad at kunne konkurrere på det globaliserede marked for viden, uddannelse og forskning (Kristensen, 2007A; s. 16). Det er på tide at undersøge de potentielle konsekvenser af denne udvikling af universiteternes formål og virke, og det er på tide at tænke i nye offensive og visionære alternativer til den udvikling universiteterne gennemgår (Kristensen 2007A; s. 20, Frøslev & Emmeche, 2012). Det der karakteriserer styringen af universiteterne gennem de sidste mange år, er at der ikke ser ud til at være nogle alternativer til den måde universitetet tænkes på, derfor kan den ene reform efter den anden vinde indpas uden den store protest (Elle, 2016; s. 58; Biesta, 2011; s. 36). Det økonomiske rationale som disse reformer legitimerer sig selv i forhold til, er så dominerende i det neoliberale styringsregime, at det kan være svært at mærke styringen og derfor vanskeligt at vide hvor man skal rette kritikken hen (Greenwood, 2015; 211). Derfor er tendensen at den ene reform efter den anden tager over, uden at der for alvor kommer gang i diskussionen om de mulige konsekvenser af retningen vi bevæger os i.

Som følge af disse udviklingstendenser stiger presset på de studerende på landets videregående institutioner. De seneste reformer på uddannelsesområdet presser de studerende til at komme hurtigt og effektivt igennem uddannelsessystemet. Dette kan være med til at vanskeliggøre udviklingen af demokratiske og kritiske forholdemåder hos de studerende (Elle, 2016; s.59).

Motivation

Det er ikke muligt at gå forudsætningsløst til værks i forskningen, fordi det ikke er muligt at anskue verden 'intet sted fra' (Tangaard & Brinkmann, 2010, s. 492-498). Intentionen med dette afsnit er at specificere mit perspektiv og mål med undersøgelsen. Min inspiration til at skrive dette speciale taget sit afsæt i et praksisophold på KUA (Københavns universitet Amager), hvor jeg etablerede et fremtidsværksted med studerende.

Under praksisopholdet skulle jeg arbejde på et projekt om førsteårspædagogik. Det undrede mig at uddannelseskonsulenterne, som arbejdede på projektet, på intet tidspunkt inddrog studerende for at få en bredere forståelse for de problematikker, der var en del af deres hverdag. Jeg besluttede mig derfor, som en del af mit praksisprojekt, for at lave et aktionsforskningsinspireret fremtidsværksted med studerende. Formålet var at få indblik i, hvilke visioner de studerende kunne have for et bedre studieliv, og ligeledes for at se hvad der ville komme ud af at give de studerende en direkte stemme og følelsen af medbestemmelse. Fremtidsværkstedet var derfor drevet af en erkendelsesinteresse, der bunder i aktionsforskningens formål om at styrke følelsen af empowerment hos de studerende, gennem videnskabelse i samspil. Empowerment hos de studerende skal i denne sammenhæng forstås som en kollektiv bevidstgørelse om de strukturelle forhold som de er underlagt, og derigennem en følelsen af en større grad af kontrol og mulighed for at påvirke deres livsomstændigheder (Andersen, 2015; s. 69).

De studerendes udtalelser i fremtidsværkstedet omhandlede mange af de samme punkter som uddannelseskonsulenterne allerede arbejdede med, bl.a. bedre feedback og mere undervisning. Men de studerende efterspurgte også mere tværfagligt samarbejde, mere kontakt til andre studerende og undervisere og mere frihed til at sammensætte sin uddannelsesprofil. Derudover havde de studerende svært ved finde ud af, hvor de skulle henvende sig i forbindelse med kritik og forslag til studiet, de efterspurgte øget gennemsigtighed og mindre distance mellem beslutningstagere og studerende.

Udfaldet af fremtidsværkstedet udvidede senere min erkendelsesinteresse, til et ønske om at få en indsigt i tænkning og styring med universitetet, både for at se på hvordan magt og styring virker på de studerende og for at se på mulighedsbetingelserne for fremtidens universitet, i forhold til de studerendes ønsker fra fremtidsværkstedet (Strandgaard-Mortensen, 2016).

Problemfelt

Jeg blev derfor inspireret til at lave en governmentality-analyse for at få en forståelse for magt og styring på universitetet og hvordan denne styring kan påvirke de studerende. Professor Kaspar Villadsen skriver i sit forord til den danske udgave af Mitchell Deans bog 'Governmentality – Magt og styring i det moderne samfund' om de aktuelle styringsproblemer som den moderne velfærdsstat står over for. Her peger han på det massive fokus på at mynddiggøre borgerne til at blive de bedste udgaver af sig selv, og til at tage ansvar og være udviklingsagenter i deres eget liv. Gennem empowerment-programmer skal de gøres til selvstyrende eksperter i deres eget liv. Men denne udvikling går hånd i hånd med konsekvenser, når borgeren ikke formår at føre et myndigt og selvansvarligt liv (Villadsen, 2006, s. 10). I min analyse af magt og styring på universitetet, ønsker jeg derfor at undersøge hvordan styring med de studerende, kan forstås som styring gennem empowerment-programmer.¹ I analysen vil jeg analysere en række policydokumenter der alle er toneangivende for målet for fremtidens universitet. Det drejer sig om Produktivitetskommissionens rapport 'Uddannelse og innovation' (Produktivitetskommissionen, 2013). Kvalitetsudvalgets rapport 'Nye veje, høje mål' (Kvalitetsudvalget, 2015). Derudover vil jeg analysere SU-reformen (UFM, 2013), herunder fremdriftsreformen (UFM, 2013), dimensioneringsplanen (UFM, 2014), uddannelsesloftet og det digitale værktøj uddannelseszoom (UFM, 2017).

Målet med en governmentality-analyse er aldrig at vurdere hvad der er god og dårlig styring (Dean, 2006; s. 80). Derimod kan den åbne op for et refleksionsrum, hvor det er muligt at diskutere magtens karakter i fremtidens universitetspraksis. I sidste del af analysen vælger jeg derfor at analysere empirien fra fremtidsværkstedet, i forhold til at se på hvordan de studerende mærker styringen. Det vil jeg gøre ved hjælp af empowermentbegrebet som analytisk begreb og perspektiv. (Andersen & Bilfeldt 2016; 35). I specialets diskussion åbner jeg op for en undersøgelse af magtens karakter i fremtidens universitetspraksis, for at se på alternativer til den kurs der tilsyneladende er lagt for fremtidens universitet.

¹ Jeg vil i både teoriafsnittet og metodeafsnittet, komme ind på de meget forskellige definitioner af begrebet 'Empowerment.'

Problemstilling

Hvordan kan styring hen imod målene for fremtidens universitet, forstås som styring igennem empowerment-programmer? Hvilke utilsigtede konsekvenser kan denne form for styring få for de studerende ved universitetet, og hvordan kan de studerendes ønsker for deres studieliv imødekommes i fremtidens universitetspraksis?

- Hvilke mål for fremtidens universitet kan spores i policy-tekster gennem en governmentality-analyse med Mitchell Dean. Og hvordan kan arbejdet med disse mål forstås som styring gennem empowerment-programmer?
- Hvordan bliver mødet med denne styring italesat i empirien fra fremtidsværkstedet?
- Hvordan problematiseres denne udvikling og styring af universitetet i forskningen og hvilke alternativer til fremtidens universitetspraksis, ville kunne imødekomme de studerendes ønsker?

Læsevejledning

I **kapitel 2**, vil jeg placere specialet i forskningsfeltet, gennem et kort historisk rids af universitetets udvikling.

I **kapitel 3**, udfoldedes specialets teoretiske fundament. Her vil jeg redegøre for Mitchell Deans governmentality-analytik, kritisk utopisk aktionsforskning og fremtidsværkstedet.

I **kapitel 4**, præsenteres specialets metodiske fremgangsmåde. Her vil jeg vurdere muligheder og udfordringer ved koblingen af aktionsforskningstilgangen med governmentality-analytikken. Derudover vil jeg redegøre for brugen af kvalitativ metode til empiriindsamling og behandling, samt præsentere den empiri der er udgangspunkt for analysen.

I **kapitel 5**, udfoldes først specialets governmentality-analyse. I denne fokuserer jeg på hvordan styring med studerende kan forstås som styring gennem empowerment-programmer. I sidste del af analysen undersøger jeg hvordan de studerende fra fremtidsværkstedet opfatter denne styring, og hvordan styringen hænger sammen med de ønsker de studerende har for deres fremtidige studieliv på KUA.

I **kapitel 6**, diskuterer jeg analysens resultater i forhold til nyere forskning, der peger på utilsigtede konsekvenser af den gældende universitetspraksis. Derudover præsenterer og diskuterer jeg forskellige forskere og teoretikeres bud på fremtidens universitetspraksis.

Kapitel 7 udgør specialets konklusion.

Kapitel 2 - Historisk rids og specialets placering i forskningsfeltet

Med mit fokus på magt og styring på universitetet og universitetets rolle og formål i fremtiden, skriver jeg mig ind i et forskningsfelt. Jeg vil derfor i det følgende afsnit lave et kort historisk rids af universitetets formål, universitetets skiftende rolle i samfundet, og udviklingen fra eliteuniversitet til markedsuniversitet. Afsnittet vil tage udgangspunkt i danske forskeres analyser af udviklingen, på danske universiteter. Formålet med afsnittet er at opridse en kontekst som de valgte policydokumenter, kan forstås i. Derudover er intentionen med afsnittet skabe en forståelse for den udvikling der er sket på de danske universiteter.

Det Humboldtske universitet

Universitetets historie går tilbage til 1200-tallet. Men først da universitetet i det 18. århundrede frigøres fra kirken, bliver idéen med universitet for alvor formet (Kristensen 2007B; 24). Den tyske filosof Wilhelm von Humboldt (1767-1835) skabte med grundlæggelsen af universitetet i Berlin i 1909/10, ideen med det moderne universitet som er overleveret til i dag. Det er principperne om det akademiske selvstyre, forsknings og undervisningsfrihed og enhed mellem forskning og undervisning, der stadig er en del af universitetets selvbeskrivelse i dag (Kristensen 2007B; 24). Københavns universitets historie går tilbage til 1478. Universiteterne kan med deres lange historie betegnes som konservative institutioner. Alligevel adskiller universitetet i dag sig væsentligt fra de Humboldtske idéer som det oprindeligt er inspireret af (Christiansen, Harboe, Horst, Krogh og Sarauw, 2013; s. 18).

Ideen med enheden mellem forskning og undervisning var at de studerende skulle dannes gennem videnskaben. Denne dannelse skulle ideelt ske i en undervisningsform hvor lærere og studerende i fællesskab skulle udfordre forskningsspørgsmålene. På denne måde ville de studerende med tiden blive dannet til frit tænkende individer, der kunne tænke selvstændige,

nye og kritiske tanker. Humboldts idé med undervisningen var ikke at information blot skulle videregives til de studerende. Målet med undervisningen var at arbejde sammen i videnskabens tjeneste (Christiansen et. Al. 2013; s. 18). Der ligger antiautoritære principper til grund for ideen om forsknings – og undervisningsfriheden i Humboldts idéer. Ikke kun i forhold til undervisningen, men også i universiteternes forhold til staten. Humboldt argumenterede for en minimal styring fra staten, fordi han mente at en statslig nyttemaksimering af universiteterne, ville spolere dem. For at sikre sig imod dette ønsker man inden for den Humboldtske tankegang at universiteterne finansieres gennem basisbevilling, så universiteterne selv forvalter pengene, til de forskellige forskningsområder (Christiansen et. Al. 2013; s. 18).

Formålet med universitetet

Universiteterne er i disse år under forandring. De skal være selvledende og styre på nye måder, samtidig skal de være åbne for omverdenen, påtage sig nye opgaver og leve op til nye krav. Reform og moderniseringspresset som påhviler alle offentlige systemer, har især betydning for universiteterne, som anses for at spille en nøglerolle i vidensamfundet. Dette hænger sammen med globaliseringen og den politiske udlægning af, hvad det kræver at styrke den europæiske og den nationale konkurrencekraft. Denne udvikling har rykket ved idéerne om hvad som gør et universitet til et universitet, og har transformeret idealerne om hvad der bør foregå på et universitet og hvordan det bør foregå (Kristensen, 2007A; s. 9).

Denne udvikling har allerede haft og vil til stadighed få en stor betydning både for universiteternes forhold til det omkringliggende samfund, men også for universiteternes selvforståelse og selvbeskrivelse. De klassiske idealer for universitetet er under afvikling med de nye udviklingstendenser og reformtiltag. Men paradoksalt nok, så sker denne udvikling under fastholdelse af de gamle idealer og idéer som udviklingen er ved at afvikle (Kristensen, 2007A; s. 9). Universitetsloven i 2003 blev af daværende videnskabsminister Helge Sander kaldt for den mest vidtgående reform i Danmark siden Københavns universitets Grundlæggelse i 1479 (Kristensen, 2007; s. 9). Men hvis man ser på formålsparagraffen så gentager og bekræfter den nogle af de centrale idéer og principper, der har udgjort kernen i universitetsbegrebet i de seneste 200 år. Det gælder princippet om at universitetet skal have sammenhæng mellem undervisning og forskning; princippet om forskningsfrihed, som

universitetet har pligt til at værne om. Princippet om undervisningsfrihed, på den måde at universiteterne selv beslutter hvilke forskningsbaserede uddannelser de vil udbyde, så længe de kan blive godkendt i akkrediteringsrådet. Desuden skal universitetet udbrede kendskab til videnskaben og videnskabens metoder, samt forske og tilbyde forskningsbaseret uddannelse til det højeste niveau inden for de forskellige fagområder (Kristensen, 2007A; s. 9-10).

Den eneste ændring frem til universitetsloven i 2014, er en tilføjelse om at universitetet, med grundlag i sin forskning, kan udføre opgaver for en minister. Hvad angår det erklærede formål med universitetet, er reformen derfor ikke særligt vidtgående. Den gentager blot overleverede og stadig udbredte idéer om hvad der i princippet udmærker et universitet til forskel fra andre uddannelsesinstitutioner (Kristensen, 2007; s. 11).

Der er dog rykket nye elementer ind i formålsparagraffen, bl.a. at universiteterne som viden- og kulturbærende institution, har pligt til i højere grad at udveksle viden med det omkringliggende samfund. Universiteterne skal også tilskynde deres medarbejdere til i højere grad at deltage i den offentlige debat. Desuden skal universitetet bidrage til at fremme vækst, velfærd og udvikling i samfundet. Det er ikke noget nyt og anfægter ikke umiddelbart det klassiske universitets idéer. Det har altid været det moderne universitets opgave.

Det interessante bliver her, på hvilke måder dette skal ske? (Kristensen, 2007A; s. 11). Lovens formålsparagraf, tegner på den måde et meget klassisk billede af de principper som universitetet bør bygge på. Selvom formålsparagraffen efterhånden er i konflikt med den faktiske udvikling. Det vidtgående i reformen finder man især under de nye bestemmelser vedrørende universitets indre ledelse og organisation. De nye bestemmelser afspejler en række internationale tiltag og tendenser på universitetsområdet og advarer om hvilke nye idéer om universitetet, som er ved at gøre sig gældende, som en selvfølge ved siden af de klassiske idéer om universitetet. Selvom loven i formålsparagraffen skriver sig ind i en klassisk retorik om universitetet, er det vigtigt at stille spørgsmål til universiteternes autonomi og selvstyre, for at se på hvilke nye idéer om universitetet som lever side om side med de klassiske. Klassiske idéer som bringes ind i en ny politisk, økonomisk og ideologisk kontekst kan ende med at komme til at betyde nærmest det modsatte. Selvom de stadig henter retorisk og semantisk energi fra den klassiske betydning (Kristensen 2007A; s. 11).

Fra eliteuniversitet til markedsuniversitet

Universiteterne har altid haft en evne til at genopfinde sig selv, på en måde så de fornyer sig i takt med samfundets udvikling. Men især i de sidste 10 år er udviklingen accelereret. På trods af skiftende regeringsmagt har der været adskillige reformer på universitetsområdet, der alle har peget i én retning, selvom disse reformer er sket tilsyneladende uden en masterplan. Men et tilbageblik tegner et billede mod en stadig stigende politisk styring af universiteterne (Elle, 2016; s. 49). De sidste 10 år er der sket markante omstillingsprocesser universiteterne i Danmark. Med henvisning til globaliseringen og konkurrence er politikere, embedsmænd, universitetets ansatte, administratorer og studerende blevet spundet ind i nye regulerings- og styreformer (Elle, 2016; s. 49). Det er udviklingen fra eliteuniversiteter til masseuniversiteter, som overraskende har fået store konsekvenser for universiteternes virke (Christiansen et al. 2013; 20).

Frem til 1960'erne var universiteterne ikke egentlig styret af overordnet strategisk planlægning. Det hvilede for det meste på de enkelte professorers initiativer at udvikle fagområderne. Dette var en del af baggrunden for studenteroprøret i 1968, der gik på gaden med slagord som: 'Bryd professorvældet' og 'medbestemmelse nu!'. I 1960'erne havde man samtidig en stor ekspansion i antallet af studerende som voksede til det firdobbelte. Det øgede antal studerende var både en økonomisk og en politisk udfordring. Især fordi mange blev uddannet til arbejdsløshed. Dette førte til et politisk ønske om bedre kontrol med universiteternes styring, for også at få bedre greb om universiteternes økonomi og kandidatproduktion. Resultatet blev 'styringslov for universiteterne 1970/73', der imødekom 68-oprørets krav om medbestemmelse. Halvdelen af pladserne i konsistorium blev tildelt studenterne og ansvar for studier og eksaminer blev placeret i de nye studienævn (Elle, 2016; s. 50).

Selvom det er deltagerdemokratiet universitetsstyrelsesloven bliver forbundet med. Så peges der på at der i loven argumenteres for samfundets krav og kontrol. Rationaler som også er slået igennem i efterfølgende love (Bredsdorff, 2009: s. 10). Op igennem 80'erne og 90'erne blev styrelsesloven kritiseret for at deltagerdemokratiet var for tidskrævende og til hinder for en effektiv ledelse. Desuden var det svært at gennemskue ansvarsfordelingen på universitetet og universiteternes ledelse var for svag og ude af stand til at gennemføre nødvendige ændringer. Økonomistyring af universiteterne havde stadig politisk bevågenhed og i 1977

blev der indført adgangsbegrænsninger på universitetet. I 1981 blev der indført en budgetmodel, som begrænsede universiteternes økonomiske selvstyre. Mellem 1974 og 1988 eksisterede direktoratet for videregående uddannelser. De omprioriterede over en årrække uddannelser ved at flytte ressourcer fra de humanistiske uddannelser til de tekniske og samfundsvidenskabelige uddannelser. Den gang blev det kritiseret for at foregå på diktatorisk vis og ikke gennem forhandlinger.

I 1989 kritiserede OECD de danske uddannelsesinstitutioner for at mangle effektivitet, for at have rod i deres styrelsesforhold og være dårlige til at udnytte de tildelte ressourcer (Bredsdorff, 2009: s. 15). Sammen med andre kritikpunkter førte det i 1993 til en ny universitetslov, som havde en enstrengt ledelsesstruktur og en ændret økonomimodel (Elle, 2016; s. 51). Styrelsen med universitetet blev decentraliseret i højere grad, og taxameterstyring, kontraktstyring og puljebevillinger fastholdte ministeriets styring med universitetet.

I 1999 kom der igen en ny universitetslov, her blev for første gang indført udviklingskontrakter, som en ny form for målstyrings- og kvantificeringstænkning. Universiteterne havde frihed til at indrette sig efter ønsker og behov, men indenfor rammerne af de kontrakter som de tegnede med ministeriet. Udviklingskontrakterne indeholdte brede mål indenfor produktivitetsforøgelse i forskning og undervisning og kvalitetsudvikling gennem medarbejdersamtaler, reducere af administrationsudgifter etc. Udviklingskontrakterne mellem universiteternes bestyrelser og ministeriet forpligtede universiteterne til at levere bestemte resultater inden for en aftalt tid. Disse resultater skulle kunne måles og evalueres både kvalitativt og kvantitativt. Disse udviklingskontrakter samt andre økonomiske styringsredskaber, så som øget konkurrence i forhold til bevillinger, har gjort ministeriets detailstyring af universiteterne muligt. (Kristensen, 2007A; s. 14).

Produktivitetstankegangen i udviklingskontrakterne førte til et skifte i fokus på uddannelsernes indhold og kvalitet, til et større fokus på hvordan publicering af forskning og uddannelse kan måles og sammenlignes. Resultaterne for disse målinger, forstås her som output i forhold til den indsats der bliver lagt i uddannelse og forskning. Med universitetsloven fra 2003 blev magtforholdene for alvor vendt på hovedet på universiteterne. Og det hierarkiske og topstyrede universitet blev en realitet. Man gik helt bort fra det akademiske selvstyre, med valgte ledere og gik i stedet over til universitetsbestyrelser hvor

flertallet var eksterne medlemmer. Det var denne bestyrelses opgave at ansætte en rektor, som så igen havde til opgave at ansætte dekaner og institutledere. Det tidligere konsistorium blev deslige erstattet af et rådgivende akademisk råd (Elle, 2016; s. 54).

Universitetsloven fra 2003 blev således først og fremmest en ledelsesreform. Det demokratiske universitetsstyre med valgte ledere blev afløst af ansatte ledere, som ikke nødvendigvis har samme legitimitet eller faglig forankring, som de demokratisk valgte. De har heller ikke nødvendigvis længere samme ansvarsfølelse overfor deres medarbejdere fordi de refererer til rektor, som så igen refererer til ministeren (Elle, 2016; s. 54). Hermed blev der for alvor slækket på et af de ældste af alle universitetets principper, nemlig princippet om universiteternes institutionelle autonomi og indre selvstyre. Med loven i 2003, blev princippet om universitetets institutionelle autonomi omskrevet på den måde at universiteterne nu kan betragtes, som selvejende institutioner inden for den offentlige forvaltning, under tilsyn af ministeren for videnskab, teknologi og forskning. På den måde blev der skabt mulighed for nye typer af politisk og økonomisk centralstyring af universiteterne, både hvad angår undervisning og forskning. Universiteternes institutionelle autonomi skal i det lys, i stedet betragtes som en operativ autonomi. Altså friheden til selvstændigt at disponere over ressourcer og træffe strategiske valg på et marked med øget konkurrence om bevillinger, brugere, aftagere og eksterne midler (Kristensen, 2007A; s. 12-13). Udviklingen fra 2003 til nu defineres under betegnelsen 'markedsuniversitet' – hvor den herskende logik er kompetencetænkning, masseuddannelse, erhversorientering og markedsføring (Frøslev Jensen & Emmeche, 2012; s. 4).

Standardisering af uddannelsessystemet

Selvom uddannelsesområdet er et nationalstatsligt anliggende, og ikke som sådan et EU-anliggende. Så er Danmark blevet tilskyndet til at ændre uddannelsessystemet efter forskellige overstatslige EU-anerkendelsesbestrebelse, hvis mål har været at harmonisere uddannelsessystemerne i flere lande for at gøre sammenligning og dermed mobilitet lettere (Elle, 2016; s. 55). Det er Lissabonkonventionen i 1997 og især Bologna-Processen i 1999 der har resulteret i krav om sammenlignelighed af både uddannelsernes opbygning baseret på en 3+2+3-model og arbejdskraftens kvalifikationer (Elle, 2016; s. 55). Denne nye referenceramme blev en slags overnational standard, som sikrer at de enkelte medlemslandes

uddannelsessystemers kvalifikationer kan sammenlignes, samt bedre mobilisering af arbejdskraft.

Forsker i uddannelsespolitik og uddannelsesøkonomi Katja Brøgger, har forsket i hvordan disse 'krav' virker på en indirekte måde, ved standardisering og incitamenter som følger nationale rapporter som udgangspunkt for konstante sammenligninger af nationalstaterne. Bologna-processen formulerer ikke egentlige lovkrav som de enkelte medlemslande skal følge. Men tilskynder medlemslandene til at engagere sig i et konkurrencepræget ræs, som dermed er med til at medproducere de strukturer og normer som er involveret i reformprocessen (Brøgger, 2016). Brøgger peger på at det er det den evige søgen efter bedre resultater der muliggør Bolognaprocessens måde at styre på. Den konstante synliggørelse af konkurrence mellem nationalstaterne, gør at staterne vil stræbe efter at gøre det mindst ligeså godt som de andre. Dette vil gøre at stadig mere omfattende nationalstatslige reformer initieres på baggrund af de stadig mere fremadskridende standardiseringer. Bolognaprocessen fungerer på den måde til at tilskynde til 'at ville' følge de politiske målsætninger gennem naming-shaming-faming mekanismer og affektiv ledelse (Brøgger, 2016; s. 5-6). Det fungerer ved at der opsættes standarder som medlemslandene bliver målt i forhold til. Ved at sammenligne landene, opstår der konkurrence landene imellem for at klare sig bedst (Brøgger, 2016; s. 6-7). *"På denne måde accelererer forandringer i vores styresystem bag om ryggen på os, og som Brøgger peger på, udsættes vi for og mærker styringen, men vi kan ikke gennemskue eller stille noget op mod den, hvis vi ikke kan se hvor den kommer fra."* (Elle 2016:55). Denne udvikling får senere stor indflydelse på formål og indhold i forskning og undervisning.

Fra Indholdsorientering til kompetenceorientering

Siden 2003 har det ministerielle krav om standardisering af uddannelserne, betydet en forskydning i fokus fra en overvejende orientering mod det faglige indhold på uddannelserne, til kompetenceprofiler der skal rette sigte mod en bred vifte af jobs, som det er håbet, at den studerende vil komme til at bestride.

Bolognaprocessen har været med til at standardisere uddannelser hen imod et output-orienteret curriculum (Brøgger, 2016; s. 9). Denne standardisering skal lette mobiliteten af

viden på tværs af landegrænser. Markedsliggørelsen af uddannelse er ifølge Brøgger en af bolognaprocessens grundlæggende ambitioner (Brøgger, 2016; s. 4).

Studieordningerne er som følge blevet omskrevet til kompetencebaserede studieordninger, med fokus på arbejdsmarkedet. Samtidig er de studerende presset af den seneste SU-reform og studiefremdriftsreformen, der tvinger dem hurtigere gennem studiet. Det bliver tiltagende vanskeligt for de studerende at fordybe sig i deres studier, at arbejde tværfagligt, fordi studiet bliver skarpt opdelt i kategorier. Samtidig bliver det tiltagene vanskeligt at forfølge faglige interesser med anderledes valgfag, og omveje i studierne, fordi uddannelsesbevillingerne bliver beskåret hvis der opstår forsinkelser (Elle, 2016; s. 55).

Før 2003 blev uddannelserne og de forskellige kurser beskrevet ud fra pensum og indhold på uddannelserne. Men i dag beskrives uddannelser og kurser ud fra det forventede læringsudbytte og kompetencemål (Christiansen et al. 2013; s. 32). Kompetencebegrebet er ikke nyt i uddannelsesverdenen, men bliver anvendt på forskellig vis. I Danmark blev begrebet brugt som et modsvar til kvalifikationsbegrebet, som blev opfattet som et for snævert begreb der ikke sagde noget om de menneskelige ressourcer. Inden for de sidste 10 år har det været muligt at identificere mindst tre forskellige dagsordner for brugen af begrebet. *Fleksibilitetsdagsordenen* som er den som er opstået med bolognaprocessen. Det handler om at tale et fælles sprog på tværs af landegrænser. Den anden dagsorden kaldes *nyfaglighedsdagsordenen*, og er et opgør med for meget fokus på pensumtænkning i uddannelsessystemet. Tanken er at fokusere på den lærendes udbytte, frem for det stof som er gennemgået. Den tredje kaldes *erhvervsrettethedsdagsordenen*, det er den dagsorden som har haft den største vækst gennem de sidste år, den tvinger uddannelserne til at legitimere sig selv i forhold til relevans på arbejdsmarkedet. Kompetencebegrebet bliver brugt som en slags oversættelse af uddannelsen indhold og formalia, til dens umiddelbare relevans for arbejdsmarkedet. Ideen er at alle uddannelser skal kunne måles og vælges ud fra deres brugbarhed på arbejdsmarkedet (Christiansen et al. 2013; s. 34-35).

Kompetencebegrebet bliver altså her et styringsredskab der både skal sikre et aftagerpanel af uddannelserne på arbejdsmarkedet, men også gerne skulle styre de studerende til at vælge den rigtige uddannelse. Ligeså er arbejdsmarkedsrelevans blevet et centralt kriterium for akkreditering af nye uddannelser og står eksplicit i de danske kvalifikationsrammer fra 2003 og 2007.

Det interessante her er, at selvom den danske kvalifikationsramme er en dansk udløber af det europæiske rammenetværk, så lægger den sig først og fremmest op af erhvervsrettethedsdagsordenen. Kravet om anvendelsesorientering i uddannelser er blevet fortolket meget bogstaveligt, hvilket har medført at indhold i uddannelse som ikke umiddelbart kunne oversættes til anvendelsesfunktioner så som faglig fordybelse, demokratisk dannelse, og kritisk sans, blev fjernet fra studieordningerne. Dette på trods af at den internationale Bologna-kvalifikationsramme fra 2005 henviser til at de studerende ud over erhvervsrettede kompetencer også skal have en bred vidensbase, demokratisk udsyn og mulighed for at gennemgå personlige udviklingsprocesser under uddannelse (Christiansen et al. 2013; s. 36-37).

Det økonomiske rationale

Elle peger på den interessante pointe at det ikke virker som om der er noget alternativ til den måde vi taler om og forstår de seneste ti års modernisering og transformation af den danske velfærdsstat og universiteterne. Samtidig med universitetsloven i 2003 lancerede Helge Sander en handlingsplan: *'Nye veje mellem forskning og erhverv – fra tanke til faktura'*. Tanken var at forskning skulle kunne kommercialiseres og betale sig. Men der var ingen overvejelser om, hvilken betydning det kunne få at ophøje normer fra industriforskning og nærkontakt med ikke-videnskabelige aktører fra erhvervslivet (Elle, 2016; s. 56). Siden universitetsloven i 2003, er det i stigende grad blevet et politisk anliggende at fordele universiteternes basismidler ud fra fastsatte ønsker og parametre. Forskning og uddannelse er altså i stigende grad underlagt politisk styring og økonomiske incitamenter. Dette medfører tendenser til at forskningen instrumentaliseres, når krav om bestemte antal og BFI-publikationer udgør målestokken for hvad der er kvalitet i forskning. Det bliver derfor mere og mere sandsynligt at utraditionelle forskningsprojekter og studier der ikke umiddelbart kan påvise effektive resultater, bliver vanskeligere at få finansieret. Disse nedprioriteringer kan i værste fald medføre at små fag, især på humaniora, bliver lukningstruede (Elle, 2016; s. 57).

Elles analyse tager afsæt i en undren over, hvordan beslutninger om forandringer og forringelser på universitetet har kunnet gennemføres, uden faglig debat og dybdegående argumentation, men synes at være drevet af en logik der bliver taget for givet. Fra 1970'erne og frem til årtusindeskiftet synes forandringerne at være sket gradvist over små og mindre

synlige ændringer af den politiske og økonomiske styring, som der i de store træk har været konsensus om fra politisk hold. Men der har ikke været den store modstand mod disse forandringer. Universitetsloven i 2003 mødte nogen kritik, især fra universitetsansatte som havde været vant til en mere demokratisk ledelsesform. Finansloven i 2016 og de store besparelseskrav på universiteterne har været genstand for kritik både fra universiteterne, medierne og offentligheden. Men større og samlede protester mod forringelserne har der stadig ikke været (Elle, 2016; s. 58).

Universiteternes overordnede udviklingsstrategi (eller mangel på samme) centrerer sig om dette nødvendige og tvingende, som styrker samfundsøkonomien og den internationale konkurrenceevne. Kursen bliver fastlagt af finansministeriet, OECD, EU-kommissionen og Bolognaprocessen. Bolognaprocessens styring gennem standarder medfører at Europa bevæger sig væk fra det de Humboldt-inspirerede idealer om frihed i uddannelse og forskning (Brøgger, 2016; s. 96).

Markedsvilkårene i forhold til allokering af bevillinger og finansiering har skabt en generel tendens i de europæiske universitetssystemer til en tiltagende adskillelse mellem forskning og undervisning. Forskningsprojekter bedrives i stadig højere grad væk fra universiteternes undervisnings- og uddannelsesaktiviteter, og koncentrerer i stedet i forskningscentre og forskerparker (Kristensen, 2007B; s. 64). Normer for forskning og videnskab er kommet under større og større ekstern indflydelse, der bliver stillet krav til universiteterne om at de intensiverer deres samarbejde med samfundet, og går i dialog med eksterne interessenter. Det er især det private erhvervsliv som universiteterne forventes at samarbejde med, så de kan få direkte adgang til forskningen. Det seneste årti især, har man fra politisk side interesseret sig for dokumenteret nytte og relevans af de offentlige investeringer i uddannelse og forskning (Kristensen, 2007B; s. 65). Resultatet bliver at den universitære forskning langsomt ændrer karakter, fordi den i stigende grad må kunne bevise sin umiddelbare legitimitet både overfor samfundet, men også i forhold til økonomiske og politiske relevanskriterier (Kristensen, 2007B; s. 65).

Det stadig stigende krav om øget optag af studerende på de mange uddannelser, gør det samtidig tiltagende vanskeligt at imødekomme det klassiske ideal om at undervisningen varetages af forskerne selv. Det har også betydet en øget 'skolarisering' af universitetsundervisningen (Kristensen, 2007B; s. 64). Samtidig bliver de studerende presset

til at færdiggøre deres valgte uddannelser så hurtigt som muligt. Denne udvikling efterlader både universitetsansatte og studerende, til et universitetssystem hvor produktionen af demokratiske forholdemåder og kritisk stillingtagen vanskeliggøres, kvaliteter som en forudsætning for deltagelsen i det samfundsmæssige fællesskab (Elle, 2016; s. 59). *”Egentlige alternative sigtepunkter for velfærdsstatens, demokratiets, forskningens og uddannelsernes fortsatte udvikling synes vanskeligere at få øje på i den politiske styring af vore universiteter”* (Elle, 2016; s. 59).

Specialets placering i forskningsfeltet

Som det fremgår af det historiske rids, er der forsket meget i neoliberalismens påvirkning af det moderne universitet, i forhold til formål og styring af universitetet. Men der er ikke meget forskning der handler om, hvilken effekt denne styring har på de studerendes motivation og universitære dannelse. En af de danske forskere som arbejder med området er ph.d. Laura Louise Sarauw². Hun forsker bl.a. i fremdriftsreformens påvirkninger på de studerendes valg og færd på universitetet, disse resultater vil jeg bringe i spil i specialets diskussion.

Fælles for den forskning jeg har kunnet finde om universitets udvikling og rolle i videnssamfundet, er at der opfordres til at tænke i alternativer for universitetets fremtidige udvikling. Dette er et forskningsområde som forskes i netop nu. Bl.a. det 4-årige forskningsprojekt UNIKE – Universities in the knowledge economy, som er et transnationalt forskningsprojekt, støttet af europakommissionen. (Unike, 2017). Et af hovedtemaerne i forskningsprojektet er forholdet mellem politisk styring og praksis på universiteterne, og hvordan politiske kontrolteknologier er med til at forme akademiske identiteter.

Kapitel 3 – Specialets teoretiske perspektiv

I dette kapitel udfoldes specialets teoretiske fundament. Her vil jeg redegøre for Mitchell Deans governmentality-analytik, aktionsforskning og fremtidsværkstedet. I det efterfølgende metodeafsnit vil jeg vurdere muligheder og udfordringer ved at kombinere aktionsforskningstilgangen og governmentality-analytikken, som teoretiske og metodisk perspektiv.

² postdoc, ved institut for pædagogik og uddannelse ved Aarhus universitet.

Mitchell Dean

Den ene halvdel af dette speciales teoretiske apparat tager afsæt i bogen 'Governmentality – Magt og styring i det moderne samfund', som er forfattet af professor i politik og filosofi Mitchell Dean.

Professor Kaspar Villadsen skriver i sit forord til den danske udgave af Deans bog, om de aktuelle styringsproblemer som den moderne velfærdsstat står over for. Her peger han på det massive fokus på at myndiggøre borgerne til at blive de bedste udgaver af sig selv, til at tage ansvar og være udviklingsagenter i deres eget liv. Gennem empowerment-programmer skal de gøres til selvstyrende eksperter i deres eget liv. Men denne udvikling går hånd i hånd med konsekvenser, når borgeren ikke formår at føre et myndigt og selvansvarligt liv (Villadsen, 2006; s. 10). Der er altså et spændingsfelt i styringen, mellem styring og forpligtelser kontra autonomi og frihed. Samtidig peger Villadsen på at 'globalisering' og den dertilhørende økonomiske konkurrence mellem staterne, bliver gjort til endegyldigt princip og grundlag for politiske beslutninger og retningslinjer i alle dele af den politiske styring. (Villadsen, 2006; s. 10-11).

Deans governmentality-analytik bygger på den franske filosof og idéhistoriker Michel Foucaults (1926-1984) teorier. Den er en videreudvikling af den sene Foucaults tanker om magt og styring, i en mere sociologisk rammesætning, og er derfor en type kritisk sociologisk magtanalyse. Deans governmentality-analytik er ideel til at arbejde med mulighederne i Foucaults begrebsapparat, med fokus på aktuelle problematikker i den moderne velfærdsstat (Villadsen, 2006; s. 9).

Deans bog er et forsøg på at systematisere Foucaults begrebslige og teoretiske udgangspunkter, for at skabe en introduktion til feltet- samt komme med konkrete bud på, hvordan governmentality-analytikken kan anvendes (Dean, 2006; s. 34-39). Dean bygger altså videre på Foucaults grundlæggende magtforståelse

"Magten udgår ikke fra et center; magt udøves i decentraliserede relationer; magt er produktiv snarere end repressiv, magt udøves på frie individer med henblik på at forme eller "sikre" deres handlingsudfoldelse; og, ikke mindst, sandhedsproduktion og magtudøvelse er gensidigt betingede." (Villadsen, 2006; s. 11)

Governmentality-begrebet skal på den baggrund betegnes som en overordnet diagnosticering, af den styringsrationalitet og de styringsinstrumenter som er kendetegnet ved det vestlige samfund. En governmentality-analyse er derfor et konkret forsøg på at undersøge hvordan viden og magt forbindes på specifikke måder, inden for et afgrænset felt i det moderne samfund, og hvilke konsekvenser dette samspil mellem magt og viden har for de påvirkede subjekter. *"Moderne styring drejer sig om at forøge chancerne for, at bestemte subjekter opstår. Analysen må derfor undersøge de tekniske redskaber, praksisser og institutioner, som søger at forme og omforme vores refleksionsmåder, selvforhold og handlinger."* (Villadsen, 2006; s. 15).

Dean anerkender at governmentality-analytikken blot udgør ét perspektiv på magt og myndighedsudøvelse. Det betyder imidlertid ikke, at der er tale om et subjektivt forehavende, hvor 'anything goes'. Analysen søger snarere at formulere, og på konsistent vis anvende, en række specifikke spørgsmål, der skal undersøge, hvordan styringspraksisser fungerer. Når vi anerkender analysens perspektivistiske karakter, anerkender vi samtidig, at der ikke eksisterer nogen endegyldig sandhed eller noget absolut normsæt, som analysen kan holdes op imod. For at vurdere analysens værdi er vi derfor henvist til at sammenligne de perspektiver og forklaringer, som den frembringer, med dem, der leveres af alternative analyser. (Dean, 2006; s. 61-62).

Styringsbegrebet

I ordet governmentality bliver begrebet *government* synonymt med styring. Dean definerer denne styring, ved at anvende Foucaults udtryk *conduct of conduct*. Conduct alene, betyder at guide eller styre, og intentionerne bag denne styring. Ordet kan også bruges som verbum 'to conduct oneself', denne definition henviser til at individet kan selv-lede eller selv-styre sig selv på en måde, så det er passende i den givne situation. Conduct of conduct kan derfor oversættes til styring af selvstyring (Dean, 2006; s. 43). Når de forskellige betydninger af conduct lægges sammen, så kommer styring til at stå for alle rationelle forsøg på at forme individers adfærd, individuelt og kollektivt, i overensstemmelse med et bestemt ønskeligt mål. Styring som *conduct of conduct*, får derfor en meget bred betydning:

"Styring kan være en hvilken som helst form for kalkuleret og rationel aktivitet. Den udføres af en mangfoldighed af autoriteter og organer, benytter sig af en mangfoldighed af

teknikker og vidensformer og søger at forme vores adfærd ved at operere gennem vores ønsker, interesser og overbevisninger. Styring udøves med henblik på specifikke, men skiftende mål og har relativt uforudsigelige konsekvenser, effekter og resultater.” (Dean, 2006; s. 44).

Det rationelle i styringen knytter sig ligeledes til begrebet moral, når moral anses som forsøget på at gøre mennesker ansvarlige for egne handlinger og styre deres adfærd gennem selvledelse. Styringen betragtes som moralsk, når den i varierende grad *”hævder at vide, hvad der er god, dydig, passende og ansvarlig adfærd (...)”* (Dean, 2006; s. 45). Styringen søger altså, som moralsk aktivitet, at påvirke den måde både de styrede og de styrende, leder sig selv på.

Definitionen af *conduct of conduct* forudsætter også at både dem, som styres og dem, som styrer- besidder en grundlæggende frihed, fordi de har kapacitet til at tænke og handle selv. Vi styrer altså, og bliver styret gennem vores kapacitet til at tænke. Styringen handler om at forme den menneskelige adfærd, ved at forme individets mulighed for handling og frihed. Liberale styringsformer er kendetegnet ved at styre via individets frihed, som bliver et teknisk middel til at opnå styringens mål (Dean, 2006; s. 48-51).

Governmentality

Governmentality-begrebet drejer sig om hvordan vi tænker styring og vi undersøger styringsmentaliteter. Disse styringsmentaliteter er i governmentality-analytikken et udtryk for kollektiv tænkning, og betegner *”(...) de former for viden, tro og overbevisninger, som vi er indlejret i.”* (Dean, 2006; s. 51). Når vi taler om styringsmentaliteter er det et udtryk, for at den tænkning som er forbundet med styringen er noget kollektivt, og bliver derfor anset som selvfølgeligt. Derfor er det svært at sætte spørgsmålstejn ved styringsmentaliteterne, for de som praktiserer styringen (Dean, 2006; s. 51-52).

Governmentality-studier er optaget af tænkningens ambitioner og effekter, som undersøges ved at se på hvilken tænkning, der ligger bag forskellige praksisregimer – altså den måde tænkningen fungerer, inden for menneskets organiserede måder at agere på. Specielt den tænkning der ligger bag programmer som skal styre og reformere adfærd er interessant at se

på. Disse programmer kan være alt fra institutioner til praksisser og tekniske redskaber, men fælles er at tænkningens formål er at skabe en ønsket adfærd.

”At analysere styringsmentaliteter er således at analysere tænkning, som er gjort praktisk og teknisk.” (Dean, 2006; s. 54) ”Governmentality-analytikken undersøger altså styringspraksisser med udgangspunkt i deres komplekse og forskelligartede relationer til de måder, hvorpå ’sandhed’ produceres, i sociale, kulturelle og politiske praksisser.” (Dean, 2006; s. 54).

Når vi er indlejret i forskellige styringsmentaliteter, er de altså styrende for hvordan vi tænker sandhed. Vi styrer derfor både os selv og andre i henhold til hvad vi antager som sandheden, og hvilke mål og midler der kan hjælpe os med at konstituere denne sandhed. Den måde vi styrer og regulerer os selv og andre på, muliggør også at vi bliver styret, ved at forskellige nye måder at producere sandhed opstår (Dean, 2006; s. 54-55).

Governmentality-analytikken bliver dermed:

”(...)studiet af de organiserede praksisser, som vi styres igennem, og som vi styrer os selv igennem - det, som vi vil kalde praksis-regimer eller styrings-regimer. Disse regimer omfatter praksisser, som producerer sandhed og viden, som trækker på mangeartede former for praktisk, teknisk og kalkulerende rationalitet, og som gøres til genstand for programmer, der skal reformere dem” (Dean, 2006; s. 55).

Når vi analyserer styringsteknologier og styringsmentaliteter kan vi iagttage hvordan viden og tænkning er indlejret praktisk og teknisk i styringen, med henblik på at forme og omforme menneskelig adfærd. Styringsteknologierne og styringsmentaliteterne bliver altså symptomer på de praksisregimer og styringsregimer de er en del af, og som producerer den sandhedsforståelse som styringen udspringer fra (Dean, 2006; s. 338-340).

Governmentality-analytikken

En governmentality-analyse begynder med en undersøgelse af, hvordan bestemte programmer (f.eks. reformer), problematiserer aspekter ved det gældende praksisregime. Når vi skal analysere moderne styring, er de centrale spørgsmål; hvordan vi styrer og bliver styret indenfor forskellige regimer. Samt hvilke forhold der gør at sådanne regimer kan opstå, føres videre og transformeres.

Når et praksisregime skal analyseres er der ifølge Dean, fire dimensioner, som i samspil belyser logikken i regimet. 1. Bestemte former for iagttagelse, måder at se og erkende på 2. Bestemte måder at tænke og spørge på, baseret på bestemte begreber og procedurer for produktionen af sandhed. 3. Bestemte måder at handle, intervenere og styre på, funderet i bestemte former for praktisk rationaliteter og teknikker/teknologier. 4. Bestemte måder at skabe subjekter/identiteter (Dean, 2006; s. 61).

En governmentality-analyse må begynde med at stille spørgsmålstegn ved den måde den nuværende styring bliver problematiseret (Dean, 2006; s. 67). Specielt 'Hvordan'-spørgsmål bliver prioriteret, fordi governmentality-analysen ikke må blive beskrivende, men skal gå mere i dybden. Det indebærer at vi undersøger de styringspraksisser som ligger til grund for problematiseringerne (Dean, 2006; s.69).

Analysen må også forsøge at forstå hvordan styringspraksisser er udtænkt, ved at se på bestemte former for tænkning (f.eks. reformer) som en måde at rationalisere teknikker og praksisser i overensstemmelse med bestemte overordnede mål (Dean, 2006; s. 69-70). Derfor handler analysen også om at se på hvordan forskellige institutioner konstituerer sig selv som magtfulde og hvordan forskellige aktører bliver tildelt former for magt. Altså den måde vi styrer og bliver styret på. Analysen ser derfor også på konsekvenserne af disse magtrelationer, specielt hvordan forskellige aktørers frie handlinger bliver søgt formet gennem styringspraksisser. Ved i sidste ende, at se på aktørernes kapaciteter og handlingsmuligheder, får vi altså svar på spørgsmålet omkring hvordan styringen fungerer (Dean, 2006; s. 70).

Styring gennem empowerment

Ideen om at myndiggøre (empower) befolkningsgrupper til at påtage sig bestemte identiteter og arbejde på at forbedre deres egen position, har haft stor indflydelse på de senere års politiske tænkning og ikke mindst handlingsprogrammer. *"Empowerment-programmer er særligt tydelige eksempler på de aktuelle liberale styringsrationaliteter, der søger at operationalisere de styredes selvstyrende kapaciteter i forfølgelsen af styringsmål. "* (Dean, 2006; s. 123).

Forestillingen om empowerment kommer egentlig fra en den demokratiske tradition som fastholder det participatoriske, autonomi og selvbestemmelse som et grundlag for egentlige

empowermentprocesser (Dean, 2006; s. 123-129). Men i nutidens styringspraksisser er ideen om empowerment blevet en af de handlingsteknologier som styringen udøves igennem (Dean, 2006; s. 113, 268). Styringen forsøger at fabrikere bestemte former for subjektivitet og identiteter gennem empowerment. Det gør den ved at øge individernes bevidsthed om deres situation, årsagen til deres situation og viden om hvordan de selv kan gøre situationen bedre (Dean, 2006; s.124).

Denne måde at styre på kan også forstås som en disciplinering, som på den ene side undervinger og tøjler, ved at skabe 'føjelige kroppe' og på den anden side skaber muligheder, ved at individet opøver sine kapaciteter gennem disciplineringen. *"Med disse forøgede kapaciteter bliver den disciplinerede altså på én gang underkastet og mere kapabel som spiller i magtens og institutionernes kredsløb."* (Dean & Villadsen, 2012; s. 97).

Individets frihed til at vælge er grundlæggende i det moderne demokrati. Magten i et praksisregime opstår gennem forsøg på at udstyre individet med en vilje til at vælge noget frem for noget andet, friheden forsøges altså formet for at opfylde praksisregimets mål (Dean, 2006; s. 47-51). Tanken er, at mennesket skal myndiggøres til at optræde som den slags aktører som er ønskværdigt i praksisregimet (Dean, 2006; s. 123).

Empowerment-programmer benytter sig derfor af en blanding af frivillig og tvangsmæssig magtudøvelse over subjektiviteten hos de grupper man mener der skal myndiggøres. Det sker gennem styringsmæssige interventioner, i form af at skabe et sæt af vilkår, der tvinger subjekterne til at handle på en måde, så styringen kan fungere effektivt. Subjekterne myndiggøres altså til at udøve bestemte former for frihed, inden for de vilkår og den regulering som tillader at styringen kan nå sine fastsatte mål (Dean, 2006; s. 126-127). Det er essentielt for disse empowerment-programmer at subjekternes

"..handlinger ikke er udtryk for en emancipatorisk vision affødt af frie, konsensusprægede relationer, dvs. relationer, som står uden for tvangsmæssige, regulerende magtudøvelse. At udpege, forsøge at udnytte, arbejde med eller gennem denne handlingsevne, betyder ikke, at man undslipper magtrelationer. Det indebærer, at man forsøger at etablere bestemte former for magtrelationer og fremkalde en specifik anvendelse af ekspertise." (Dean, 2006; s. 129).

Empowerment-programmer er et godt eksempel på hvordan avancerede liberale styringsregimer virker. Styringen sker gennem en kombination af handlingsteknologier som *”forsøger at højne vores evner til at deltage, samtykke og handle..”* og præstationsteknologier som *”gør disse evner kalkulerbare og sammenlignelige, så de kan optimeres..”* (Dean, 2006, s. 273). Handlingsteknologierne muliggør dannelsen af de ønskede identiteter og viljen til at handle korrekt. Hvor præstationsteknologierne muliggør reguleringen og overvågningen af disse (Dean, 2006, s. 273). Magten og styringen bliver derfor ikke synliggjort ved at knægte friheden fuldstændigt, den kommer til syne ved at skabelsen af identiteter der stræber efter at se sig selv som frie individer. Styring gennem empowerment virker altså gennem både frihed og former for dominans, og gennem former for underkastelse og subjektivering. Styring tager nogle gange form som tvang, mens den andre gange søger at opnå samtykke. Men styringens essentielle form sker igennem hverken tvang eller samtykke. I den perfekte balance mellem handlingsteknologier og præstationsteknologier, vil magten ikke komme til syne (Dean, 2006; s. 78).

Aktionsforskning og kritisk teori

I den kritiske teori, er grundopfattelsen at videnskaben skal være styret af en kritisk eller frigørende erkendelsesinteresse. Derfor må samfundsmæssige forhold undersøges, for at skabe viden om de strukturelle forhold der skaber uretfærdige og udemokratiske sociale praksisser (Andersen, 2015; s. 70). Aktionsforskningen er en videreudvikling af den kritiske tradition, som ikke kun beror på at forstå samfundet i et kritisk perspektiv, men også ønsker at forandre samfundet, gennem bevidstgørelse af de strukturelle forhold (Andersen 2015; s. 70 & Andersen, Bilfelt & Søgaard Jørgensen, 2012; s. 99).

I Danmark har især den kritisk-utopiske aktionsforskningstradition vundet indpas. Den kritiske utopiske aktionsforskning går tilbage til Kurt Lewin (1890-1947) og Frankfurterskolens kritiske arbejder. Kurt Lewin bliver betragtet som en af grundlæggerne af aktionsforskningen i Europa og USA. Lewin lagde vægt på at demokrati og demokratiske normer ikke måtte tages for givet, men at det skal læres.

”Lewin arbejdede med aktionsforskning som en socialvidenskabelig vej til demokratisk mobilisering af modspil til en autoritær samfundsudvikling. Kuren mod autoritære

systemer var igangsættelse af demokratiseringsprocesser og udvikling af kompetencer til at tage sociale ansvar 'nedefra' gennem deltagelse, træning og udvikling af ansvar.” (Bilfeldt, Andersen & Søgaard Jørgensen, 2012; s. 130-131).

Aktionsforskningen udfordrer det positivistiske vidensideal om objektiv og værdifri videnskabelse. Aktionsforskningen anerkender derimod at viden er socialt konstrueret og at alt viden er indlejret i et system af værdier. Aktionsforskningens sigte er altså at udfordre uretfærdige og udemokratiske økonomiske, sociale og politiske systemer og praksisser (Brydon-Miller et al, 2003; 11, 13).

Aktionsforskning er en samlebetegnelse for forskning, som er baseret på inkluderende og demokratiske værdier, som understøtter social nyskabelse gennem kollektiv handling. Der findes derfor mange forskellige former for aktionsforskning (Gaventa & Cornwall, 2008).

Samlet for aktionsforskningstraditionen, kan man dog sige at viden ideelt set bliver et produkt af kollektive videnskabende processer i en løbende erkendelses- og praksis-cyklus bestående af: 1. Kritik af uretfærdigheder eller utilfredsstillende tilstande inden for et givet felt, for eksempel at udsatte voksne oplever krænkelse og stigmatisering i deres hverdagsliv. 2. Undersøgelse og dokumentation – kritikken skal for eksempel dokumenteres på en troværdig måde. 3. Refleksion og udvikling af konkrete visioner for, hvordan tingene kunne være anderledes. 4. Forslag til forandringsstrategier, mobilisering og kollektive handlinger, hvor en strategi for forandring sættes i gang (Kemmis, 2008; s.136, Andersen, 2015; s.71 & Andersen & Bilfeldt, 2012; s. 101).

Aktionsforskningens ontologi

Ontologisk er opfattelsen i aktionsforskningen at de samfundsmæssige strukturer der sætter rammerne for vores handlemuligheder, aldrig er uforanderlige. Den samfundsmæssige virkelighed vil altid være påvirkelig overfor forandring. Derfor kan forandringsagenter gennem empowerment-processer blive i stand til at skabe forandring og forbedre vilkårene for sig selv og andre (Andersen, 2015; s. 71).

”Den samfundsmæssige virkelighed ses som socialt skabt og uafsluttet og påvirkelig for forandringskræfter. Gennem deltagelse i aktionsforskning kan forandringskræfterne blive

'empowered' og dermed få bedre muligheder for at præge deres livsvilkår og det samfund, de indgår i.” (Bilfeldt, Andersen & Søgaard Jørgensen, 2012; s. 130).

Aktionsforskningens epistemologi

I aktionsforskningen er forståelsen at viden skabes i samspil mellem forskere og aktører. Det er aktionsforskerens rolle at være medskabere af viden i forskningsprocessen. Dette sker i en bestræbelse på et tillidsfuldt og ligeværdigt samarbejde med aktørerne, både i forhold til at undersøge og dokumentere de eksisterende forhold. Men også i forhold til at udvikle og forsøge at gennemføre konkrete utopier og alternativer til de eksisterende forhold. Alt imens der fastholdes et demokratisk perspektiv i både processen og resultatet (Bilfeldt, Andersen & Søgaard Jørgensen, 2012; s. 130). *”Epistemologisk er forståelsen, at aktionsforskningen danner rammen om at skabe viden, hvor bevidstgørelse og mobilisering forbindes med handling med henblik på at forandre uønskede tilstande.”* (Andersen, 2015; s. 71). Det særlige ved aktionsforskningen er at den lægger vægt på aktørernes hverdagserfaringer og ønsker, som drivkraft for forandring. *”The respect action researchers have for the complexity of local situations and for the knowledge people gain in the processes of everyday life, makes it impossible for us to ignore what the 'people' think and want.”* (Brydon-Miller et al. 2003; s. 25).

Metoder i aktionsforskningen

Aktionsforskningen er som forskningstilgang præget af en stor mangfoldighed af metoder. Alt fra kvantitativ og kvalitativ dokumentation, feltarbejde, og eksperimenterende metoder kan indgå i aktionsforskningsprojekter. *”Afhængig af konteksten og empowerment-problemet anvendes situationstilpassede metoder alt efter de konkrete vidensbehov, hvilket betegnes som metodetriangulering.”* (Andersen, 2015; s. 71). Sammensætningen af hvilke typer af empiri og metoder man vælger at inddrage i et aktionsforskningsprojekt, afhænger i høj grad af hvilken viden der findes i forvejen, og hvilke kampe og interessekonflikter der er på spil i det område der undersøges. Ligesom inden for øvrig kritisk teoretisk forskning udvikler man metoder der er tilpasset situationen og den erkendelsesinteresse man arbejder ud fra (Andersen & Bilfeldt, 2010; 70).

Det helt grundlæggende ved aktionsforskningen er dog anvendelse af deltagende metoder, som har til formål at udvikle idéer til forandring, som stammer fra almindelige menneskers visioner og erfaring. (Brydon-Miller et al. 2003; s. 25). *"Action research initiatives can be understood as fora designed to open communicative space so emerging agreements and disagreements, understandings and decisions can be problematized and explored openly"* (Kemmis, 2008; s. 131). Forskningen skal understøtte kollektiv handlen og social innovation, samtidig med at der produceres ny viden (Bilfeldt, Andersen og Søgaard Jørgensen, 2012B; 129-130).

Empowermentperspektivet i aktionsforskning

Aktionsforskningens formål er at fremme og understøtte empowerment (Andersen, 2015; 70). *"Empowerment er et begreb for forandringsprocesser og strategier for et mere inkluderende og demokratisk samfund. Aktionsforskningen kan defineres som forskning, der bidrager til empowermentprocesser."* (Bilfeldt, Andersen & Søgaard Jørgensen, 2012; 132). I empowermentperspektivet anses arbejdet med mennesker som en mulighed for at forandre samfundet og menneskers bevidsthed i en mere demokratisk, retfærdig og inkluderende retning (Andersen 2015; s. 69). *"Empowerment er processen fra livsomstændigheder præget af individualisering og (relativ) afmagt til en større grad af kontrol over og mulighed for at påvirke livsomstændighederne, . . ."* (Andersen, 2015; s. 69).

Empowerment-tilgangen har fået en opblomstring som kritisk paradigme over de seneste årtier. Det skyldes at empowerment-tilgangen anses som et modsvar til individualisering, neoliberalisme og markedsgørelse, fordi den sætter social mobilisering, kollektiv myndiggørelse og kapacitetsopbygning i centrum (Andersen & Bilfeldt, 2010; s. 68-69; Andersen, 2015; s. 72).

Empowermentbegrebet kan opdeles i begreberne *mægtiggørelse* og *myndiggørelse*. Hvor mægtiggørelsen som er den objektive dimension af empowerment, handler om forandring af rammerne for individernes faktiske muligheder for at skabe en forandring. Handler myndiggørelse, som er den subjektive del af empowermentbegrebet, om udviklingen af aktørernes evner og kapaciteter til at benytte de muligheder de har, for at skabe positiv forandring. Over tid har empowermentbaserede forandringsstrategier to beslægtede mål. 1. At ændre det objektive mulighedsrum (Mægtiggørelse) og 2. Udvikling af aktørernes evner til

at udnytte mulighedsrummet til positiv forandring (Myndiggørelse) (Andersen & Bilfeldt, 2014; s. 18-19). Empowerment kan altså forstås både som en proces og som et mål. Empowerment refererer både til den subjektive opfattelse af at have mulighed for at gøre en forskel for sin egen situation. Men også til ændringen af mulighedsstrukturer i samfundet (Andersen, 2015; s. 72). Empowerment handler ikke altid blot om at opnå resultater som f.eks. bedre rettigheder. Det gælder også om at højne handlingskapaciteten i forhold til at kunne kritisere sine egne vilkår (Andersen, 2015; s. 74).

Indenfor empowermenttraditionen skelnes også mellem vertikal og horisontal empowerment. *”Vertikal empowerment handler om sociale gruppers styrkelse i forhold til økonomiske og politiske magtcentre og handlesammenhænge på højere niveau i samfundet (for eksempel statslige politikker) og i forhold til overordnede diskurser og tænkemåder.”* (Andersen, 2015; s. 73), dvs. i forhold til magtcentre uden for den enkelte arbejdsplads. Det drejer sig også om at stille spørgsmål til overordnede diskurser og tænkemåder og om at stille krav om forbedringer (Andersen, Bilfeldt og Jørgensen 2012; s. 101). Horisontal empowerment handler om at etablere handlekraftige netværk som virker indadtil og nedadtil, mellem aktører på samme niveau (Bilfeldt, Andersen & Søgaard Jørgensen, 2012; s. 132). Det som kendetegner vellykkede empowermentprocesser, er at de indeholder elementer af både horisontal og vertikal empowerment samt myndiggørelse og mægtiggørelse. Disse processer bliver gensidigt forstærket over tid (Andersen & Bilfeldt, 2014; s. 19). Desuden handler strategier i empowermentperspektivet ideelt set både om forandringer på samfunds niveau (Makroniveau). Forandringer på institutionsniveau (Mesoniveau) og individniveau (Mikroniveau) (Bilfeldt, Andersen & Søgaard Jørgensen, 2012; 132).

Fremtidsværkstedet

Fremtidsværkstedet er en af de mest benyttede metoder til demokratisk videnskabelse i aktionsforskningen. Marcuse (1898-1979) arbejdede med begrebet 'realitetsmagten,' som er et udtryk for at hverdagens praksis er begrænsende for menneskets sociale forestillingsevne om hvad der er muligt. Evnen til at overvinde denne realitetsmagt og kunne forestille sig andre alternativer til fremtiden, er baggrund for Robert Jungks (1913-1994) udvikling af fremtidsværkstedet som metode (Bilfeldt, Andersen & Søgaard Jørgensen 2012; s. 131). Fremtidsværkstedet blev altså en praktisk metode til at skabe social forestillingsevne og

utopiske fremtidsscenarier (Andersen og Bilfeldt 2013; 320-322). Formålet med disse værksteder er at skabe et frirum hvor utopien har råderum og deltagerne får mulighed for at handle, gennem ny viden og erkendelse om verden (Laursen 2012; 101-104). Dynamikken i fremtidsværkstedet er karakteriseret ved medbestemmelse og medindflydelse, gennem en demokratisk opfordringsstruktur, hvor deltagerne får at mærke, at deres erfaringer og meninger er vigtige (Jungk 1991; 9-16; Bladt 2012; 157). *”På denne måde fører fremtidsværkstederne til, at håb bliver genfødt og resignationen svinder ind. Modet til selv at tænke og finde på styrkes i sådan en grad, at den trang til passivitet og tilpasning, som ligger i os alle, kan overvindes.”* (Jungk 1991; 8-9). Ideelt set er målet med fremtidsværkstedet altså at der skabes et frirum til refleksion og fantasi, hvor tanke- og adfærdsbaner bliver forladt og enhver kan udtale sig frit. Det bliver et sted hvor aktører der er ramt af de samme misforhold, mødes og guides til at søge efter løsninger, og på den måde kan være med til at skabe deres egen tilværelse (Jungk, 1991; s. 33).

For at der i fremtidsværkstedet kan skabes dette frirum, er det nødvendigt at følge den simple struktur og de få simple regler der gør sig gældende. Fremtidsværkstedet består ideelt set af 4 faser: en forberedelsesfase, en kritikfase, en utopifase, en handlingsfase/virkelighedsgørelsesfase. Reglerne i fremtidsværkstedet er få og enkle: Det er ikke tilladt at diskutere i kritikfasen, der er virkelighedsforbud i utopifasen, og fremtidsværkstedet skal visualiseres i form af vægaviser eller tavler hvor alle forslag løbene skrives op. Det er vigtigt for dynamikken i fremtidsværkstedet at metoden kan tilpasses de enkelte forløb, derfor er reglerne få (Bilfeldt, Andersen & Søgaard Jørgensen, 2012; s. 131-132). En hovedregel er at ingen fremtidsværksteder forløber ens, og de forløber sjældent som de planlægges (Nielsen, 1991; s. 157-158). Det er forskerens rolle i fremtidsværkstedet at facilitere, agere mødeleder og referent, samt navigere og vurdere hvordan der bedst tages valg på dagen for at fremme flowet og følelsen af frirum i fremtidsværkstedet.

Kapitel 4 – Metode

I dette kapitel vil jeg vurdere muligheder og udfordringer ved kombinationen af udgangspunktet i kritisk utopisk aktionsforskning og governmentality-analytikken. Derudover redegør jeg for brugen af kvalitativ metode til empiriindsamling og behandling. Til sidst i

metodeafsnittet vil jeg præsentere empirien som bliver behandlet i analysen samt analysestrategien.

Metodekombination med kritisk utopisk aktionsforskning og governmentality-analytikken

Intentionen med dette afsnit er at eksplicitere hvorfor og hvordan jeg i projektet vælger at kombinere governmentality-analysen med kritisk utopiske aktionsforskning. Selvom Dean (2006) flere steder i bogen 'Governmentality – magt og styring i det moderne samfund' tager afstand fra de emancipatoriske erkendelsesinteresser der ligger i den kritiske teoris tradition, ser jeg alligevel flere fordele ved at kombinere de to tilgange.

Analyse med kritisk utopisk aktionsforskning

Den kritiske analyses formål er at undersøge samfundsmæssige problemer og finde veje til større lighed og bedre betingelser for de berørte. Derfor bygges problemstillingen op om et normativt grundlag. Den overordnede erkendelsesinteresse i kritisk analyse er at analysere strukturelle mekanismer som er ulighedsskabende og hvordan denne ulighed opleves hos aktørerne.

”Det drejer sig om sig dels om at afdække og analysere strukturelle årsager til uligheder, magtforhold og undertrykkelse, dels om at undersøge individuelle og kollektive aktørernes refleksioner og strategier til at udholde, imødegå og overvinde dem. Aktørernes udsagn og handlinger ses derfor i relation til de strukturelle vilkår, de lever under.” (Fuglsang, Hagedorn-Rasmussen og Olsen 2012, s. 21).

I aktionsforskningen findes samtidig en grundlæggende en accept af at verden er ufærdig, og forskningen retter sig derfor mod de potentialer der ligger i en ufærdig verden (Duus 2012, Laursen 2012). Mit udgangspunkt for dette speciale, var at få en bedre forståelse for hvordan magt og styring af universiteternes, påvirker de studerende som aktører. Dette ønsker jeg at gøre med henblik på en diskussion om denne udvikling er ønskelig eller hensigtsmæssig og om det er muligt at forestille sig en anderledes styring på universitetet.

Da erkendelsesinteressen i den kritisk teoretiske forskningsproces har en afgørende betydning for hvordan man vil bruge teorien, samt behandle den viden man får ind, er der ingen entydige

svar på hvilke metodiske fremgangsmåder, der bør benyttes (Bilfeldt 2012; 124 & Andersen, 2015; 70-71). Dog er det nødvendigt at finde en metode til at få en forståelse for de strukturelle vilkår, de studerende er underlagt: *”For at få en dybere forståelse af de samfundsmæssige mekanismer, der er på spil, er det vigtigt at komme ind under samfundets overflade ved at gå bag om det umiddelbart synlige.”* (Bilfeldt, 2012; s. 124). Formålet med denne analyseteknik er at forsøge at belyse udvalgte aktørers problemstillinger, og samtidig benytte empiriske informationer, der kan være med til at identificere underliggende årsager. Dette gøres for at forstå koblingen mellem ’den lille’ og ’den store’ historie (Fuglsang, Hagedorn-Rasmussen og Olsen 2012, s. 22). Jeg vælger altså at bruge governmentality-analytikken til at få en forståelse for de samfundsmæssige mekanismer der er på spil, og på denne måde få en mulighed for at forstå ’den lille’ historie, i lyset af ’den store’ historie.

Analyse med Governmentality-analytikken

For at få en større forståelse for magt og styring af universiteterne og i sidste ende hvordan de studerende søges styret, besluttede jeg mig derfor for at lave en governmentality-analyse af et udvalg af policy-dokumenter på uddannelsesområdet.

Målet med en governmentality-analyse er aldrig at vise hvordan mennesker kan frisættes fra eller frisættes gennem styring. *”Styring - herunder statslig styring - fører ikke til utopi, selvom den fundamentalt set er et utopisk forehavende. Uanset hvad styring måtte opnå, vil dens resultater ikke medføre en generel frisættelse. Uanset styringens mangler, kan vi aldrig slippe for den.”* (Dean, 2006; s. 78). Governmentality-analyser har derfor heller aldrig til formål at bedømme hvad der er god og dårlig styring, og kan derfor aldrig anvendes til at anviser en generel normativ position. Styringen er et paradoks. Selv den styring som har til hensigt at frisætte en bestemt befolkningsgruppe, kan komme til at gøre dette ved at dominere over en anden gruppe (Dean, 2006; s. 78-79).

En governmentality-analyse optegner i stedet et felt, hvor der kan stilles spørgsmål til styring, autoritet og magt. Målet er at opnå muligheden for en kriticisme, ved at gøre tænkningen bag styringen synlig.

”Ved at explicitere de former for rationalitet og tænkning, der er indlejret i praksisregimer, ved at demonstrere skrøbeligheden af de måder, vi kender os selv og bliver bedt om at kende os selv på, og de væv af forbindelser mellem, hvordan vi kender os selv, og hvordan vi styrer og bliver styret, kan governmentality-analysen ophæve disse praksissers selvfølgelige karakter. Målet med at gøre det er ikke at få disse praksisser transformation til at fremstå som uundgåelig eller ligetil, men at åbne det felt, hvori der kan reflekteres over muligheden for at gøre tingene på en anden måde, fremhæve de punkter, hvor modstand og kamp nødvendiggør en transformation af disse praksisser, og endda demonstrere i hvilken grad den kan vise sig at blive vanskelig.” (Dean, 2006; s. 80).

En governmentality-analyse kan på den måde gøre det klart hvad der står på spil når vi styrer og bliver styret på bestemte måder, og derfor bliver det også muligt for os at påtage os ansvaret for konsekvenserne af at tænke og handle på bestemte måder. En governmentality-analyse gør det muligt at synliggøre ‘ubekvemme fakta’, disse fakta tvinger os til at overveje uoverensstemmelser mellem bestemte programmers selvrepræsentation og strategiske effekter (Dean, 2006; s. 80-81).

Selvom Dean flere steder tager direkte afstand fra den kritiske teoris normative udgangspunkt, erkender han at governmentality-analysen også i nogen grad har en normativ karakter. Denne normative karakter består i at udøve eksemplarisk kritik, ved at ophæve det selvfølgelige og selvindlysende ved den måde vi styrer og bliver styret på (Dean 2006; s. 82-83). Dette gør os i stand til at tænke over hvordan vi styrer os selv og andre, og gør det muligt at eksperimentere med at afprøve grænserne for styringsrationaliteterne. Derigennem bliver vi i stand til at undersøge hvordan vi kan tænke og handle på nye måder. En governmentality-analyse vil således aldrig have som mål at påpege hvordan mennesket fuldstændig kan frisættes fra styring, ej heller tror den på en frihed for individet uden styring. Men governmentality-analysen tjener de ’moralske kræfter’ som Dean skriver, ved at sætte os i stand til at tænke over styringen. På den måde styrker governmentality-analysen menneskets evne til at udøve frihedens refleksive praksis. Og styrker de former for selvbestemmelse der muliggør friheden til at vælge hvordan friheden bør praktiseres (Dean, 2006; s. 82-83).

Udfordringer og muligheder ved kombinationen

Dean tager altså afstand til traditioner der udspringer af den kritiske teori, fordi han ikke mener at det giver mening at tale om frie individer, der ikke er underlagt magt eller dominans. Ligeledes mener han ikke at man kan tale om positiv og negativ magt, hvorfor det transformative empowermentbegreb der ligger i aktionsforskningen bliver et umuligt projekt, fordi det i sidste ende selv bliver magtudøvelse (Andersen & Bilfelt, 2016; s. 35; Dean, 2006; s. 75-80). Formålet med dette projekt er dog hverken at vurdere om styringen med universiteterne er god eller dårlig, eller at antage at fremtidens universitet kan styres uden magt. Derimod er formålet at åbne op for en kritik af den måde styringen tilsyneladende foregår i dag, for at skabe et refleksionsrum hvor det er muligt at diskutere magtens karakter i universitetets styringspraksis. Det vil jeg gøre ved hjælp af empowermentbegrebet som analytisk begreb og perspektiv. Der findes aktionsforskere som er inspireret af Foucaults magttænkning. Med afsæt i ideen om at viden er indlejret i magt og magt er indlejret i viden, kan denne tænknig bruges som argument til, gennem aktionsforskningen at skabe modviden og moddiskurser som aktivt kan bruges til at tænke alternativer (Andersen & Bilfeldt, 2016; s. 35).

I det nedenstående afsnit vil jeg diskutere kampen om empowermentbegrebet, fordi jeg mener at netop empowermentbegrebet og kampen om at definere det, kan være med til at åbne op for denne kriticisme og eksemplarisk kritik som Dean taler om. Netop empowermentbegrebet, kan føre os på sporet af hvad der kan problematiseres ved styringen af universitetet i dag, og hvilke andre visioner for universitetet der kan åbnes op for.

Kampen om empowermentbegrebet

Som jeg har tydeliggjort i teoriafsnittet findes der vidt forskellige fortolkninger af empowermentbegrebet under det neoliberalistiske styringsrationale og inden for aktionsforskningen. Empowermentbegrebet bruges i vidt forskellige sammenhænge og med meget forskellige betydninger. Begrebet er blevet populært inden for neoliberalismen, hvor det handler om en individualistisk tilgang til at tage ansvar for sit eget liv. Det handler altså om individets individuelle vilje og evne til at tage ansvar for eget liv. I denne tilgang til empowerment sættes der ikke spørgsmålstejn ved de mekanismer og strukturer i samfundet som kan indvirke på individets muligheds- og handlingsrum (Andersen, 2015; s. 75). Den modsatte opfattelse af denne form for empowerment er det empowermentbegreb som findes i

aktionsforskningen. Her opfattes empowerment som samfundsforandrende og transformativ. *”Det kritiske samfundsforandrende empowerment-perspektiv sætter direkte fokus på dialektikken mellem levevilkår og rettigheder (de objektive livsbetingelser eller mulighedsstrukturerne) og ændringer i menneskers subjektive bevidsthed, selvopfattelse og handlingskapacitet.”* (Andersen, 2015; s. 75). Den transformative udgave af empowermentbegrebet kan altså forstås som et alternativt til den neoliberale kritik af velfærdsstaten.

Det kritiske og transformative empowermentbegreb kan spores tilbage til, den radikale humanist Paolo Freies, begreb om kritisk bevidsthed. Denne kritiske bevidsthed defineres som evnen til at forstå modsætninger i politiske, økonomiske og sociale strømninger og på den måde udvikle evnen til at handle imod undertrykkende strukturer (Andersen & Bilfelt, 2014; s. 24).

De danske aktionsforskere Birger Steen Nielsen og Kurt Aagaard Nielsen ser empowermentfeltet som en kamplads, der ikke skal opgives pga. modsatrettede betydninger af begrebet, i stedet skal det vindes både diskursivt og i praksis. Begreber som frihed, demokrati og empowerment har altid været genstand for kampe om at definere indhold og betydning. Og vi skal ikke give efter for den fjendtlige erobring af empowermentbegrebet i den neoliberale diskurs.

”Friheds- og statsforståelsen i den neoliberale tradition bliver på linje hermed til et spørgsmål om ’frihed fra’ og ikke (som i den transformative empowermenttradition) til et spørgsmål om ’Frihed til’ at være en inkluderet aktiv medborger der kan påvirke samfundets udviklingsretning.” (Andersen & Bilfeldt, 2016; s. 36).

Det er derfor vigtig fortsat at kritisere den ’fjendtlige erobring’ af empowermentbegrebet. Empowermentbegrebet skal generobres og forskellen mellem den ’positive forandringsmagt’, som er forankret i humanistiske og demokratiske værdier, og den ’negative forandringsmagt’, der af-demokratiserer og skaber øget ulighed skal tydeliggøres.

Det er aktionsforskningens opgave at udfordre demokratisk underskud ved at udfordre magtstrukturer i samfundet og den neoliberale diskurs og politik som dominerer (Andersen & Bilfeldt 2016; s. 19 & 38). Det muliggøres ved kombinere den empiriske og

praksisorienterede empowerment- og aktionsforskning med samfundsvidenskabelig forskning i magt (Andersen, 2005; s. 61).

I sidste del af min analyse og i diskussionen vil jeg undersøge de utilsigtede konsekvenser ved de nuværende praksisregimers brug af empowerment-programmer i policyudviklingen for universitetet. Dette åbner op for at kunne reflektere over magtens karakter i den nuværende og fremtidige universitetspraksis.

Kvalitative metoder

For at skabe transparens i specialet, vil jeg i de næste afsnit synliggøre hvordan jeg har genereret empiri ved brugen af kvalitative metoder, dette vil jeg gøre gennem en gennemgang af arbejdet med fremtidsværkstedet. Jeg efterstræber gennemsigtighed med mine grundantagelser og fremgangsmåder i forskningsprocessen for at sikre undersøgelsens kvalitet (Tangaard & Brinkmann, 2010; 490-491).

Kvalitative metoder: ved kvalitative metoder er udgangspunktet at ethvert fænomen består af en unik kombination af kvaliteter. Disse kvaliteter kan ikke altid umiddelbart tælles, måles og vejes og derfor bruges kvalitative metoder (Andersen og Gamdrup, 2011, s. 60). Kvalitative metoder har derfor ikke umiddelbart som mål at skabe data som kan bruges kvantitativt (Harboe, 2006, s. 31). Arbejdet med kvalitative metoder er ofte eksplorativt, da målet er at forstå kompleksiteten i sociale sammenhænge. Dette bevirker at man ikke altid leder efter konkrete svar på konkrete spørgsmål, men ofte må prøve sig frem med forskellige metoder for at få en fornemmelse for felten (Olsen, 2011, s. 186-187). Den kvalitative metode er derfor meget fleksibel og følsom overfor nuancerne i de individuelle situationer. Kvalitative metoder bruges til at undersøge og forstå menneskelige oplevelser og erfaringsprocesser (Brinkmann & Tanggaard, 2010; s. 17). Derfor er kvalitative metoder ofte præget af nærhed og autencitet i forhold til arbejdet med den empiriske kilde (Tanggaard & Brinkmann, 2010; s. 493).

Etnografisk feltarbejde

Fremtidsværkstedet på KUA, blev til i forbindelse med etnografisk feltarbejde jeg lavede under mit praksisophold. Jeg vidste at jeg på et tidspunkt skulle skrive en rapport omkring forholdet mellem teori og praksis under praksisopholdet. Men jeg vidste ikke på forhånd hvad

jeg ville skrive om. Derfor arbejdede jeg ud fra en induktiv forskningspraksis hvor jeg under praksisopholdet langsomt oparbejdede temaer og kategorier alt efter hvor læsningen og adgang til feltet bragte mig hen (Ambrosius Madsen, 2003; s. 16). Professor Mats Alvesson beskriver i forskningsartiklen 'Methodology for close up studies – struggling with closeness and closure,' hvordan man må nærme sig en organisation eller gruppe, gennem en eksplorativ tilgang til feltet. Ved at observere og lave ustrukturerede interviews i naturligt forekommende situationer og kan man langsomt danne sig et helhedsindtryk af organisationen (Alvesson, 2003; s. 172).

Under mit praksisophold på Center for universitetspædagogik på KUA, fik jeg til opgave at rekruttere studerende til innovationsworkshops. I den forbindelse talte jeg, over et par måneder med over 100 forskellige studerende og begyndte også at spørge ind til deres holdninger og forventninger til undervisningen, studiemiljøet og deres oplevelser med medbestemmelse i forbindelse med deres studieliv. Mange af de studerende kom med svar som 'det er bare som det er på universitetet' og de var ikke vant til at blive spurgt ind til deres oplevelser eller at skulle forholde sig til deres egen rolle som studerende. Mange af dem udtrykte at de efterhånden havde lært at det bedste de kunne gøre var 'at hænge i,' fordi de ikke oplevede mange muligheder for at blive hørt, eller ændre på deres studieliv. De oplevede kun at blive spurgt ind til deres oplevelser i forbindelse med forskellige evaluerende spørgeskemaer, men der var en bred opfattelse af at disse mest blev brugt til at kontrollere underviseren. Jeg begyndte at spørge ind til om de studerende kunne have lyst til at blive kontaktet med henblik på at deltage i et fremtidsværksted omkring det gode studieliv og muligheden for at påvirke det. Rigtig mange var interesseret og jeg fik samlet en lang liste med oplysninger på studerende som var interesseret og indforstået med fremtidsværkstedets form og formål.

Denne måde at nærme sig feltet på, gennem observationer og korte interviews er det som Ambrosius Madsen betegner 'lille etnografi.' Den lille etnografi hænger sammen med 'stor etnografi,' som handler om de videnskabsteoretiske problemstillinger der dukker op når man begynder at udforske feltet (Ambrosius Madsen, 2003; s. 13-22). Da jeg besluttede mig for at lave fremtidsværkstedet havde jeg derved besluttet mig for at min undersøgelse skulle være drevet af en erkendelsesinteresse, udsprunget af kritisk utopisk aktionsforskning.

Fremtidsværkstedet på KUA

For ikke at blive for blind på min egen rolle i felten og for at have bedre muligheder for både at kunne facilitere og observere fremtidsværkstedet, valgte jeg at samarbejde med en gruppe studerende fra kandidatuddannelsen i 'Læring og Forandringsprocesser,' som også skulle bruge empiri til et projekt og synes at fremtidsværkstedet kunne være en god udfordring.

På trods af en lang liste af mulige deltagere til fremtidsværkstedet, viste det sig at blive ganske udfordrende at skaffe nok deltagere til et fast givent tidspunkt for fremtidsværkstedet. Jeg bad derfor projektgruppen om at hjælpe med at skaffe deltagere ud fra fastsatte datoer og tidspunkter. Ligeledes måtte vi indskrænke tiden til fremtidsværkstedet til 4 timer for at kunne samle så mange oprigtigt interesserede deltagere, som muligt. På trods af dette, oplevede vi afbud på selve dagen og endte med at begynde fremtidsværkstedet med kun 9 deltagere. Deltagerne der ankom fra ivrige efter at komme i gang og deltog aktivt i både kritikfasen og utopifasen, inden handlingsfasen var der dog flere deltagere som måtte forlade fremtidsværkstedet. Dette påvirkede ikke de resterende deltagere som gennem fremtidsværkstedet var blevet meget inspireret til at arbejde aktivt med handlingsforslagene.

Fremtidsværkstedet som case

I den sidste del af specialets analyse vil jeg anvende empirien fra fremtidsværkstedet til at få en bedre forståelse for koblingen af den 'lille historie' som fremtidsværkstedet repræsenterer og den 'store historie' som governmentality-analysen tegner et billede af. På den måde bliver fremtidsværkstedet en form for repræsentativ case. Selvom det i dette tilfælde er en konstrueret case, da fremtidsværkstedet ikke er en naturligt forekommende situation, men et møde mellem mennesker som er konstrueret. Case-studiet tjener altså i dette speciale som eksemplarisk illustration af teoretiske pointer, som kan føre til erkendelser af almene forhold (Rendtorff, 2010; s. 242-247). Selvom den erkendelse der kan opnås i case-studiet er situationsbestemt og kontekstafhængig, tjener casen i dette tilfælde som 'det gode eksempel.' Det er altså en enkeltstående case som er velegnet i et eksplorativt undersøgelsesdesign (Flyvbjerg, 2010; s. 463-467).

Observation

Da vi var 5 observatører under fremtidsværkstedet gav det os mulighed for at benytte en kombination af observationsmetoder til at få et dækkende billede af fremtidsværkstedet i

empirien. Observationerne blev nedfældet i et åbent observationsskema, hvor der var lavet felter for tid, udsagn, argument og umiddelbar observation. Vi valgte at benytte både deltagende observation, som bl.a. jeg som mødeleder og referenten stod for. Derudover lavede to af de studerende direkte observationer, med mulighed for 'in situ' samtaler når muligheden bød sig (Olsen, 2011; s. 186-187). På den måde havde de mulighed for at spørge ind og opfordre til dialog når det passede ind og var nødvendigt for at uddybe forståelsen (Nielsen, 2010; s. 324-328). De sidste to observatører agerede 'Fluen på væggen' og holdte sig lidt på afstand. Ved at benytte denne flerfoldighed af observationsmetoder, sikrede vi os en krydstjekning og en bred dækning af empirien, da vi senere skrev alle observationsdata sammen til et samlet dokument. Ved at benytte denne triangulering af observationsmetoder, giver empirien ligeledes et bredt grundlag for den videre fortolkning (Launsø et al., 2011; 188-189).

Transskribering

Under fremtidsværkstedet tog jeg som mødeleder løbende valg i forhold til hvordan vi bedst kunne indsamle empiri, uden at forstyrre flowet i fremtidsværkstedet. I starten af handlingsfasen var der flere forhold der gjorde at vi i stedet for at observere, valgte at lydoptage den sidste del af fremtidsværkstedet. Inden handlingsfasen var flere deltagere nødt til at forlade fremtidsværkstedet af forskellige årsager, og vi ønskede ikke at antallet af observatører skulle overstige antallet af deltagere i fremtidsværkstedet. Derudover havde vi et ønske om at få så meget af dialogen og argumentationen, fra handlingsfasen, med som muligt. Vi så derfor en mulighed i forhold til at få mættende beskrivelser af fremtidsværkstedet i empirien. Derfor valgte vi at optage og fuldtransskribere optagelserne fra handlingsfasen (Tanggaard & Brinkmann, 2010; 43-44).

Præsentation af Empiri fra fremtidsværkstedet

For at få et visuelt overblik over empirien fra fremtidsværkstedet har jeg valgt at inddele punkter fra de tre faser: kritikfasen, utopifasen og handlingsfasen i de tre kategorier: praktiske forhold, forhold vedrørende undervisningen og forhold vedrørende studieliv og miljø. Mange af punkterne kunne passe ind i flere kategorier, men de er sat ind i den kategori hvor de passer bedst. Jeg har struktureret overblikket som et display og vedlagt det som bilag 7. Empirien fra alle faser i fremtidsværkstedet er vedlagt som bilag 1-6.

Dokumentanalyse

Dokumentanalyse er en hyppigt anvendt metode, specielt inden for samfundsvidenskaberne. De fleste empiriske undersøgelser vil inddrage dokumenter i et eller andet omfang, ofte i samspil med andre undersøgelsesteknikker. At dokumentanalyse er så udbredt skyldes at dokumenter dækker over et bredt udsnit af forskellige tekster. Et dokument beskrives som et sprog som er nedskrevet på et bestemt tidspunkt. Det kan derfor dække over alt fra mødereferater til policydokumenter og artikler (Lynggaard, 2010; s. 137-138). Derfor kan dokumentanalysen også anvendes indenfor et bredt spektrum af undersøgelsesområder. I dette speciale vil dokumentanalysen blive anvendt som en form for diskursanalyse af den type dokumenter som bliver betegnet som policydokumenter.

Den type policydokumenter jeg anvender i min analyse betegnes som sekundære dokumenter. Det er dokumenter der er tilgængelige for alle der måtte have en interesse i dem. De har ikke nødvendigvis offentligheden som direkte målgruppe. Det er nødvendigt at vurdere hvilke typer af dokumenter der havde været mest relevante at anvende i sit undersøgelsesdesign. I min analyse har jeg fokus på både politiske idéer med fremtidens universitet og bevæggrundene bag disse idéer. Det havde derfor været ideelt at benytte en kombination mellem sekundære dokumenter og primære dokumenter, som umiddelbart var til internt brug og ikke offentligt tilgængelige, såsom f.eks. mødereferater eller personlige breve og forhandlingsdokumenter (Lynggaard, 2010; s. 137-138). Da primære dokumenter er kendetegnet ved at tonen kan være mere direkte. Desværre kræver primære dokumenter en adgang til felten som jeg ikke har. Det er derfor vigtigt at holde sig for øje at afsenderen af et sekundært dokument, ved at dokumentet vil blive analyseret af mange forskellige slags modtagere. Så dokumentet vil altid være et udtryk for en bearbejdet sandhed, som oftest vil det være formuleret på en måde som tålelig for flest muligt. Det er en væsentlig pointe at have med når man laver diskursanalyser, som netop forsøger at komme bagom denne 'sandhed' som læses på overfladen (Lynggaard, 2010; s. 140).

Udvælgelse af dokumenter

Udvælgelsen af dokumenter er afhængig af undersøgelsesspørgsmålet. De kriterier jeg havde som udgangspunkt for at udvælge dokumenter, var at det skulle være dokumenter der kunne give et indblik hvilke perspektiver der er toneangivende for fremtidens universitet. Pga. den reformkultur der er dominerende i dansk politik, var det vigtigt at vælge nyere og omfattende dokumenter, som kunne angive de nyeste fokuspunkter. Lynggaard nævner 'Sneboldmetoden' som en fremgangsmåde til at generere dokumenter, ved at forfølge referencer i det primære dokument man har udvalgt (Lynggaard, 2010; s. 141). Det er denne metode jeg har benyttet mig af til at udvælge dokumenterne jeg bruger i specialet. På den måde kan man få overblik over et policyområde ved at forfølge referencerne, til man føler at man har et dækkende billede af feltet. Ved brug af sneboldmetoden vil der dukke mange forskellige typer af dokumenter op. Det er op til analytikeren at vurdere hvilke typer af dokumenter der er relevante at udvælge i forhold til undersøgelsesspørgsmålet. Jeg har udvalgt dokumenter efter hvilke følgevirkninger dokumentet potentielt kan have på policyudviklingen og dermed retningslinjerne for indretningen af universitetet og konsekvenserne for de studerende. Jeg har dermed udvalgt dokumenter med særligt centrale positioner i forhold til policyudviklingen på universitetsområdet (Lynggaard, 2010; s. 142).

Præsentation af policydokumenter

Som empiri til governmentality-analysen, har jeg altså udvalgt en række policydokumenter som alle er med til at give et billede af hvordan uddannelse tænkes og ønskes tænkt for fremtidens universitet i Danmark.

De primære dokumenter er produktivitetskommissionens analyserapport 'Uddannelse og innovation' samt kvalitetsudvalgets analyserapport 'Nye veje og høje mål' og deres samlede forslag til reformen af de videregående uddannelser. Disse analyserapporter er udvalgt, da de i kraft af deres volumen og grundige analyser, giver en indsigt i tænkningen og målene i rapporterne. Derudover er det værd at huske på at analyserapporterne er bestilt politisk og udvalgene er nedsat på en måde der skulle øge sandsynligheden for et vist udfald i analyserne. Disse rapporter bliver i kraft af deres omfang og gennemslagskraft toneangivende for de andre policydokumenter jeg har inddraget i analysen. Således bliver f.eks. lov om

adgangsregulering, uddannelsesloftet, dimensioneringsmodellen og uddannelseszoom til på baggrund af anbefalinger fra de to rapporter.

Jeg vil i tabellen nedenfor opstille de policydokumenter som er anvendt i specialet, for at skabe et visuelt overblik. Policydokumenterne præsenteres yderligere under analysen.

Titel	År	Afsender	Type
Uddannelse og Innovation – Analyserapport 4	2013	Produktivitetskommissionen	Analyserapport
Nye veje og høje mål – Kvalitetsudvalgets samlede forslag til reform af de videregående uddannelser	2015(A)	Kvalitetsudvalget Uddannelses- og forskningsministeriet (UFM)	Samlet rapport
Nye veje og høje mål – Kvalitetsudvalgets samlede analyserapport	2015(B)	Kvalitetsudvalget Uddannelses- og forskningsministeriet (UFM)	Samlet analyserapport
Reform af SU-systemet og rammerne for studie gennemførelse	2013	Uddannelses- og forskningsministeriet (UFM)	Aftaletekst
Ændring af lov om adgangsregulering ved videregående uddannelser	2016	Folketinget	Lovtekst
Faktaark – Positivliste:	2016	Uddannelses- og forskningsministeriet	Faktaark

Uddannelser der er undtaget gældende for optaget i 2017 og 2018 (revideret 14. december 2016).		(UFM)	
Faktaark – Begrænsning af dobbeltuddannelse og undtagelser	2017	Uddannelses- og forskningsministeriet (UFM)	Faktaark
Beskrivelse af dimensioneringsmodel	2014	Uddannelses- og forskningsministeriet (UFM)	Beskrivelse af model
Om Uddannelseszoom	2017	Uddannelses- og forskningsministeriet (UFM)	Beskrivelse af digitalt værktøj

Analysestrategi

Governmentality-analytikken opstiller fire forskellige dimensioner til at analysere styringen i praksisregimerne (Dean, 2006, s. 71). Analysedimensionerne er gensidigt betingede af hinanden, men dog også relativt autonome. Derfor vælger jeg i min analyse især at fokusere på den sidste dimension: At undersøge skabelsen af identiteter gennem empowerment-programmer.

1 . At undersøge styringens synlighedsfelter

Ved at undersøge former for synlighed i et praksisregime, kan man få et indblik i styringsregimets mål, samt hvordan det opererer imod disse mål. Synlighedsfelterne kan være noget så simpelt som grafer, tabeller og diagrammer som tjener til at visualisere styringsfelterne. De gør det tydeligt at gennemskue, hvad der bliver fremhævet og hvad der bliver skjult. Men samtidig muliggøres det at spore sig ind på hvem og hvad der skal styres,

og hvordan. De skaber tilsammen en oversigt over hvilke mål der skal forfølges og hvilke problematikker der skal løses (Dean, 2006; s. 72).

2. At sætte fokus på styringens tekniske aspekter

Den anden dimension handler om styringens tekniske aspekter. Her stilles spørgsmålet *”Ved hjælp af hvilke midler, mekanismer, procedurer, instrumenter, taktikker, teknikker, teknologier og vokabularier bliver autoritet konstitueret og styring gennemført?”* (Dean, 2006; s. 73). Der er altså tale om de styringsteknologier der benyttes af den styrende i forhold til dem som skal styres. Denne dimension skal ses i samspil med de andre dimensioner, og må ikke forveksle magt som noget rent teknisk.

3. At anskue styring som en rationel og gennemtænkt aktivitet

Den tredje dimension handler om de former for viden som ligger til grund for de forskellige styringsaktiviteter i en styringspraksis, men også hvordan former for viden bliver videreført gennem styringspraksisser. Her stilles spørgsmålet:

”Hvilke former for tænkning, viden, ekspertise, strategier, kalkulationsmidler eller rationalitet bringes i anvendelse i styringspraksisser? Hvordan søger tanken at transformere disse praksisser? Hvordan afføder disse styringspraksisser specifikke former for sandhed? Hvordan søger tanken at gøre bestemte emner, domæner og problemer styrbare?” (Dean, 2006; s. 74).

Vi skal altså se på både styringen og tænkning som et samlet begreb, governmentality. Her retter analysen sig mod alle de 'programmer' der har til hensyn at reformere, regulere eller forbedre det der foregår i et bestemt praksisregime. Dette sker ved at vise tilbage til de specifikke mål der er *”..formuleret med forskellige grader af tydelighed og overbevisning.”* (Dean, 2006; s. 74).

4. At undersøge skabelsen af identiteter

Den sidste dimension handler om de former for identiteter, både individuelt og kollektivt, som forskellige styringspraksisser og styringsprogrammer forsøger at skabe, og ikke mindst operere igennem. Her spørges:

”Hvilke personligheder, selv'er, identiteter forudsættes i forskellige styringspraksisser, og hvilke former for transformation søger disse praksisser at opnå? Hvilken status og hvilke

kapaciteter, egenskaber og indstillinger forventes der af de myndighedsudøvende (fra politikere og bureaukrater til fagspecialister og terapeuter) og af dem, der skal styres (arbejdere, forbrugere, elever og bistandsklienter)? Hvilke former for adfærd forventes der af dem? Hvilke pligter og rettigheder har de? Hvordan skal disse kapaciteter og egenskaber fremelskes? Hvordan bliver deres pligter håndhævet og deres rettigheder sikret? Hvordan bliver bestemte adfærdsaspekter problematiseret? Og hvordan skal de reformeres? Hvordan får man bestemte befolkningsgrupper til at påtage sig bestemte identiteter? Hvordan får man dem til at blive dydige og aktive borgere osv.?” (Dean, 2006; s. 75).

Når der her tales om identiteter, må det ikke forveksles med egentlig subjekter i den bogstaveligste forstand. Styringsregimerne er således ikke determinerende for selve subjektet. Det handler derimod om at få subjektet til at identificere sig på en ønsket måde. Et styringsregime forsøger derfor at facilitere de omstændigheder der gør at de kan tildele diverse egenskaber eller kapaciteter til bestemte aktører. Styringsregimet er succesfuldt når aktørerne oplever sig selv gennem disse kapaciteter og kvaliteter, ved at identificere sig selv som f.eks. en aktiv medborger, og derfor handle derefter (Dean, 2006; s. 75-76).

Empirien fra fremtidsværkstedet i lyset af governmentality-analysen

I sidste del af analysen analyserer jeg hvordan styringen gennem empowerment-programmer bliver opfattet af de studerende i fremtidsværkstedet. Dette gør jeg ud fra Deans beskrivelser af magtens karakter i styringen, samt på baggrund af de rationaler jeg har fremanalyseret i governmentality-analysen. Jeg analyserer også hvordan det transformative empowermentbegreb kan spores i empirien, samt hvordan de studerendes ønsker for fremtidens universitet kan forstås i lyset af dette begreb.

Kapitel 5 – Analyse

I den første del af analysen vil jeg analysere de fire dimensioner i Deans governmentality-analytik, efter den operationalisering jeg har skrevet ovenfor. Gennem denne governmentality-analyse, ønsker jeg at vise hvordan styringen i policy-dokumenterne, i sidste ende søges gennemført gennem empowerment-programmer. Denne analyse bliver derfor en analyse af hvordan styringspraksisser søger at konstruere individer med forskellige evner,

rettigheder og karakteristika. I sidste ende kan denne styring forstås som en styring gennem former for identificering, det handler om viljen til at styre sig selv og lade sig styre, og altså i sidste ende kan man sige at det handler om viljen til empowerment (Dean, 2006; s. 123-128).

At undersøge styringens synlighedsfelter – identificering af problematiseringer

I den første analysedimension af styringens synlighedsfelter bliver det muligt at se på hvad der ønskes forandret og hvem/hvad der skal styres for at opnå de ønskede forandringer. I de policydokumenter jeg har valgt at bruge er et gennemgående tema, et ønske om at reformere universitetssektoren. Derfor er der en række af aktører som styrer og bliver styret for at opnå disse mål. Jeg har valgt at fokusere på den styring som mest mærkbart rammer de studerende ved universitetet. Ved at se på de metoder der er brugt til at visualisere styringsfelterne bliver det tydeligt hvordan det gældende praksisregime bliver problematiseret, hvilke mål styringsregimet har, og hvilke fokuspunkter der bør være styrende for at opnå disse mål (Dean, 2006; s. 72).

Kvalitetsudvalgets rapport 'Nye veje og høje mål' arbejder med en visuel synliggørelse af deres mål og hvordan de anbefaler at der arbejdes hen imod de mål. Således er deres rapport delt i to dele. Den første del, lister 11 udfordringer fra A til K. Det er disse udfordringer, der én for én bliver uddybet i den første halvdel af rapporten. I anden del af rapporten listes en række anbefalinger fra 1-10 som uddybes på de efterfølgende sider. Anbefalingerne svarer ikke til udfordringerne én til én, men samlet skulle de give en dækkende løsning på udfordringerne. Under de fleste af udfordringspunkterne, bliver udfordringernes karakter illustreret af grafer og diagrammer.

Overordnet set beskriver kvalitetsudvalget to problemer ved det danske system for videregående uddannelser. For det første, så er der sket en kæmpe stigning i antallet af unge som får en videregående uddannelse. Det var sådan set planen fra tidligere regeringer at 60% af en ungdomsårgang skulle have en videregående uddannelse og 25% en lang videregående uddannelse. Men den problematik vi står overfor nu, er at vi ikke formår at uddanne ungdomsårgange med kvalifikationer der modsvarer de kvalifikationer der efterspørges på arbejdsmarkedet, både fordi der ikke har været styring med dimensioneringen på de fleste uddannelser, og fordi de studerende ikke er gode nok til at vælge de rigtige uddannelser. Kvalitetsudvalget mener derfor at: *"De studerende mangler en knivskarp tilskyndelse til at*

interessere sig for, hvilken form for beskæftigelse – eller hvilke lønudsigter – der er i en bestemt uddannelse.” (Kvalitetsudvalget, 2015A; s. 11). Derudover er udfordringen også at de unge ikke får nok valuta for pengene ud af den tid de bruger på studiet. Alt for mange uddannelser giver simpelthen et for svagt udbytte. Både som følge af manglende kvalitet på studiet og manglende engagement fra de studerende (Kvalitetsudvalget, 2015A; s. 6, 17-21). For at løse disse problematikker, fremsætter Kvalitetsudvalget en række punkter, der samlet set skulle kunne løse problematikkerne. Bl.a. foreslår de bedre muligheder for at lave bacheloruddannelser af sådan en kvalitet, så dimittenderne kan komme ud og varetage et arbejde efter blot 3-4 års studier. De anbefaler dermed at man afskaffer den direkte overgang fra bachelor – til kandidatstudier. På den måde vil man mere effektivt kunne udsluse dimittender ud på arbejdsmarkedet hurtigere (Kvalitetsudvalget, 2015A; s. 34-37). Kvalitetsudvalget foreslår også at man fra centralt hold, i højere grad dimensionerer efter arbejdsmarkedets behov (Kvalitetsudvalget, 2015A; s. 38-39). Derudover anbefaler de et nyt optagelsessystem, der i højere grad beror på fagligt begrundende, uddannelsesspecifikke adgangskrav, fremfor karakterer. Dette skal være med til at undgå det massive frafald de oplever på mange uddannelser (kvalitetsudvalget, 2015A; s. 40-41). Kvalitetsudvalget anbefaler at man hvert tredje år inviterer samtlige studerende ved landets videregående institutioner, til at deltage i en survey der skal kortlægge uddannelsernes kvalitet og relevans. Resultaterne fra disse surveys skal bruges til øge gennemsigtigheden i uddannelserne og gøres offentligt tilgængelige (Kvalitetsudvalget, 2015; s. 49-50).

Det overordnede mål med produktionskommissionens rapport 'Uddannelse og Innovation' er at komme med forslag til hvordan uddannelsessystemet kan reformeres, samt hvordan vi kan styrke vores fokus på innovation, for i sidste ende at styrke Danmarks produktivitet. Jeg vil koncentrere mig om den måde som produktivitetskommissionens rapport problematiserer de videregående uddannelser. Danmarks produktivetsproblem bliver bl.a. synliggjort, ved i starten af rapporten, at vise to grafer som viser at Danmark ligger helt i top når det kommer til udgifter til uddannelse i forhold til velstandsniveau, sammenlignet med andre OECD-lande. Til gengæld er Danmark langt bagefter når det kommer til færdigheder blandt de unge (produktivitetskommissionen, 2013; s. 9-10, 27).

En af de tendenser der kan være med til at forklare Danmarks produktivitetsproblem, er at vi af flere årsager uddanner vores unge forkert. Det illustreres bl.a. med et søjlediagram som viser at flere og flere dimittender bliver uddannet indenfor områder som traditionelt set oplever høj arbejdsløshed og lav løn (Produktivitetskommissionen 2013; s. 12-13). En del af Danmarks produktivitetesproblem består altså i at uddannelsessystemet ikke formår at give de studerende de kompetencer der er nødvendige for at skabe høj værdi på arbejdsmarkedet. (Produktivitetskommissionen, 2013; s.14).

Den tidligere regering fastsatte et mål om at 60% af en ungdomsårgang skulle have en videregående uddannelse. Det mål er snart nået og har ikke hævet Danmarks produktivitetsniveau betragteligt. *”Produktivitetskommissionen anbefaler, at undervisnings- og uddannelsespolitikken fremover sigter mod at hæve studerendes faglige niveau og på at give kompetencer, der er anvendelige på arbejdsmarkedet. Kort sagt skal der fokuseres på kvalitet - målt på de resultater, uddannelsesinstitutionerne leverer.”* (Produktivitetskommissionen, 2013; s.14, 75).

Det kræver at de studerende skal blive bedre til at søge ind på de uddannelser der giver høj beskæftigelse og høj løn. De danske unge er dårlige til at vælge uddannelse baseret på arbejdsmarkedssituationen, som det illustreres med figur 1,7. Det viser sig ifølge produktivitetskommissionen ved at de humanistiske uddannelser over de senere år har haft den største vækst af dimittender, på trods af at de humanistiske uddannelser konsekvent har haft større arbejdsløshed og lavere timeløn end andre universitetsuddannelser (produktivitetskommissionen, 2013; s. 50-51). Derfor skal de studerende i højere grad tilskyndes til at vælge en relevant uddannelse, gennem økonomiske tilskyndelser og information (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 15-17, 109-110). Produktivitetskommissionen foreslår bl.a. at gennemsigtigheden i uddannelsen øges ved at de studerende skal have nemmere adgang til information om de forskellige uddannelsers muligheder for løn og beskæftigelse efter endt uddannelse, dette vil være med til at øge kvaliteten, fordi det bliver nemmere at sammenligne uddannelserne og tage et kvalificeret valg (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 75). I forhold til økonomisk tilskyndelse foreslår produktivitetskommissionen at noget af SU'en omlægges til statsgaranterede studielån, eller brugerbetaling på uddannelserne. Dette kan tilskynde de studerende til i højere grad at

fokusere på indkomst og beskæftigelsesmuligheder efter endt uddannelse (Produktivitetskommissionen, 2013; 15-16, 113-115).

En anden udfordring for Danmarks produktivitet, er at danske studerende ikke kommer hurtigt og effektivt nok igennem uddannelsessystemet, det viser sig ved at danske studerende er ældre end studerende i andre lande når de er færdige med deres uddannelser. Det er et tegn på et uddannelsessystem der ikke er hensigtsmæssigt indrettet. Der mangler tilskyndelser til at blive hurtigere færdige og det fører til produktivitetstab (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 29, 36-37).

På baggrund af ovenstående problematiseringer af den nuværende indretning af universitetssektoren, foreslår både kvalitetsudvalget og produktivitetskommissionen at der skal nytænkes styrings- og finansieringsmodellerne for de videregående uddannelser som skal sikre uddannelsessystemets kvalitet, effektivitet og produktivitet. Jeg vil i den næste dimension af governmentality-analysen, som omhandler styringens tekniske aspekter, analysere en række tiltag som er blevet implementeret i de senere år, på baggrund af anbefalingerne fra kvalitetsudvalget og produktivitetskommissionen.

At sætte fokus på styringens tekniske aspekter

Den anden dimension i Deans governmentality-analyse handler om at se på styringens tekniske aspekter. Her stilles spørgsmålet *”Ved hjælp af hvilke midler, mekanismer, procedurer, instrumenter, taktikker, teknikker, teknologier og vokabularier bliver autoritet konstitueret og styring gennemført?”* (Dean, 2006; s. 73). Jeg vælger at fokusere på de midler som allerede er igangsat af regeringen, siden kvalitetsudvalget og produktivitetskommissionen fremlagde deres anbefalinger.

SU-reformen og fremdriftsreformen som blev vedtaget som en samlet pakke i april 2013. Har som overordnet formål, at få de studerende hurtigere og mere effektivt gennem uddannelsessystemet. Dette gøres bl.a. ved at fremme en aktiv studiekultur med obligatorisk tilmeldelse til fag og prøver. Det skal sikre at de studerende har sværere ved at blive forsinket i deres uddannelse (UFM, 2013). En af tiltagene i Su-reformen er at det ikke længere skal

være muligt at få SU ud over normeret studietid. Det gælder dog ikke for de studerende som vælger at begynde på en videregående uddannelse inden 2 år efter adgangsgivende eksamen. Det skal tilskynde de studerende til at komme hurtigere i gang med uddannelsen og dette kan være med til at nedsætte alderen for dimittenderne (UFM, 2013; s. 3) Det skal bl.a. være med til at hjælpe på Danmarks produktivitet, ved at få de studerende hurtigere igennem uddannelsessystemet (Produktivitetskommisionen, 2013; s. 29, 36-37). Som yderligere tilskyndelse til at blive hurtigere færdige, bliver der fra den første januar 2016, udbetalt en kontant bonus på halvdelen af et SU-stipendie for hver måned den studerende er færdig før normeret tid (UFM, 2013; s. 10).

Et andet tiltag i SU-reformen handler om en ændret meritpraksis i forbindelse med studieskift, det påkræves nu at den studerende i forbindelse med studieskift har pligt til at oplyse om allerede beståede fag. Det kan sikre en godkendelse af faget på den nye uddannelse, og forkorte studietiden for den studerende. *"Partierne finder, at dobbeltuddannelse bør undgås. Det koster både tid og penge for den studerende og for samfundet."* (UFM, 2013; s. 15). Denne tilgang til dobbeltuddannelse har yderligere medført at det fra første januar 2017, er blevet sværere at tage en uddannelse på samme eller på lavere niveau end allerede bestået uddannelse. Med 'Lov om ændring af lov om adgangsregulering ved videregående uddannelse', blev det vedtaget at det ikke skulle være muligt at tage endnu en uddannelse, uden progression, med mindre uddannelsen var forældet, eller at man af helbredsmæssige årsager ikke kunne varetage de jobs som uddannelsen var tilsigtet (Folketinget, 2016).

I første omgang var det hensigten at dobbeltuddannelser helt skulle undgås. Men efter massiv kritik, vedtog folketinget en ændring af loven. Ændringerne består i at dobbeltuddannelse, skal være muligt 6 år efter endt uddannelse (UFM, 2017; 1). Derudover vil uddannelses- og forskningsministeriet hvert år opføre en 'positivliste' over uddannelser med historisk lav ledighed, og lav fremgang af studerende. Det er dermed blevet muligt at søge ind på en af disse 'positive' uddannelser, inden 6 år efter endt uddannelse (UFM, 2016). Listen blev lavet for at sikre at de penge som går tabt ved at betale for dobbeltuddannelse, bliver tjent ind ved at dimittenderne ikke uddannes til arbejdsløshed.

Dimensionering

Et yderligere tiltag til at undgå overuddannelse af de studerende blev vedtaget

I september 2014, hvor modellen for øget brug af dimensionering i det videregående uddannelsessystem blev vedtaget. Formålet med dimensioneringsmodellen, er løbende at fastsætte et loft over de uddannelser, hvorfra dimittenderne historisk har haft en stor ledighed i forhold til andre uddannelser (UFM, 2014). Dimensionering af uddannelserne var et af produktivitetskommissionens forslag til at undgå at de studerende overuddanner sig, og skal i sidste ende være med til at hjælpe Danmarks produktivitetsniveau (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 128). Dimensioneringsmodellen får især stor indflydelse på studiepladser på de humanistiske uddannelser, da det er disse uddannelser der historisk set uddanner dimittender til ledighed (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 109-111).

Uddannelseszoom - et værktøj

Kvalitetsudvalget anbefaler i deres rapport 'Nye veje høje mål' at:

"Information om uddannelsernes kvalitet og relevans skal være offentligt tilgængelig og sammenlignelig på tværs af uddannelser og institutioner. Informationen skal opgøres for hver uddannelse og bør omfatte nøgletal for både ressourceanvendelse (input) og opnåede resultater (output og effekt)." Det anbefales at disse data gøres tilgængelige via et online værktøj, til brug for både institutioner, studerende, og centraladministrationen (Kvalitetsudvalget 2015A; s. 49). Også produktivitetskommissionen anbefaler i deres rapport at de studerende skal hjælpes til at tage det rette uddannelsesvalg ved at give dem et bedre informationsgrundlag. De peger på at en lang række nabolande er kommet langt ved at offentliggøre sammenlignelige nøgletal for uddannelserne. Derfor mener de at de danske studerende også har brug for et værktøj til at få overblik over beskæftigelsesmuligheder og uddannelseskvalitet på de forskellige uddannelser.

"Produktivitetskommissionen anbefaler, at de uddannelsessøgende får et bedre grundlag at træffe deres valg på. Det kan ske ved at offentliggøre sammenlignelige nøgletal, der beskriver uddannelsernes kvalitet og relevans for arbejdsmarkedet. Især er tal for arbejdsløshed, beskæftigelsesområde og løn efter endt uddannelse vigtige." (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 16). Produktivitetskommissionen mener altså at en øget synliggørelse af uddannelsernes kvalitet og relevans, ved at gøre det nemt for studerende at få information om de forskellige uddannelsers præstationer, vil være gavnligt for Danmarks produktivitet i det lange løb (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 110).

Disse anbefalinger er blevet til det digitale værktøj 'Uddannelseszoom' som er en del af 'uddannelsesguiden' hvor unge og uddannelsessøgende, kan gå ind og finde information om de enkelte uddannelser. Uddannelseszoom gør det muligt at sammenligne op til 3 uddannelser af gangen, for at få adgang til en række nøgletal og informationer. Disse informationer drejer sig bl.a. om forventet indkomst efter endt uddannelse samt efter 10 år i arbejde, arbejdsløshed, iværksætter og hvilken branche der typisk er aftagere for uddannelsen. Desuden kan man finde information om frafald og gennemførelsestid, samt viden om hvor stor en del af undervisningen der varetages af forskere. På baggrund af spørgeskemaundersøgelser blandt aktive studerende på videregående uddannelser samt dimittender, tilbyder uddannelseszoom også information om de studerendes vurdering af uddannelsernes kvalitet og relevans. Det drejer sig bl.a. om tilfredshed med undervisningen og underviserne, oplevelse af det faglige og sociale miljø. Spørgeskemabesvarelser blandt beskæftigede dimittender giver information om deres oplevelse af uddannelsernes relevans i forhold til arbejdsmarkedets, arbejdsform, arbejdstid og arbejde i udlandet. (UFM, 2017; 1-13).

I denne analysedimension har jeg præsenteret nogle af de styringsteknologier der er taget i brug, på baggrund af målene for fremtidens universitet, som de er præsenteret i Kvalitetsudvalgets og Produktivitetskommissionens rapporter. Jeg vil løbende i de næste to analysedimensioner, analysere hvordan disse styringsteknologier spiller sammen med den tænkning og viden der ligger bag styringspraksisserne. Og hvordan disse styringsteknologier kan være med til at skabe bestemte identiteter hos de studerende.

Styringens rationaler og sandheder

Deans tredje dimension i analysen af styringspraksisser, handler om de former for viden der både skabes af styringsaktiviteterne og er skabende for dem. Her stilles spørgsmålet: *"Hvilke former for tænkning, viden, ekspertise, strategier, kalkulationsmidler eller rationalitet bringes i anvendelse i styringspraksisser? Hvordan søger tanken at transformere disse praksisser? Hvordan afføder disse styringspraksisser specifikke former for sandhed? Hvordan søger tanken at gøre bestemte emner, domæner og problemer styrbare?"* (Dean, 2006; s. 74).

Det økonomiske styringsrationale

Den overordnede sandhed som alle policydokumenterne retfærdiggør deres styringspraksisser i forhold til, er det økonomiske rationale. Villadsen peger på at ideen om en globaliseret liberal økonomi og dens konsekvenser for Danmark, dukker op i alle former for nationale politikområder. Der refereres til denne økonomiske sandhed som et endegyldigt princip og altså rationale for politiske beslutninger (Villadsen, 2006; s. 10-11). Ifølge Dean er det økonomiske rationale, netop en af liberalismens logikker. Han citerer Foucault, som foreslår at liberalismen kan analyseres *”Som et princip og en metode til rationalisering af styringens udøvelse - en rationalisering, som adlyder, og dette er dens særegenhed, den iboende regel om maksimal økonomi.”* (Dean, 2006; s. 111).

Det er altså dette økonomiske styringsrationale der henvises til for at berettige styringen i policydokumenterne. Produktivitetskommissionen henviser allerede i deres forord til dette rationale ved at pointere at Danmark er det land i verden der bruger flest penge på uddannelse, men resultaterne er alt for svage i forhold til hvor mange ressourcer vi bruger. Det er derfor på tide at vi får drejet udviklingen i den rigtige retning (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 7). Produktivitetskommissionen fastslår at vi lever op til den internationale målsætning om at bruge 3 pct. af nationalproduktet om året på forskning og udvikling og Danmark ligger helt i top målt på midler der bruges på uddannelsesområdet. Derfor kan den lave produktion ikke være fordi vi bruger vi bruger for få midler. Spørgsmålet er i stedet om vi får nok ud af de ressourcer vi bruger (Produktivitetskommissionen, 2013; 9). De analyser produktivitetskommissionen har lavet, viser at det går den forkerte vej med uddannelsessystemet, fordi afkastet (produktiviteten) ikke matcher investeringerne. På den baggrund fastslår produktivitetskommissionen at det er på tide at sætte ind med reformer, *”Så kvaliteten af uddannelserne lige fra grundskole til universitetet hæves og sikrer, at unge opnår høj beskæftigelse og høj løn.”* (Produktivitetskommissionen, 2013; s.10). På den måde bliver det økonomiske styringsrationale præmissen for produktivitetskommissionens videre anbefalinger.

Kvalitetsudvalget skriver i starten af deres samlede analyserapport *’Nye veje og høje mål,’* om hvorfor det er nødvendigt for Danmark at finde nye veje og sætte høje mål. Det videregående uddannelsessystems opgave er ikke længere blot at uddanne en lille del af en

ungdomsårgang. Der er sket en kraftig ekspansion af de videregående uddannelser som en del af en verdensomspændende udvikling over de seneste 10-20 år. Og dette har sat Danmark i en position, hvor udgifter til videregående uddannelse er blevet et af det danske samfunds største offentlige investeringer. (Kvalitetsudvalget, 2015B; s.3) Det er umiddelbart en succes at den politiske målsætning om at flere skal gennemføre en videregående uddannelse, er opfyldt. Det medfører et stort potentiale for øget produktivitet. Men ifølge kvalitetsudvalget bliver det store potentiale i et højere uddannelsesniveau ikke indfriet automatisk. Danmarks fremtidige succes afhænger nu af at kvaliteten og relevansen af, de videregående uddannelser styrkes (Kvalitetsudvalget, 2015B; s. 4).

Ved at henvise til det økonomiske rationale i starten af policy-teksterne, tydeliggør både produktivitetskommissionen og kvalitetsudvalget nødvendigheden i at ændre styringspraksisserne. De forbinder derfor ord som kvalitet, produktivitet og effektivitet og gør dem til en del af den sandhed der skal skabes gennem styringspraksisserne og som er skabende for den måde styringspraksisserne er tænkt. I de følgende afsnit vil jeg analysere hvordan problemerne forsøges at gøres styrbare, gennem denne form for tænkning.

Vi bliver mere produktive ved at fokusere på kvalitet og effektivitet i uddannelse

”Produktivitet er viden anvendt i praksis” (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 9).

For at øge Danmarks produktion skal vi altså fokusere på kvaliteten af den viden der produceres og hvordan vi effektivt får den viden anvendt i praksis. Målet med produktivitetskommissionens rapport er at vise behovet for at sætte ind med reformer så kvaliteten af uddannelserne hæves og sikrer at unge opnår høj beskæftigelse og høj løn (produktivitetskommissionen, 2013; s. 10). Samtidig slår de fast at lønnen afspejler produktivitet (produktivitetskommissionen, 2013; s. 12). Der bliver dermed sat lighedstegn mellem et uddannelsessystem med høj kvalitet og høj produktivitet. Kvalitetsudvalget skriver sig også ind i denne logik *”Det er kvalitetsudvalgets opfattelse, at økonomiske tilskyndelser rettet mod uddannelsessøgende og studerende er et muligt redskab til at styrke unges fokus på kvaliteten i uddannelse og det efterfølgende kompetencematch med arbejdsmarkedet, når de vælger uddannelse.”* (Kvalitetsudvalget, 2015B; 51). Kvalitetsudvalget giver altså udtryk for at kvaliteten i uddannelse hænger sammen med muligheden for god beskæftigelse og høj løn.

Det er også værd at bemærke at kvalitetsudvalgets fulde navn er 'Udvalg for kvalitet og relevans i de videregående uddannelser' (Kvalitetsudvalget, 2015A; s. 3) Kvalitet og relevans bliver dermed allerede i titlen sidestillet som begreber.

Produktivitetskommissionen anbefaler også at uddannelsespolitikken fremover skal sigte mod at hæve de studerendes faglige niveau og på at give dem de kompetencer der er anvendelige på arbejdsmarkedet. *"kort sagt på kvalitet - målt på de resultater, uddannelsesinstitutionerne leverer"* (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 14). Her sættes der igen lighedstegn mellem uddannelser der er anvendelige på arbejdsmarkedet og derfor skaber produktivitet, og uddannelser af god kvalitet.

Fordi kvaliteten i uddannelse kan være svær at måle, vælger produktivitetskommissionen at se på studieintensiteten som en indikator for hvor meget der læres på studiet, og hvor høj kvalitet der er på uddannelsen (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 61). Dette kæder produktivitetskommissionen sammen med at de uddannelser som typisk har få undervisningstimer og lav studieintensitet, er de samme uddannelser som traditionelt set har høj arbejdsløshed og lav løn på arbejdsmarkedet (produktivitetskommissionen, 2013; s. 9-14, 58- 66). Ifølge denne logik, skulle disse uddannelser altså også være af lav kvalitet, fordi de ikke formår at tiltrække effektive studerende, som sikrer høj produktivitet på arbejdsmarkedet. *"Den overordnede konklusion er, at både uddannelsernes kvalitet, studieintensiteten og uddannelsernes anvendelighed på arbejdsmarkedet har væsentlig betydning for produktiviteten."* (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 66).

Også kvalitetsudvalget mener at der er sammenhæng mellem de studerendes studieintensitet og kvaliteten af uddannelserne. Ved at øge studieintensiteten i uddannelserne, mener de at kunne forbedre de studerendes læring og derfor kvaliteten af uddannelsen (Kvalitetsudvalget, 2015b; s. 103-105). Ved at stille højere faglige krav til de studerende, mener de at kunne øge effektiviteten af uddannelserne, ved at de studerende øger studieintensiteten til det der svarer til fuldtidsstudier (Kvalitetsudvalget, 2015B; s. 121-123).

Denne tankegang afspejles af SU-reformen, hvis formål er at fremme en tidligere færdiggørelse blandt de studerende. Her pointeres at vi, for at styrke dansk økonomi og konkurrenceevne, har brug for en veluddannet arbejdsstyrke. Og det skal opnås ved et

velfungerende uddannelsessystem som understøttes af et effektivt SU-system. Det kræver en aktiv studiekultur, som opnås ved at skabe klarere krav til de studerende (UFM, 2013; s. 1-2).

Gennem et fokus på produktivitet, kvalitet og effektivitet, forsøger man altså at transformere praksis, ved at gøre problemerne styrbare. Gennem fokus på kvalitet og effektivitet bliver det muligt at placere ansvaret for at styrke produktiviteten. Dette ansvar bliver f.eks. placeret ud på uddannelsesinstitutionerne som skal tilskyndes til at fokusere på kvalitet frem for kvantitet. Det gøres f.eks. ved at få de studerende hurtigere igennem, relevante uddannelser, så de kan bidrage til Danmarks produktivitet. Formår uddannelserne ikke dette, anbefales det at der fra centralt hold kommer mere styring med dimensioneringen, så flere uddannes til at imødekomme arbejdsmarkedets behov (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 117-126, Kvalitetsudvalget, 2015 B, 56-57). Jeg vil i det følgende afsnit analysere hvordan de studerende forsøges at gøres styrbare, på baggrund af rationalet om at det er nødvendigt og muligt at gøre for at opnå bedre produktivitet.

De studerende skal styres gennem information og økonomiske tilskyndelser

Den sidste ‘sandhed’ jeg vil fokusere på i analysen, er tanken om at de studerende skal og kan styres gennem tilskyndelser, og at dette er nødvendigt for kvaliteten og effektiviteten i uddannelsessystemet. Og i sidste ende Danmarks produktivitet.

En af de udfordringer vi har i det danske uddannelsessystem er, som beskrevet tidligere i analysen, at de danske studerende er for dårlige til at vælge uddannelser der giver høj beskæftigelse og høj løn (Produktivitetskommissionen, 2013; 14-15). Det lader til at de danske unge ikke bliver påvirket af arbejdsmarkedssituationen når de søger ind på uddannelserne (Produktivitetskommissionen, 2013; 50). Derfor anbefaler både produktivitetskommissionen og Kvalitetsudvalget at de studerende tilskyndes gennem økonomiske tilskyndelser og information om kvalitet og beskæftigelse i de forskellige uddannelser. *”De studerende mangler en knivskarp tilskyndelse til at interessere sig for, hvilken form for beskæftigelse – eller hvilke lønudsigter – der er i en bestemt uddannelse.”* (Kvalitetsudvalget, 2015A, 11).

En af de måder de studerende kan tilskyndes er gennem information i forbindelse med uddannelsesvalg. Kvalitetsudvalgets analyser viser at de unge lægger meget vægt på hvilke uddannelser der har deres faglige interesse og kan føre til spændende jobs, fremfor hvordan det ser ud med løn og beskæftigelsesmuligheder (Kvalitetsudvalget, 2015B; s. 50)

Denne tendens nævner produktivitetskommissionen også:

”Nybagte studenter bliver ofte anbefalet at vælge uddannelse med hjertet. Uanset hvilken kropsdel, de unger vælger uddannelse med, er det en fordel, at de træffer deres beslutning på et så velinformeret grundlag som muligt. Hvis valget står mellem to uddannelser, er det relevant at vide, hvis den ene giver langt bedre karrieremuligheder. Den type af information vil gavne både de uddannelsessøgende og, hvis de vælger at reagere på den, samfundets produktivitet.” (Produktivitetskommissionen, 2013, s. 110).

Her bliver det tydeliggjort at det er nødvendigt at tilskynde de studerende gennem information, for at hjælpe dem med at tage rationelle uddannelsesvalg. Produktivitetskommission nævner også, at det store udbud i uddannelserne gør det svært for de studerende at orientere sig. De studerende kan have en idé om at nogle uddannelser er mere efterspurgt på arbejdsmarkedet. Men hvis de vidste hvor stor forskel der er på lønninger og jobtilbud, ville det formentligt være nemmere for dem at vælge en relevant uddannelse (Produktivitetskommissionen, 2013; 110).

De danske studerende skal også tilskyndes til at vælge de rigtige uddannelser, gennem økonomiske tilskyndelser. De danske studerende får et meget højere stipendium end de gør i andre lande. Samtidig er Danmark det land i verden, som sammenlignet med de andre OECD-lande har den laveste nettoomkostning ved at tage en uddannelse (Produktivitetskommissionen, 2013; 110-112).

Det gør at der for de studerende, er en alt for satsning lille i at investere i uddannelse. Når de studerende ikke selv betaler for uddannelserne, og frafald og forsinkelser langt hen af vejen betales af det offentlige, så føler de studerende sig ikke tilskyndet til at tage et kvalificeret uddannelsesvalg. *”De unge står altså over for det, man passende kunne kalde en det-går-nok-alligevel-pakke, når de skal vælge uddannelse. Om man fejler eller sejrer, gør i sagens natur*

en forskel – men der er samtidig mange forhold, der udjævner forskellen. ”
(Kvalitetsudvalget, 2015A, 11-12).

De studerende skal altså tilskyndes at træffe det rigtige studievalg gennem styring. For selvom de studerende træffer hvad der for dem kan virke som rationelle studievalg, så kan det være katastrofalt for fællesskabet hvis mulighederne for relevant beskæftigelse er for dårlig for mange (Kvalitetsudvalget, 2015A; s. 12).

Når de unge ikke har nogle omkostninger ved at uddanne sig her og nu, så er tendensen at de unge i højere grad ser uddannelse som et forbrugsgode end en egentlig investering i fremtiden. De er mere optaget af hvad studietiden byder på af socialt samvær, muligheden for at fordybe sig i interessante emner og social prestige. Hvis de studerende havde flere omkostninger ved at uddanne sig, så ville de blive tilskyndet til at tænke på jobmuligheder og indtægt efter studiet. Hvis der f.eks. var mere brugerbetaling på uddannelserne, så vil de studerende i højere grad sigte efter jobs hvor der er mulighed for at undgå arbejdsløshed og mulighed for en høj indkomst. (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 111-113, Kvalitetsudvalget, 2015B; 49-51).

Gennem et fokus på produktivitet = kvalitet og effektivitet, har policy-teksterne vist at de studerende ikke af sig selv er i stand til i tilstrækkelig grad at vælge de uddannelser som er relevante for fremtidens arbejdsmarked. Gennem denne tænkning er problemet med de studerendes uddannelsesvalg, blevet gjort styrbare, gennem forskellige styringsprogrammer. Jeg vil i nedenstående analysedimension, som omhandler styringens identiteter, analysere hvordan styringen af de studerende kan forstås gennem empowerment-programmer.

At undersøge skabelsen af identiteter – Styring som empowerment-program

Den sidste dimension i Deans analyse af praksisregimer, handler om hvordan styringsprogrammer søger at skabe identiteter. Disse identiteter skabes ved at forme menneskelig adfærd, gennem styring af den enkeltes frihed og kapaciteter (Dean 2006; s. 50) I denne analysedimension vil jeg derfor se på

”Hvilke personligheder, selv’er, identiteter forudsættes i forskellige styringspraksisser, og hvilke former for transformation søger disse praksisser at opnå? Hvilken status og hvilke

kapaciteter, egenskaber og indstillinger forventes der af de myndighedsudøvende (fra politikere og bureaukrater til fagspecialister og terapeuter) og af dem, der skal styres (arbejdere, forbrugere, elever og bistandsklienter)? Hvilke former for adfærd forventes der af dem? Hvilke pligter og rettigheder har de? Hvordan skal disse kapaciteter og egenskaber fremelskes? Hvordan bliver deres pligter håndhævet og deres rettigheder sikret? Hvordan bliver bestemte adfærdsaspekter problematiseret? Og hvordan skal de reformeres? Hvordan får man bestemte befolkningsgrupper til at påtage sig bestemte identiteter? Hvordan får man dem til at blive dydige og aktive borgere osv.?” (Dean, 2006, s. 75).

For bedst muligt at komme rundt i denne analysedimension, vælger jeg at analysere hvordan denne skabelse af identiteter, gennem policy på uddannelsesområdet, kan forstås som styring gennem empowerment-programmer. Et empowerment-program er som skrevet tidligere et tydeligt eksempel på aktuelle liberale styringsrationaler, hvor man søger at gøre de styredes selvstyrende kapaciteter operasjonaliserbare i forfølgelsen af styringsmål (Dean, 2006; s. 123).

Gennem ydre og indre motivationsfaktorer forsøger man altså at gøre de studerende og uddannelsessøgende, 'empowered' i forhold til deres valg og færd på de videregående uddannelser. Empowerment-programmerne virker gennem kombination af frivillig og tvangsmæssig magtudøvelse over de grupper der skal myndiggøres. Empowerment-programmerne virker gennem præstationsteknologier, som fastsætter de studerendes handlingsrum og handlingsteknologier som forsøger at højne de studerendes evne til at handle efter styringsregimets mål. Netop styringen gennem frie valg er essentielt i forståelsen af neoliberalismen. For det frie valg handler ikke længere om menneskets naturlige interesse. ”Valg bliver en grundlæggende menneskelig evne, man kan gøre kalkulerbare og manipulere ved at påvirke miljøet og de rum, hvori de træffes.” (Dean, 2006; s. 253). Jeg vil i de nedenstående afsnit, analysere hvordan netop de studerendes valg i forbindelse med deres studier gøres til genstand for empowerment-programmer der har til formål at styre de studerendes valg i forhold til det økonomiske rationale der er kendetegnet ved policydokumenterne.

Præstationsteknologier (Styringens tekniske aspekt)

Præstationsteknologierne virker ved at justere de studerendes mulighedsrum for handling. Præstationsteknologierne muliggør styring fra oven, gennem viden og data om de studerendes handlingsevner. *”Disse præstationsteknologier præsenterer sig selv som teknikker, som skal genetablere tillid (dvs. tilregnelighed, gennemsigtighed, og demokratisk kontrol) Til de aktiviteter, som udføres af virksomheder, serviceleverandører, offentlige institutioner og faggrupper.”* (Dean, 2006; s. 268). Præstationsteknologiernes opgave er at regulere og overvåge handlingsteknologierne gennem f.eks. benchmarking, best practice og andre forsøg på kvantitative sammenligninger, dette gøres for konstant at kunne optimere præstationsteknologierne for at opnå styringens mål (Dean, 2006; 268-273).

Man kan sige at præstationsteknologierne udgør de ydre motivationsfaktorer for de studerendes valg af studie og handling gennem studietiden. De eksempler på præstationsteknologier jeg har behandlet i min analyse er: SU-reformen og fremdriftsreformen, som skal sikre at de studerende starter hurtigere på et studie, får mere incitament til ikke at droppe ud eller skifte studie, ikke bliver forsinket på studiet, og gerne færdiggør studiet før tid. Disse krav håndhæves via økonomiske tilskyndelser og sanktioner (UFM, 2013 & UFM, 2015). Også uddannelsesloftet og dimensioneringsplanen er nogle af disse præstationsteknologier der begrænser de studerendes mulighedsrum for handling, ved at forhindre at tage dobbeltuddannelse og hæmme optagelse på uddannelser, med udsigter til arbejdsløshed og lav løn. Disse præstationsteknologier kan altså ses som den tvangsmæssige del af empowerment-programmerne, som virker ved at indskrænke individernes frihed. Præstationsteknologierne er styringens mest synlige del, og det kan derfor være svært at indføre i så høj udstrækning som ønsket, fordi skal der være balance mellem præstationsteknologierne og handlingsteknologierne, så styringen kan foregå så upåagtet som muligt.

Handlingsteknologier

Handlingsteknologierne fungerer ved at forsøge at *”højne vores evner til at deltage, samtykke og handle.”* (Dean, 2006; s. 273). Som nævnt tidligere i analysen så er der bestemte adfærdsaspekter ved de studerendes nuværende praksis der problematiseres. Det drejer sig

især om at alt for mange fortsat søger ind på uddannelser der traditionelt set giver lav beskæftigelse og lav løn (Produktivitetskommissionen, 2013; s. 14-15 & Kvalitetsudvalget, 2015A; s. 11). Ligeledes problematiseres det at de studerende ikke får nok valuta for pengene ud af deres uddannelser, bl.a. fordi de ikke er engagerede nok i deres uddannelser (Kvalitetsudvalget; 2015B; s. 44). Disse problematiseringer er et tegn på at de studerende ikke er ansvarlige og rationelle nok i deres uddannelsesvalg. Derfor er det tydeligt at policy-teksterne ønsker at komme væk fra 'Det-går-nok-alligevel'-attituden og tendensen til at vælge med hjertet, fremfor at tænke mere rationelt (Produktivitetskommissionen, 2013, s. 110, Kvalitetsudvalget, 2015A, 11-12). De studerende anses altså som en målgruppe der har en højrisikoadfærd, de gøres dermed til genstand for handlings- og præstationsteknologier der har til formål at forandre dem til aktive borgere der kan forvalte egne risici, både som individer og i fællesskab (Dean, 2006; s. 266-267). Jeg har tidligere analyseret hvordan disse problematiseringer af adfærden hos de studerende, medfører en logik hos kvalitetsudvalget og Produktivitetskommissionen, som nødvendiggør styring gennem økonomisk tilskyndelser – altså præstationsteknologier.

Men de arbejder også med tilskyndelse via information, dette kan anses som en handlingsteknologi, fordi informationen kan forbedre de studerendes evner til at tage et informeret valg. Disse anbefalinger om tilskyndelse gennem information, er bl.a. blevet til det digitale værktøj 'Uddannelseszoom,' som skal være med til at hjælpe de studerende med at sammenligne uddannelser og få et overblik over faktorer som forventet løn og jobmuligheder (Produktivitetskommissionen, 2013, s. 110).

At dette værktøj skulle gøre det nemmere for de studerende at vælge studie, bygger på en antagelse og en forhåbning om at de studerende er eller kan tilskyndes til at blive rationelle og ansvarlige individer. I denne ansvarliggøres, gøres individet ansvarlig for at kalkulere sine egne risici i forhold til sine valg og præstationer i uddannelse (Dean, 2006; s. 264). Målet er at gøre de studerende til aktive borgere som er i stand til at forvalte egne risici.

"Det kan også gøres til en del af ansøgningsproceduren, at de studiesøgende bliver præsenteret for nøgletallene for den uddannelse, de søger. Og måske endda, at de skal skrive under på, at de har læst og forstået konsekvenserne af deres uddannelsesvalg. En række studerende inden for psykologi og økonomi har påvist, at den slags små

tilskyndelser kan have en stor effekt på folks adfærd.” (Produktivitetskommissionen, 2013; s.111).

Der ligger også en form for kontraktliggørelse og ansvarliggørelse i denne fremgangsmåde, som nærmest tvinger den studerende til at 'underskrive' at han har forstået den sandsynlige konsekvens af det valg han har taget.

Ved at tilskynde de studerende til at fokusere på forventet indkomst og jobmuligheder efter studiet, ligger også en antagelse om at de studerende kan myndiggøres til at fokusere på at tænke i 'human kapital' som ud over at skulle sikre økonomisk tilfredsstillelse, også medfører psykiske og kulturelle former for tilfredsstillelse (Dean, 2006; s. 110). Dette understreger Produktivitetskommissionen ved at tilskynde de studerende til at tænke på uddannelse som en investering der giver adgang til høj indkomst og social prestige, fremfor et forbrugsgode (produktivitetskommissionen, 2013; s. 111).

Der ligger i policydokumenterne også et ønske om at de studerende skal identificere sig som ansvarlige medborgere, der kan forstå at det der virker som et rationelt uddannelsesvalg for dem, ikke altid er det for fællesskabet (Kvalitetsudvalget, 2015B; 12). En anden problemstilling i de unges valg af videregående uddannelse knytter sig til et grundlæggende dilemma mellem den enkeltes valg af uddannelse og fællesskabets bedste. Når den enkelte vælger en uddannelse ud fra egeninteresser, er det ikke givet, at den enkeltes valg er det bedste – hverken for vedkommende selv eller for samfundet. Det afhænger bl.a. af, hvor mange andre der søger den samme uddannelse (Kvalitetsudvalget, 2015B; s. 52).

Derfor forventes det at de unge benytter den information der er tilgængelig, så de kan tage et ansvarligt valg for dem selv og for fællesskabet. Denne ønskede identificering som ansvarlige medborgere kan også ses i SU-reformen, som opfordrer de unge til ikke unødigt at forlænge deres tid i uddannelsessystemet. Ved at vælge et studium og indgå en aftale om at modtage SU, binder den studerende sig til en form for kontrakt som er kendetegnet ved handlingsteknologierne (Dean, 2006; s. 265). De studerende bliver tilskyndet til at komme effektivt gennem studiet, fordi krav til effektiv studie gennemførelse er tydelig for dem. Samtidig, er der tydelige sanktioner, hvis de ikke formår at leve op til kravene.

Opsummering af governmentality-analysen

Gennem governmentality-analysen har jeg undersøgt hvordan den nuværende praksis på de danske universiteter bliver problematiseret. Af kvalitetsudvalgte og produktivitetskommissionens rapporter, kan man udlede at Danmark ikke får nok produktivitet ud af de penge som bliver investeret i uddannelse. Dette skyldes bl.a. at danske studerende ikke er gode nok til at vælge de rigtige uddannelser, samt at der ikke er nok styring med dimensionering og kvalitet på uddannelserne. Det resulterer i sidste ende i at vi ikke er gode nok til at uddanne dimittender der modsvarer arbejdsmarkedets krav. Hvilket betyder mere arbejdsløshed og lavere produktivitet. Det bliver også problematiseret at de studerende ikke er hurtige og målrettede nok i uddannelsessystemet, det betyder også et produktivitetstab når de studerende ikke er effektive nok.

Derfor skal der sættes ind med tekniske aspekter, som har til opgave at hjælpe med at styre i den rigtige retning. SU- og fremdriftsreformen bliver derfor i 2013, vedtaget for at hjælpe til at fremme en aktiv studiekultur, der har til opgave at få de studerende hurtigere og mere effektivt gennem uddannelserne. Derudover sættes der fra 2014 ind med ekstra brug af dimensionering i uddannelsessystemet, der skal sætte loft over de uddannelser der har haft historisk stor ledighed. I 2017 bliver der også sat loft over muligheden for at tage uddannelse på samme eller lavere niveau, end en allerede bestået uddannelse. Dimensioneringen har til formål at lede de studerende hen på uddannelser, hvorfra der er brug for dimittender til fremtidens arbejdsmarked, derfor er flere uddannelser fritaget fra uddannelsesloftet med en såkaldt 'positivliste'. I 2017 blev det digitale værktøj 'uddannelseszoom' offentliggjort. Værktøjet har til formål at hjælpe de studerende med at træffe det rigtige valg af studie. Værktøjet er en nem og overskuelig måde at sammenligne forskellige studier, ift. forventet indkomst, forventet arbejdssituation og tidligere studerendes kvalitetsbedømmelser af studiet.

For at berettige disse problematiseringer og styringsteknologier, henvises i policydokumenterne til en række rationaler og sandheder. Det er disse sandheder og rationaler som både er skabende for styringsaktiviteterne og bliver skabt af dem. De rationaler der henvises til i policydokumenterne er først og fremmest det økonomiske rationale, som er en af neoliberalismens mest grundlæggende logikker. Den overordnede logik i policydokumenterne, er altså at Danmark bruger for mange penge på uddannelse i forhold til hvad vi får ud af det og at det derfor er nødvendigt at reformere uddannelsessystemet. Dette

overordnede rationale leder videre til det næste rationale, nemlig at det er nødvendigt at fokusere på kvaliteten og effektiviteten i uddannelserne for at opnå en højere produktivitet. Ved at forbinde produktivitet, effektivitet og kvalitet, bliver det muligt at igangsætte styringsteknologier der skal forsøge at gøre kvaliteten, effektiviteten og produktiviteten styrbar. Kvalitet i uddannelserne bliver her forbundet med effektive uddannelser, der fører til høj løn og høj beskæftigelse.

Det sidste gennemgående rationale jeg har undersøgt i analysen er at de studerende skal og kan styres, gennem information og økonomiske tilskyndelser. De danske studerende er ikke gode nok til at vælge de rigtige uddannelser, fordi de ikke i tilstrækkelig grad ser uddannelse som en investering. Derfor er de heller ikke i tilstrækkelig grad orienterede efter lønudsigter og jobmuligheder. Ifølge policydokumenterne, er det derfor nødvendigt at sørge for at disse informationer er let tilgængelig og giver de studerende en bedre mulighed for at vælge rigtigt. Derudover skal de studerende hjælpes til at blive mere effektive i deres studier gennem økonomisk tilskyndelse, bl.a. gennem SU-reformen, som vanskeliggør forsinkelser og giver økonomisk bonus hvis man bliver færdig før tid.

I den sidste analysedimension har jeg undersøgt hvordan identiteter bliver skabt i styringsregimet. Styringen gennem påvirkning af de studerendes frie valg, er et udtryk for empowerment-programmer der skal gøre dem i stand til at træffe de valg gennem deres uddannelsestid, der i sidste ende er medskabende i forhold til det økonomiske styringsrationale. De studerende styres altså gennem en kombination af præstationsteknologier, der justerer deres rum for handling, og handlingsteknologier som har til formål at opøve deres evner til at handle i overensstemmelse med styringsregimets rationaler. Præstationsteknologierne udgør de ydre motivationsfaktorer, som skal få de studerende på rette kurs, dette gælder fremdriftsreformen, SU-reformen, uddannelsesloftet og dimensioneringsplanen. Handlingsteknologierne er de indre motivationsfaktorer, som søges påvirket gennem de overordnede rationaler i policydokumenterne. 'Uddannelseszoom' er den mest udprægede handlingsteknologi, der gennem information skal tilskynde de studerende til at være rationelle borgere, der kan vælge det studie med de bedste fremtidsudsigter.

Ønsket er at kombinationen af disse teknologier, skal gøre de studerende 'empowered' til at identificere sig selv som rationelle, ansvarlige medborgere, der kan kalkulere deres egne risici, og på den måde træffe de nødvendige valg for at styrke deres egen human kapital og i sidste ende, samfundets produktivitet. For at styringen foregår så upåagtet som muligt skal der

være balance mellem handlingsteknologier og præstationsteknologierne. Det kræver at de studerende også taler sig ind i det økonomiske rationale når det kommer til studievalg og studieadfærd, ellers kommer præstationsteknologierne til at virke for indskrænkende.

Analyse af empiri fra fremtidsværkstedet

I denne del af analysen undersøger jeg hvordan de studerende i fremtidsværkstedet opfatter styringen. Jeg analyserer både hvordan de taler sig ind i nogle af de rationaler jeg har fremanalyseret i governmentality-analysen og hvordan de taler imod styringen. Det interessante bliver her, at undersøge hvilke tiltag de studerende selv mener, ville motivere dem, og hvordan disse tiltag lægger sig op af aktionsforskningens idealer og metoder. Denne betragtning har inspireret mit udgangspunkt for diskussionen, som handler om at åbne op for at se på mulige konsekvenser af styringen på universitetet og aktionsforskningens mulighedsbetingelser i fremtidens universitet.

Fremtidsværkstedets resultater i lyset af governmentality-analysen

Det er tydeligt i empirien fra fremtidsværkstedet at de studerende har svært ved at sætte ord på hvor styringen kommer fra og hvordan den virker. Det kommer specielt til udtryk i handlingsfasen hvor de studerende taler om at oprette spørgetimer på KUA, for at kunne stille spørgsmål til 'dem som bestemmer.' (Bilag 3, s.7).

"Nej det kunne være fedt. Hvis der kom nogen fra rektoratet og nogen fra, jeg kan ikke huske hvad alle de der organisationer hedder, men nogle af dem som sidder med til beslutningerne, så kunne man stille spørgsmål om de forskellige ting" (Bilag 4, s. 23).

Ifølge Dean er det netop sådan styringen virker, ved at styre gennem en mangfoldighed af autoriteter og organer, ved et væld af teknikker og vidensformer, der kan gøre det svært at mærke og sætte ord på hvor styringen kommer fra og hvordan den virker (Dean, 2006; s. 44). Og det bliver også igennem forløbet med fremtidsværkstedet, tydeligt for de studerende hvor uigennemsigtig KUA er som institution (Bilag 3, s. 12).

De studerende taler også om et behov for at forstå rationalerne bag beslutningerne: *"ja for vi kan jo også bare sidde og sige 'øøhhh det for dårligt!' men det kan jo godt være at der ligger*

nogle grundige overvejelser bag. Men så kunne det være fint hvis de formidlede dem ikke?" (Bilag 4, s. 23).

"Men jeg underkender ikke, at det er rigtig kloge mennesker der formentligt sidder i rektoratet på det her universitet og i alle deres udvalg, så selvfølgelig har de tænkt noget om det, der bliver bare sådan en stor kløft mellem de studerende og henholdsvis undervisere og administration, for vi er sådan.. vi har jo ikke været med i hele den proces, hvor i har fundet frem til, at det her er den bedste løsning." (Bilag 4, s. 29.)

De studerende har svært ved at forstå motivationen bag de beslutninger der bliver taget om bl.a. dårlig feedback, og få undervisningstimer, og udtrykker et behov for at forstå rationalerne bag (Bilag 4, s. 29). På et tidspunkt opstår en diskussion om, om det er fordi KU er for konservative, om det kan være økonomien der spiller ind, eller om de bare ikke aner hvad de studerende har brug for (Bilag 3, s. 7). Det er også en af grundene til ønsket om denne månedlige spørgetime på KUA. De studerende håber at det kan styrke den demokratiske fornemmelse og give en bedre forbindelse mellem rektoratet og de studerende ved at styrke dialogen (Bilag 3, s. 7). De studerende mener samtidig at det vil give dem et større engagement at føle sig hørt og inddraget i processen, og kende til tænkningen bag beslutningerne (Bilag 3, s. 8-9). I den forbindelse udtrykker en af de studerende også at 'de som bestemmer' kan lære noget ved at lytte til de studerende: *"Hvem ved, det kan være de tænker 'Nå Gud', det vidste jeg slet ikke var et problem"* (Bilag 4, s.23).

"Det er også derfor jeg synes at det var godt med de her spørgetimer eller sådan, hvis man kunne få lavet en dialog mellem. Hvorfor er det at i gør sådan og når i nu hører på vores idéer, er det så noget der kan ændre noget eller har i snakket om det i forvejen? For så føler man heller ikke, at man bare kaster sten i blinde." (Bilag 4, s. 30).

De studerende taler sig ind i nogle af styringsrationalerne der er i det praksisregime jeg har analyseret i governmentality-analysen. De er meget fokuserede på hvilke krav der bliver stillet til dem og muligheden for at leve op til disse krav. Derfor efterspørger de mere synlige mål i studieordningerne og flere kurser i studieteknik (Bilag 1, s. 3). Derudover efterspørger de studerende klare retningslinjer i forhold til hvad der forventes af et fuldtidsstudie (Bilag 1, s. 3-5). Især spørgsmålet om muligheden for relevant studiejob optager dem, fordi de får forskellige informationer at vide fra undervisere og andre studerende. Man kan se dette som et udtryk for de handlingsteknologier de studerende er underlagt, som har til formål at højne de

studerendes evner til at deltage, samtykke og handle (Dean, 2006; s. 273). Interessen for arbejde fokuseret mod at forbedre sin egen human kapital, ved at tage ansvar for egen læring er typisk for styringsrationalet. Denne logik viser sig også når flere af de studerende nævner at den collaborative undervisningsform ikke er hensigtsmæssig på universitetet, fordi det kræver at alle har læst, så man ikke hænger på dem som ikke har forberedt sig (Bilag 1, s.6). Disse betragtninger står i øvrigt i modstrid til de generelle ønsker de studerende har om mere projektarbejde og tværfagligt samarbejde.

Derudover efterspørger de studerende også en bedre kobling til erhvervslivet og foreslår bl.a. flere arrangementer hvor firmaerne kommer ud og fortæller hvad de har brug for i en kandidat. De efterspørger også en større italesættelse og bevidsthed om hvad deres uddannelser kan bruges til på arbejdsmarkedet (Bilag 2, s. 2). Denne logik om at tilrettelægge uddannelse efter erhvervslivets behov er også typisk for styringsregimet.

På andre områder taler de studerende direkte imod rationalerne i styringsregimet. Bl.a. udtaler en studerende at det ikke giver bedre studerende at presse dem igennem studierne på normeret tid, og det er på tide at bryde med forestillingen om at de studerende er dovne (Bilag 2, s.4). De studerende taler altså indirekte i mod præstationsteknologierne, som de mener giver dem mindre frihed og færre valgmuligheder. De efterspørger bedre muligheder for selv at sammensætte deres uddannelsesprofil, ved at give flere muligheder til forskellige valgfag, bedre muligheder for at deltage i forelæsninger på andre fag som kunne være interessante, bedre muligheder for studiejob og indlagt praktik, samt større gennemsigtighed og indflydelse på egen uddannelse (Bilag 1, s. 5; Bilag 1, s. 7; Bilag 2, S. 1).

De studerende har mange bud på hvad der vil være med til at motivere dem og gøre dem til bedre studerende. De har et stort ønske om mere feedback på deres arbejde, for at motivere dem og pege dem i den rigtige retning. Især manglen på feedback virker demotiverende og efterlader dem ofte med følelsen af at deres arbejde ikke er vigtigt, når det ikke engang er værd at bedømme (Bilag 1, s. 2-3; Bilag 3, s. 8-9).

De studerende efterspørger også mere kontakt, både til undervisere og andre studerende. Det kunne være i form af mentorordninger, hvor man kan få hjælp til studiet af studerende fra årgange før en selv (Bilag 1, s. 4). Eller gennem dannelsen af studiegrupper på tværs af årgange som kan hjælpe de studerende til at få sparring og indsigt i fælles interesseområder (Bilag 1, s. 4-6). Generelt er det tværfaglige noget de studerende efterspørger meget i

fremtidsværkstedet, både i forhold til det sociale og den faglige udvikling. Dette hænger også sammen med ønsket om mere fleksibilitet og ønsket om at påvirke og forme sin egen studieretning. Der er generelt et ønske om at gøre tingene anderledes og en bevidsthed om at det er muligt fordi de ved at der på andre universiteter er mere fokus på praktik og projektarbejde. En af de studerende udtaler: *"Det handler nok også om, hvordan universitet tænker sig selv. For det der meget akademiske bliver tit sådan – forelæsninger. Hvor andre uddannelser er mere sådan praktisk orienteret idet, altså"* (Bilag 4, 24). De studerende efterspørger altså bedre mulighed for læring gennem praktisk projektarbejde.

De studerendes reaktion på styring gennem empowerment-programmer

De studerende i fremtidsværkstedet reagerer på styringen ved at italesætte den indskrænkelse af valgmuligheder og frihed som de oplever i deres studieliv. De mærker altså tydeligt de præstationsteknologier der er en del af empowerment-programmerne og det økonomiske styringsrationale. De manglende muligheder for at sammensætte studiet efter interesse, manglende muligheder for praktik og forlængelse af studiet, samt manglende feedback og undervisning, virker direkte demotiverende på de studerende.

I fremtidsværkstedet kan det transformative empowermentbegreb derimod analyseres, som havende en positiv effekt på de studerende. De studerende reagerer positivt på den demokratiske og inkluderende form i fremtidsværkstedet, ved at udtrykke et ønske om at arbejde mere på den måde i deres studieliv. Desuden bliver de under fremtidsværkstedet bevidste om hvor uigennemsigtig en organisation KUA er, og hvordan dette begrænser deres muligheder for at få demokratisk indflydelse på deres eget studieliv (Bilag 3, s. 12). Man kan sige at de bliver mere bevidste om deres situation, og derfor også mere bevidste over måder at ændre deres situation på (Andersen, 2015; s. 69). Det at de bliver mere reflekterende omkring deres situation er i sig selv med til at skabe empowerment blandt de studerende, fordi de bliver i stand til at kritisere egne vilkår (Andersen, 2015; s. 74). De studerende som blev tilbage i fremtidsværkstedet oplevede denne udvidede bevidsthed som 'empowering' og fik uden opfordring lyst til at arbejde videre med nogle af idéerne som de havde arbejdet med *"Det fungerede godt og det var fedt at være med til. Det er vores ansvar, at det ikke dør det her. Vi skal få det videre og på den måde ville værkstedet ende med at have været endnu bedre."* (Bilag 3, s. 11). Denne handlekraft de studerende her giver udtryk for er et tegn på at

den horisontale empowerment er blevet styrket, nemlig evnen til at etablere handlekraftige netværk som virker indadtil og nedadtil mellem aktører på samme niveau (Bilfeldt, Andersen & Søgaard Jørgensen, 2012; 132).

Men hvordan kan de studerendes ønsker om: mere feedback, mere undervisning, mere tværfaglighed, mere valgfrihed, mere tid til fordybelse, mere gennemsigtighed, mere kontakt til undervisere og andre studerende, mere kontakt til erhvervslivet, bedre forståelse for 'nyttens' af deres uddannelse imødekommes? Jeg vil argumentere for at arbejdet med aktionsforskningsprojekter på universitetet ville kunne imødekomme alle disse ønsker, og være medskabende til at de studerende i deres studieliv vil gennemgå transformative empowermentprocesser. Med sine kollektive og inkluderende metoder står aktionsforskningen i direkte modsætning til hvordan den meste undervisning foregår på universitetet i dag. Det er ikke muligt at uddanne aktionsforskere ud fra forelæsninger og seminarer alene, med denne tilgang vil de studerende være nødt til at samarbejde med både undervisere og medstuderende på rigtige projekter for at lære håndværket. Det ville give de studerende mere feedback, flere timer, mere fordybelse. Men det at arbejde på rigtige projekter vil også give dem en fornemmelse af hvad deres fag 'kan'. Dette ville hjælpe de studerende til løbende at udvikle deres teoretiske og metodiske færdigheder, men ud over det ville de også i naturlig forlængelse af projektarbejdets karakter få viden om organisering, koordinering, lederskab og etnografiske færdigheder. Færdigheder som bedst læres af erfaring og ved ikke kun at have ansvaret for egen læring, men ved at lære og trives i teams (Levin & Greenwood, 2011; s. 30).

Kapitel 6 Sammenfatning og (perspektiverende) diskussion

Formålet med specialets analyse var at åbne op for et refleksionsrum, hvor det er muligt at diskutere magtens karakter i fremtidens universitetspraksis. I denne diskussion vil jeg derfor samle op på specialets analyse, ved at diskutere mulige utilsigtede konsekvenser af den fortsatte udvikling for universitetet, samt aktionsforskningens mulighedsbetingelser i fremtidens universitetspraksis.

Fremdriftsreformens utilsigtede konsekvenser

På baggrund af en spørgeskemaundersøgelse med 4500 studerende, og efterfølgende fokusgruppeinterviews med studerende fra Københavns universitet, satte Laura Louise Sarauw, ph.d., Postdoc ved DPU, sig for at undersøge mulige utilsigtede konsekvenser ved fremdriftsreformen. Hun konkluderer at reformen til dels lykkedes med at få de studerende til at anlægge en mere beregnende tilgang til studievalg og studieliv, men at de studerende oversætter reformen i en 'negativ dialektik', hvor de studerendes valg og prioriteter er styret efter at minimere risikoen for forsinkelse (Sarauw & Madsen, 2017; s. 141-142). Selvom de studerende altså forsøges at motiveres gennem empowerment-programmer, til at forbedre deres udfald af uddannelse ved at tage de 'rigtige' valg, er de studerendes oplevelse modsat, at de er nødt til at skære alle usikre valg fra og dermed forringes udbyttet af deres uddannelser (Sarauw & Madsen, 2017; s. 141). Således forventer 60 % af de studerende at de vil fokusere mere på eksamensrelevant stof, 58 % forventer at blive mere stressede, 43 % forventer at få blive mindre glade for/interesserede i deres fag, 42 % forventer at engagere sig mindre i sociale aktiviteter på studiet, 33 % forventer at forberede sig mindre til alle fag, 36 % forventer mindre studierelevant arbejde, 25 % forventer at fravælge praktik, 24 % forventer at lære mindre, 23 % forventer at droppe planlagt studie i udlandet, 16 % vil overveje mindre krævende studier og kun 10 % forventer på trods af alt dette, at komme hurtigere gennem deres studie (Sarauw & Madsen, 2017; s. 142). Det er altså netop de faktorer som de studerende fra fremtidsværkstedet ønskede for mere motivation og et bedre studieliv, som ud fra denne undersøgelse kommer til at blive en mangelvare på universitetet. Men hvilken indflydelse kan det få for de studerende? Det kan potentielt komme til at gå ud over både de studerendes engagement og læringsudbytte, når de bliver mindre dristige, eksplorative og risikovillige (Sarauw & Madsen, 2017; s. 150-151). Der er en risiko for at de studerende kun kommer til at møde 'soppedidaktik' i deres studieliv, hvor de aldrig bliver rigtigt udfordret og lærer at arbejde selvstændigt med stoffet. Fordi de bliver for fokuserede på at bestå eksamen til rette tid og derfor bliver mindre tilbøjelige til at løbe en risiko og dykke ned i stof som de finder interessant (Sarauw & Andersen, 2016). Dette kan være med til at vanskeliggøre udviklingen af demokratiske forholdemåder og kritisk stillingtagen for de studerende (Elle 2016; 59). Den kritiske tænkning som det centrale kernepunkt ved de universitære dannelsesprocesser kommer altså under pres (Kristensen, 2007B; s. 44-46). De studerende får dermed højst sandsynligt sværere ved at opnå følelsen af myndiggørelse og mægtiggørelse i

deres studieliv og bliver dermed mindre motiverede og empowered (Andersen & Bilfeldt, 2014; s. 18-19).

Universitetets død og andre alternativer

I min indledning skrev jeg, at den klassiske universitetsform er under pres, og at det er på tide at arbejde med alternative visioner for fremtidens universitet (Nielsen, 2011; s. 60-72; Kristensen 2007A; 20, Frøslev & Emmeche, 2012). Denne betragtning er flere internationale forskere enige i. Ifølge aktionsforsker og professor i antropologi Davydd Greenwood (1942), giver det ikke mening at tale om én idé eller ét formål med universitetet, fordi der findes mangfoldige former for universiteter. Dog er neoliberalistiske dagsordener og det økonomiske rationale så gennemgående at udviklingen ifølge ham, kun går i én retning:

”The neo-liberal system converts students, faculty, administrators, and policy makers into specific kinds of social actors: meritocratic strivers who seek to climb the ladder of success higher and faster than their direct competitors. These neo-liberal persons together interact to produce a university system in which all are instrumental strivers constrained to follow tracks laid out for them. This is the death of higher education, not a reform of a system” (Jemielniak & Greenwood, 2013; s. 73).

Den kendte uddannelsesforsker Gert Biesta, argumenterer også for at det er på tide at universiteterne genopfinder sig selv. Ideen om det globale universitet, gør at universiteterne i værste fald kun identificerer sig selv, ved deres sammenligning med andre universiteter. Dette er med til at erodere selve ideen med universitetet. For universitetet må anse sig selv for at være en institution der har noget at skulle have sagt, og derfor har noget at undervise i (Biesta, 2011). Ifølge Biesta er det smukke ved uddannelse netop den indlejrede risiko, fordi uddannelse ikke er en interaktion mellem robotter, men mellem mennesker. Uddannelse handler ikke om at fylde en spand, det handler om at tænde et bål. Vi risikerer helt at fjerne uddannelsens fundament, hvis vi forsøger at fjerne risikoen fra uddannelse. For uanset intentionen, er det ikke muligt at gøre uddannelse til en teknologi, hvor der er perfekt match mellem input og output. Risikoen er derfor ikke at de studerende er i fare for at mislykkes fordi de ikke er kvalificerede nok. Risikoen er heller ikke at uddannelserne fejler fordi de ikke er evidensbaserede nok. Risikoen er heller ikke at de studerende ikke arbejder hårdt nok eller

mangler motivation (Biesta, 2014). Risikoen er at, at ideen med et universitet falder til jorden hvis risikovillighed ikke får plads.

Teoretikerne Claus Otto Scharmer og Katrin Käufer fra MIT, mener at de fundamentale omvæltninger vi i dag møder i de økonomiske, sociale og kulturelle strukturer over hele verden, stiller universitetet over for en udfordring der kræver at universitetet må genopfinde sin indre kerne, for at følge med. Den klassiske Humboldtske universitetsidé om enheden mellem forskning og undervisning, må udvides og bygges op om et grundlag der bygger på enhed mellem praksis, forskning og undervisning. *”Vejen til at redde det nuværende universitet fra dets langsomme, indre død, er dets åbning mod praksis og dens iboende fremtidspotentiale: mod organisationernes praksis, mod individernes praksis, mod den samfundsmæssige praksis”* (Käufer og Scharmer, 2007; s. 251). De mener derfor at det er på tide at vi grundlægger et nyt fremtids- og handlingsorienteret universitet hvor aktionsforskningen bliver drivkraften i at forene praksis, forskning og undervisning. Denne bevægelse fra skolastisk viden til egentlig videnskabelse og vidensfrembringelse i samspil med praksis, er ifølge dem en nødvendig udvikling for at skabe de innovative akademikere samfundet i virkeligheden har brug for. Denne form for universitet vil skabe studerende der tidligt kommer i kontakt med dyb og selv-transcenderende viden (Käufer og Scharmer, 2007; s. 235-252).

Aktionsforskning som løsning på universitetets udfordringer?

Greenwood foreslår også med aktionsforskningens indtog på universiteterne en ny vej for fremtidens universitet, inspireret af visse elementer ved det Humboldtske universitet. Her var friheden til at undervise og lære i centrum og professorer og studerende måtte forhandle om hvad de sammen skulle gøre for at møde alles behov i undervisningen (Greenwood, 2015; s. 212). De danske aktionsforskere Peter Olsén, Birger Steen Nielsen og Kurt Aagaard Nielsen, argumenterer dog for, at hvis aktionsforskningen skal udbredes som universitetspraksis, vil det være et endegyldigt farvel til det Humboldtske universitet, fordi kernen heri lægger vægt på at forskning og undervisning sker uden hensyn til særinteresser. Vidensidealet bør altså være universelt og til gavn for almenheden (Olsen, Nielsen & Nielsen, 2003; s. 286-288). Aktionsforskningen kan derimod formidle en tredje opgave på universiteterne. I stedet for blot at være leverandører af viden til de aktører som formår at modtage denne viden. Kan

universiteterne i demokratisk dialog involvere sig med disse aktører og skabe viden i samspil. Det vil betyde en transformation fra den universalistiske modus 1 viden til den kontekstuel orienterede modus 2 viden (Olsen, Nielsen & Nielsen, 2003; s. 286-288).

”Det humboldtske universitetsideal skal således omformuleres, hvis det skal spille sammen med den demokratiske videnskabspolitik: så må forskernes (Og undervisernes) opgave som universelt orienterede vidensaktører defineres til at være en fastholdelse af en tematik og metode, hvis opfyldelse fordrer vidensindspil fra såvel forskere som andre i lokalsamfundet”. (Olsen, Nielsen & Nielsen, 2003; s. 287).

Universiteternes fortsatte rolle i demokratisering af samfundslivet, vil altså betyde at både studerende og universitetsansatte i stigende grad må involvere sig i sociale og kulturelle udviklingsprocesser (Olsen, Nielsen & Nielsen, 2003; s. 288). Men det vil samtidig kræve at aktionsforskningen ikke blot bliver reduceret til en metode eller en tilgang til at skabe participation i projekter som er på fremmarch sammen med modus 2 forskningen. Det er vigtigt at aktionsforskningstilgangen på universitetet, sker med respekt for den emancipatoriske bestræbelse og ønsket om at skabe empowerment hos alle deltagere (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2012). Det kræver at man ikke bare indordner sig under samarbejdspartneres umiddelbare interesse, men man må stræbe efter at almene interesser også bliver prioriteret. På den måde kan man undgå, som forsker at blive et redskab for bestemte interesser (Olsen, Nielsen & Nielsen, 2003; s. 288).

Greenwood mener dog heller ikke at aktionsforskningen hverken kan eller skal bringe det Humboldtske universitet tilbage. Det er hverken muligt eller ideelt, med den udvikling der er sket i samfundet. Aktionsforskningen åbner derimod en mulighed for fremtidens universitet, der er baseret på de demokratiske og solidariske værdier (Levin & Greenwood, 2008; s. 217). Aktionsforskning på universitetet er derfor meningsfuld modus 2 forskning. Det er ikke modus 2 forskning i ’new public management’-forstand. Det er ikke bestilt arbejde, som kun støtter forskning som virker profitabel (Levin & Greenwood, 2008; s. 221-222). Når universiteterne alligevel i stadig stigende grad skal retfærdiggøre sig selv i forhold til deres samfundsnytte, både i forhold til anvendelig forskning, og i forhold til at producere akademikere som kan bidrage til samfundets produktivitet, er det på tide at universiteterne tager ansvar for at forøge muligheden for at dette sker på en måde der er gavnlig for alle (Levin og Greenwood, 2008; s. 212-213).

”Action research provides a way to promote knowledge generations that is intrinsically capable of producing public goods, through concrete and practical problem-solving and of shaping deeper reflection processes through broad disciplinary and stakeholder participation in research-based discourses.”(Levin & Greenwood, 2008; s. 211).

Derfor bør universiteterne så vidt muligt reorganiseres så forskning og undervisning kan ske gennem aktionsforskningsprogrammer (Levin & Greenwood, 2008; s. 211).

Aktionsforskningens mulighedsbetingelser i fremtidens universitetspraksis

Käufer og Scharmer arbejder med en tese om at det praksis-inspirerede universitet kommer til at blive en realitet uanset om det bliver inden for eller uden for den institution vi betegner som universitet i dag. Der er ifølge dem to mulige udfald for fremtidens universitetspraksis:

”I det første tilfælde ville de pågældende universiteter avancere til betydelige udsigtpunkter for den offentlige diskurs og til fødselshjælpere for erhvervsmæssig og social innovation. I det sidste tilfælde ville universiteterne i stigende grad blive erstattet af alternative institutioner som for eksempel globale internet-universiteter og dermed tabe endnu mere af deres relevans og betydning” (Käufer og Scharmer, 2007; s. 251).

Problemet med udbredelsen af aktionsforskningen på universitetet, er at det passer meget dårligt ned i det neoliberalistiske økonomiske rationale, som søger at måle og veje for at afgøre kvaliteten og dermed støtten til forskningen. Aktionsforskning er ikke en disciplin der passer ned i den silo-tænkning der dominerer på universitetet, det er ikke en afdeling i sig selv, men vil i sin natur sprede sig over flere afdelinger og interessenter i og udenfor universitetet. Dette gør det svært at måle og veje ’værdien’ af aktionsforskningen, og derfor er det svært at finde støtte til aktionsforskningsprojekter (Greenwood, 2012; s. 7-8). Det er også grunden til at aktionsforskningen er marginaliseret på universitetet i dag, fordi de demokratiske agendaer og sigtet med at arbejde tværfagligt gør kvalitetskontrol sværere at udføre i praksis (Levin og Greenwood, 2008; s. 212). Problemet med at undervise i og med aktionsforskning er at aktionsforskningsprojekter sjældent holder sig inden for en bestemt tidsramme, eller går som planlagt i øvrigt. Dette gør det meget svært at tænke aktionsforskningen ind i rigide semesterplaner med fokus på tid, mål og resultater (Greenwood, 2012; s. 13-14).

Levin og Greenwood er derfor ikke særlig forhåbningsfulde i forhold til en snarlig udbredelse af aktionsforskningspraksisser på universitetet. Men de håber at den nuværende neoliberale krise på universiteterne, kan være med til at skabe spirende aktionsforskningsmiljøer på flere og flere universiteter rundt omkring i verden og at udviklingen vil sprede sig den vej igennem (Levin & Greenwood, 2011). Med henvisning til Paulo Freire, skriver Greenwood at aktionsforskningens rolle først og fremmest er at frigøre de undertrykte, dernæst at frigøre dem som undertrykker (Greenwood, 2015; s. 212). En meget høj procentdel af fakulteterne, studerende, medarbejdere og administratorer rundt omkring i verden er frustrerede. De føler ikke at de kan gøre det arbejde de gerne ville og de ville ønske at verden så anderledes ud. Det er denne form for frustrationer der har potentiale til at tænde det bål, der skaber udviklingen indefra (Greenwood, 2015; s. 212).

Skal udviklingen hen imod mere aktionsforskning på universiteterne nogensinde ske med støtte udefra, så er det nødvendigt at stille spørgsmålstegn ved legitimiteten af det økonomiske rationale som dominerer. *“if we demonstrate persuasively with ethnographic detail the economic irrationality of how neoliberal policies work in practice and if we publicize this appropriately, we do put their legitimacy into question”* (Greenwood 2015; s. 211). Det bliver altså først når man kan måle om de studerende virkelig bliver mere produktive på arbejdsmarkedet, ved styringen gennem empowerment-programmer, at man for alvor kan anfægte det økonomiske rationale og dets kvalitetskriterier. Hvis tallene fra undersøgelsen om fremdriftsreformen bliver en realitet, kan vi forvente at 10 % af de studerende er kommet hurtigere gennem studierne. Til gengæld vil de have lært mindre, haft færre muligheder for fordybelse, haft reduceret glæde ved at studere, arbejdet mindre og brugt mindre tid på praktik osv. (Sarauw & Madsen, 2017; s. 142). Spørgsmålet er så, hvilken ressource denne type akademikere vil blive på fremtidens arbejdsmarked?

Kapitel 7 – Konklusion

I dette kapitel vil jeg konkludere på specialets forskningsspørgsmål: *Hvordan kan styring hen imod målene for fremtidens universitet, forstås som styring igennem empowerment-programmer? Hvilken utilsigtede konsekvenser kan denne form for styring få for de studerende ved universitetet, og hvordan kan de studerendes ønsker for deres studieliv imødekommes i fremtidens universitetspraksis?*

Gennem governmentality-analysen af de forskellige policydokumenter, har jeg undersøgt hvordan styringen søges opnået. Gennem et fokus på det økonomiske rationale, som er kendetegnet ved den neoliberale styring, problematiseres Danmarks brug af ressourcer på uddannelse, som ikke i tilstrækkelig grad formår at føre til høj produktivitet for alle uddannelser. Man kan sige at policydokumenterne opererer ud fra en utopi om et perfekt match mellem den arbejdskraft som arbejdsmarkedet efterspørger, og den arbejdskraft som universitetet formår at uddanne.

På baggrund af det økonomiske rationale problematiseres, kvaliteten og effektiviteten derfor af uddannelsessystemet, samt de studerendes evne til at vælge de rigtige uddannelser og komme effektivt igennem uddannelserne, så de kan blive en ressource på arbejdsmarkedet. Derfor er der på baggrund af produktivitetskommissionen og kvalitetsudvalgets rapporter, sat en række reformer i gang som har til formål at kvalitetssikre og effektivisere uddannelsessystemet ved at tilskynde de studerende til at vælge de 'rigtige' uddannelser og komme hurtigere igennem uddannelsessystemet. Governmentality-analysen søger at undersøge hvordan styringen i sidste ende søges gennemført ved at danne specifikke identiteter. Jeg har i min analyse undersøgt hvordan dannelsen af disse identiteter kan forstås som styring gennem empowerment-programmer. Altså styring gennem præstationsteknologier som virker ved at justere individets mulighedsrum for handling og handlingsteknologier, som søger at højne individets evner til at handle 'korrekt' i henhold til styringsregimets rationaler.

På baggrund af styringsregimets overordnede økonomiske rationale, er forskellige reformer og tiltag sat i gang over de seneste år. Det drejer sig bl.a. om fremdriftsreformen, SU-reformen, uddannelsesloftet og dimensioneringsplanen som kan forstås som præstationsteknologier som har til formål at styre de studerende til at tage de rigtige uddannelser og kommer effektivt gennem uddannelsessystemet, ved at fastsætte rammerne og de ydre motivationsfaktorer for de studerendes valg. De indre motivationsfaktorer i disse empowerment-programmer – handlingsteknologierne er i policy-teksterne bl.a. repræsenteret ved det digitale værktøj 'uddannelseszoom', som har til formål at hjælpe de studerende til at tage det rigtige uddannelsesvalg, baseret på tal om de forskellige uddannelsers beskæftigelsesmuligheder, lønudsigter og kvalitetsvurderinger. De to teknologier arbejder sammen med det formål at 'empower' de studerende identificere sig selv som rationelle borgere, som kan kalkulere deres egne risici og træffe valg der både gavner deres egne muligheder og samfundets produktivitet.

Formålet med governmentality-analysen var at åbne op for et refleksionsrum hvor det er muligt at diskutere magtens karakter i nutidens og fremtidens universitetspraksis. En af præmisserne for at styringen gennem empowerment-programmerne skal kunne foregå gnidningsfrit, er at de studerende taler sig ind i de samme rationaler og at der derfor er balance mellem præstationsteknologierne og handlingsteknologierne. I min analyse af empirien fra fremtidsværkstedet, blev det dog tydeligt at de studerende kun til dels talte sig ind i nogle af disse rationaler. De studerende talte flere steder i fremtidsværkstedet direkte mod styringen, og idéen om at studerende er dovne og bliver bedre studerende af at blive presset igennem studiet på normeret tid. Derfor oplevede de studerende styringen som meget indskrænkende og demotiverende. Det er altså en utilsigtet konsekvens ved styringen gennem empowerment-programmer at den virker demotiverende på de studerende, når de ikke taler sig ind i de samme rationaler som er grundlæggende for styringsregimet. Den samme konklusion er Laura Louise Sarauw kommet frem til, med sin artikel om de studendes oversættelse af fremdriftsreformen (Sarauw & Madsen, 2017). I undersøgelsen vurderede de studerende at fremtidsreformen ville betyde, at de ville fokusere mere på eksamensrelevant stof, blive mere stressede, blive mindre glade for at studere, engagere sig mindre socialt på studiet, forberede sig mindre, lære mindre. Kun 10 % af de studerende vurderede at fremdriftsreformen ville føre dem hurtigere gennem deres studier (Sarauw & Madsen, 2017; s. 142). De studerende oversætter rationalet i styringen til en ny risikovillighed, hvor det ikke længere handler om hvad de egentlig ønsker at få ud af deres studieliv, men snarere hvordan de kommer hurtigst og bedst igennem. Jeg har i diskussionen argumenteret for at denne udvikling er med til at vanskeliggøre udviklingen af demokratiske og kritiske forholdemåder. Og at de studerende får sværere ved at opleve det transformative empowermentbegreb i deres studieliv, fordi følelsen af mynddiggørelse og mægtiggørelse er svær at styrke når man ikke føler at man selv har mulighed for at blive hørt i forhold til ønsker for eget studieliv.

De studerende i fremtidsværkstedet blev altså ikke motiveret af de empowerment-programmer, som ifølge min analyse, karakteriserer styringen med universitetet. De talte sig ind i andre rationaler, som inkluderede mere gennemsigtighed, mere demokrati, mere valgfrihed og tid til fordybelse, bedre kontakt til undervisere og andre studerende og mere tværfagligt samarbejde. Alle kvaliteter som er en del af aktionsforskningens praksis. I diskussionen har jeg derfor diskuteret hvordan udbredelsen af aktionsforskningens praksisser

på universitetet, ville kunne imødekomme de studerendes ønsker. Flere forskere og uddannelsestænkere problematiserer universitetets udvikling, for at undergrave selve idéen med universitetet. Fordi de studerende tilskyndes til at være mindre risikovillige, og derfor bliver mindre innovative og ikke i tilstrækkelig grad kommer i kontakt med selv-transcenderende viden (Biesta, 2014; Käufer og Scharmer, 2007). Derfor forslår bl.a. Greenwood, Käufer og Scharmer at idéen med universitetet bør udvikles, fra den Humboldtske idé med enheden mellem forskning og praksis. Bør fremtidens handlingsorienterede universitet forene praksis, forskning og undervisning. Dette vil være med til at skabe innovative, kritisk reflekterende akademikere, som er i stand til at bruge deres uddannelser til at skabe værdi for sig selv og andre. Fordi undervisningen og læring vil foregå på rigtige aktionsforskningsprocesser der ikke kun vil give de studerende teoretisk og metodisk, men også praktisk viden, i samspil mellem forskere og deltagere.

Men aktionsforskningens praksisser passer dårligt sammen med det neoliberalistiske økonomiske rationale der er styrende for universitetets praksisser i dag. Fordi den er svær at passe sammen med silo-tænkningen, svær at planlægge, måle og derfor afgøre kvaliteten af. Käufer og Scharmer mener at aktionsforskningen vil blive udbredt som universitetspraksis uanset hvad, men hvis universiteterne ikke formår at omdanne idéen med universitetet, vil det ske via alternative institutioner, f.eks. via internetbaserede universiteter. Hvis aktionsforskningen skal udbredes som universitetspraksis, mener Greenwood at den stigende utilfredshed bl.a. studerende, undervisere og administratorer, kan være med til at skabe spirende aktionsforskningsmiljøer, der i stigende grad vil sætte spørgsmålstegn ved, og udfordre det dominerende økonomiske rationale.

Litteratur

- Alvesson, Mats (2003): Methodology for close up studies – struggling with closeness and closure. I: *Higher Education* 46: 167-193.
- Ambrosius Madsen, Ulla (2003): *Pædagogisk Etnografi – forskning i det pædagogiske praksisfelt*. Danmark: Klim. S. 7-26
- Andersen, J. (2015). Empowerment, kritisk teori og aktionsforskning. I: Kjærgaard, H. (red.) *Social- og specialpædagogik*. Akademisk forlag. København.
- Andersen, J., & Bilfeldt, A. (2010). Aktionsforskning på plejehjem: et alternativ til new public management? I: *Tidsskrift for Arbejdsliv*, (1), 67-81.
- Andersen, J., Bilfeldt, A., & Jørgensen, M. S. (2012). Det urbane plejehjem: empowerment-planlægning i praksis. I: Andersen, J., Freudendal-Pedersen, M., Kofoed, L. & Larsen, J. (red.) *Byen i bevægelse: Mobilitet - Politik - Performativitet* (1 udg., Kapitel 5, s. 96-116). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Andersen, J. & Bilfeldt, A. (2013): Social innovation in public elder care; the role of action reseach. I: Moulaert, Frank et al. (2013): *The international Handbook on Social Innovation. Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*. Edward Elgar.
- Andersen, J., & Bilfeldt, A. (2014). Social innovation og aktionsforskning: eksempler fra plejehjemsområdet og biblioteker som medborgercentre . I: Bilfeldt, A., Jensen, I. & Andersen, J. (red.) *Rettigheder, empowerment og læring* (1 udg., Vol. 5, Kapitel 2, s. 15-41). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag. (Serie om lærings-, forandrings- og organisationsudviklingsprocesser).

- Andersen, Vilmer og Gamdrup, Peter (2011): *Forskningsmetoder*. I Andersen, H. *Videnskabsteori & metodelære - introduktion*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Biesta, G. (2011). How useful should the university be? On the rise of the global university and the crisis in higher education. *Qui Parle*, 20(1), 35-47.
- Biesta, G. (2014). *Den smukke risiko – i uddannelse og pædagogik*. Forlaget Klim.
- Bilfeldt, A., Jørgensen, M. S., & Andersen, J. (2012). Empowerment og aktionsforskning. I: Bilfeldt, A., Bloch-Poulsen, J., Børsen, T., Gammelby, M. L., Højbjerg, K. & Jacobsen, A. J. (red.) *Refleksiv Praksis: Forskning i forandring* (1 udg., Vol. 1, Kapitel 7, s. 129-153). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag. (Serie om Lærings-, forandrings- og organisationsudviklingsprocesser/Series in Transformational Studies).
- Bladt, Mette (2012). Frirum og værksteder. I Duus, G., Husted, M., Kildedal, K., Laursen, E. & Tofteng, D. (red.) *Aktionsforskning - en grundbog*. (S. 147-158) Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Bredsdorff, N. (2009). Oversigt over de vigtigste lovgivningsarbejder om universitetets styrelse 1968-2008. Skriftserie fra Roskilde Universitetsbibliotek. Nr. 51
- Brinkmann, S & Tanggaard, L. (2010): Introduktion. I: Brinkmann, s. & Tanggaard, L: *Kvalitative metoder - en grundbog*. København K. Hans Reitzels forlag.
- Brydon-Miller, M., Greenwood, D. & Maguire, P. (2003). Why Action Research? I: *Action Research*. SAGE publications.

- Brøgger, K. (2016) Du skal ville det, du skal: Om de videregående uddannelsers nye tilskyndelsesøkonomi. I: Dansk Pædagogisk tidsskrift, 2, s. 87-99.
- Christiansen, F. V., Harboe, T., Horst, S., Sarauw, L. L., & Krogh, L. (2013). Udviklingstendenser i universitetets rolle. I: Rienecker, L., Jørgensen, P. S., Dolin, J. & G. H. Ingerslev (red.), *Universitetspædagogik* (1 udg., Kapitel 1, s. 17-42). Danmark: Samfundslitteratur.
- Dean, M. (2006). *Magt og styring i det moderne samfund*. Frederiksberg. Forlaget Sociologi.
- Dean, M. & Villadsen, K. (2012): *Statsfobi og civilsamfund – Foucault og hans arvingers blik på staten*. Nyt fra Samfundsvidenskaberne. Frederiksberg c.
- Elle, B. (2016). Universitetets forandring. I: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*. Nr. 2, 5. S. 48-67.
- Flyvbjerg, B. (2010): Fem misforståelser om casestudiet. I: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. I: *Kvalitative metoder - en grundbog*. (S. 463-487) København K. Hans Reitzels forlag.
- Frølev Jensen, A. & Emmeche, C. (2012) Fra markedsuniversitet til bæredygtigt universitet. I: *Social Kritik: Tidsskrift for analyse og debat*, nr. 129.

- Fuglsang, L., Hagedorn-Rasmussen, P. & Olsen, P. B. (2012): Introduktion. . I: Fuglsang, L., Hagedorn-Rasmussen, P. & Olsen, P. B. *Teknikker i samfundsvidenskaberne*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Gaventa, J. & Cornwall, A. (2008). Power and Knowledge. I: Reason, P. & Bradbury, H. (red.) *The SAGE Handbook of Action Research Participative Inquiry and Practice*. Second Edition. SAGE publications.
- Greenwood, D. J. (2012). Doing and learning action research in the neo-liberal world of contemporary higher education. I: *Journal of Higher Education Policy and Management*. 9 (2). S. 131.139.
- Greenwood, D. J. (2015). Afterword. I: Hyatt, S. B., Shear, B.W. & Wright, S. *Learning under neoliberalism. Ethnographies of governance in higher education*. Berghahn. New York.
- Harboe, T. (2006). Indføring i samfundsvidenskabelig metode. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur
- Jemielniak, D. & Greenwood, D. J. (2015). Wake Up or Perish: Neo-Liberalism, the Social Sciences, and Salvaging the Public University. I: Cultural Studies $\leftrightarrow$Critical Methodologies. Vol. 15. SAGE Publications
- Jungk, R., & Müllert, N. R. (1991). *Håndbog i Fremtidsværksteder*. København: Politisk Revy.
- Kemmis, S. (2008). Critical Theory and Participatory Action Research. . I: Reason, P. & Bradbury, H. (red.) *The SAGE Handbook of Action Research Participative Inquiry and Practice*. Second Edition. SAGE publications.

- Kristensen, J. E. (2007A). Gamle og nye ideer med universitetet – universitetsloven i 2003 som anledning. I: Kristensen, J. E., Elstrøm, k., Nielsen, J. V., Pedersen, M., Sørensen, B. V., Sørensen, H. (red.) *Ideer om et universitet*. (s. 9-22). Århus N: Aarhus universitetsforlag.
- Kristensen, J.E. (2007B). Det moderne universitets ide og selvbeskrivelse gennem 200 år – en universitetshistorisk indledning. I: Kristensen, J. E., Elstrøm, k., Nielsen, J. V., Pedersen, M., Sørensen, B. V., Sørensen, H. (red.) *Ideer om et universitet*. (s. 23-74). Århus N: Aarhus universitetsforlag.
- Kristiansen, M., & Bloch-Poulsen, J. (2012). Participation i aktionsforskning: Mellem metode og verdenssyn, deltagelse og medbestemmelse. I *Refleksiv praksis: forskning i forandring* (1 udg., Vol. 1, Kapitel 6, s. 109-125). Aalborg Universitetsforlag. (Serie om Lærings-, forandrings- og organisationsudviklingsprocesser/Series in Transformational Studies; Nr. 1).
- Käufer, K. & Scharmer, C. L. (2007). Universitetet som udsigtspunkt for det iværksættende menneske – og som ‘landingsbane’ for det nyes kommen-til-verden (2000). I: Kristensen, J. E., Elstrøm, k., Nielsen, J. V., Pedersen, M., Sørensen, B. V., Sørensen, H. (red.) *Ideer om et universitet*. (s. 235-254). Århus N: Aarhus universitetsforlag.
- Launsø, L., Olsen, L., & Rieper, O. (2011). *Forskning om og med mennesker: Forskningstyper og forskningsmetoder i samfundsforskning*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

- Laursen, Erik (2012): Aktionsforskningens produktion af viden. I Duus, G., Husted, M., Kildedal, K., Laursen, E. & Tofteng, D. (red.) *Aktionsforskning - en grundbog*. (S. 97-112) Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Levin, M. & Greenwood, D. (2008). The Future of Universities: Action Research and the Transformation of Higher Education. I: Reason, P. & Bradbury, H. (red.) *The SAGE Handbook of Action Research Participative Inquiry and Practice*. Second Edition. SAGE publications.
- Levin, M. & Greenwood, D. (2011). Revitalizing Universities by Reinventing the Social Sciences: *Bildung* and Action Research. I: Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. *The SAGE Handbook of Qualitative Research 4*. SAGE. Los Angeles.
- Lynggaard, K. (2010). Dokumentanalyse. I: *Kvalitative metoder - en grundbog*. (S. 463-487) København K. Hans Reitzels forlag.
- Nielsen, Birger Steen (1991): Efterskrift: Mere end en håndbog. I: Jungk, R., & Müllert, N. R. *Håndbog i Fremtidsværksteder*. København: Politisk Revy.
- Nielsen, B. S. (2011). Vinden blæser på spørgsmål og svar : Om kritisk humanisme og universitetets opgave i dag. I: *Social Kritik: Tidsskrift for analyse og debat*, nr. 128.
- Nielsen, H. W. (2010): Deltagende observation. I: Fuglsang, L., Hagedorn-Rasmussen, P. & Olsen, P. B. *Teknikker i samfundsvidenskaberne*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

- Olsen, P. B. (2011): Metode i problemorienteret projektarbejde. I Olsen, P. B. & Pedersen, K. *Problemorienteret projektarbejde - en værktøjsbog*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Olsen, P., Nielsen, B. S. & Nielsen, K. (2003). *Demokrati og bæredygtighed – social fantasi og samfundsmæssig rigdomsproduktion*. Roskilde universitetsforlag. Frederiksberg C.
- Rendtorff, J. D. (2010). Case-studier. I: Fuglsang, L., Hagedorn- Rasmussen, P. & Olsen, P. B. *Teknikker i samfundsvidenskaberne*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Sarauw, L. L. & Andersen, H. L. (2016). Målstyring og fremdrift : Soppedidaktik og fremtidens vidensarbejder. I: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*. Nr. 2, 5. S. 68-77.
- Sarauw, L. & Madsen, S.: (2017): Risikonavigation i fremdriftsstormen – når studerende oversætter fremdriftsreformen ud fra nye risikologikker. I: *Dansk universitetspædagogiks tidsskrift*. Tema: *Ledelse, udvikling og overlevelse på universitetet*. Årgang 12. nr 22.
- Strandgaard-Mortensen, L. M. (2016) *Udvikling af førsteårspædagogik på KUA med fremtidsværkstedet som metode*. AAU-CPH. 3 Semester. Praksisprojekt.
- Tanggaard, L & Brinkmann, S (2010): Interviewet: samtalen som forskningsmetode. . I: Brinkmann, s. & Tanggaard, L: *Kvalitative metoder - en grundbog*. København K. Hans Reitzels forlag

- Villadsen, K. (2006). Forord til den danske udgave. I: Dean, M. *Magt og styring i det moderne samfund*. Frederiksberg. Forlaget Sociologi.

Elektroniske dokumenter

- Folketinget (2016). *Forslag til lov om ændring af lov om adgangsregulering ved videregående uddannelser (Begrænsning af dobbeltuddannelse)*. Lokaliseret d. 26.05.2017. På:
http://www.ft.dk/RIpdf/samling/20161/lovforslag/L69/20161_L69_som_fremsat.pdf
- Kvalitetsudvalget (2015A). *Nye veje og høje mål – Kvalitetsudvalgets samlede forslag til reform af de videregående uddannelser*. Lokaliseret d. 26.05.2017. På:
<http://ufm.dk/publikationer/2015/nye-veje-og-hoje-mal>
- Kvalitetsudvalget (2015B). *Nye veje og høje mål – kvalitetsudvalgets samlede analyserapport*. Lokaliseret d. 26.05.2017. På: <http://ufm.dk/publikationer/2015/nye-veje-og-hoje-mal/nye-veje-og-hoje-mal-samlet-analyserapport.pdf>
- Produktivitetskommissionen (2013). *Uddannelse og Innovation, Analyserapport 4*. Lokaliseret d. 26.05.2017. På:
[http://produktivitetskommissionen.dk/media/159656/Analyserapport%204,%20Uddannelse%20og%20innovation%20\(web\).pdf](http://produktivitetskommissionen.dk/media/159656/Analyserapport%204,%20Uddannelse%20og%20innovation%20(web).pdf)

- Unike – Universities in the Knowledge Economy (2017). About Unike. Lokaliseret 26.05.2017 på: <http://unike.au.dk/about-unike/>
- Uddannelses- og forskningsministeriet (2013). *Reform af SU-systemet og rammerne for studie gennemførelse*. Lokaliseret d. 26.05.2017. På: <http://ufm.dk/lovstof/politiske-aftaler/reform-af-su-systemet-og-rammerne-for-studiegennemforelse>
- Uddannelses- og forskningsministeriet (2014). *Beskrivelse af dimensioneringsmodel*. Lokaliseret d. 26.05.2017. På: <http://ufm.dk/uddannelse-og-institutioner/videregaende-uddannelse/dimensionering/beskrivelse-af-dimensioneringsmodel.pdf>
- Uddannelses- og forskningsministeriet (2016). *Faktaark – Positivliste: Uddannelser der er undtaget gældende for optaget i 2017 og 2018*. Lokaliseret d. 26.05.2017. På: <http://ufm.dk/uddannelse-og-institutioner/indsatsomrader/begransning-af-dobbeltuddannelse/filer/faktaark-iii-uddannelser-der-er-undtaget-gældende-for-optaget-i-2017-og-2018.pdf>
- Uddannelses- og forskningsministeriet (2017). *Faktaark – begrænsning af dobbeltuddannelser og undtagelser*. Lokaliseret d. 26.05.2017. På: <http://ufm.dk/uddannelse-og-institutioner/indsatsomrader/begransning-af-dobbeltuddannelse/filer/faktaark-i-begraensning-af-dobbeltuddannelse-og-undtagelser-31-januar-2017.pdf>

- Uddannelses- og forskningsministeriet (2017). *Om uddannelseszoom*. Lokaliseret d. 26.05.2017. På: http://ufm.dk/uddannelse-og-institutioner/statistik-og-analyser/uddannelseszoom/om_uddannelseszoom_marts_2017.pdf

Perspektiver på fremtidens universitetspraksis

Lea Strandgaard-Mortensen

Stud.mag. i Læring og Forandringsprocesser

Institut for Læring og Filosofi

Aalborg Universitet - København

På baggrund af en skitsering af universitetets gældende krise, inddrager jeg empiri fra et fremtidsværksted med studerende på Københavns universitet Amager, for at undersøge de studerendes ønsker for fremtidens universitetspraksis. Hvilke mulighedsbetingelser har de studerendes ønsker i fremtidens universitetspraksis ifølge forskningen?

Universitetet i krise

Den neoliberalistiske diskurs som dominerer på universiteterne bliver beskyldt for at svække humanistiske, demokratiske og bæredygtige dagsordener (Nielsen, 2011; s. 60-72). Dette sker fordi det neoliberalistiske system, søger at omdanne studerende, forskere, undervisere og administratorer til meritokratiske stræbere, der følger på forhånd lagte planer, i forsøget på at opnå succes i forhold til det dominerende økonomiske rationale der karakteriserer den neoliberale styring (Jemielniak & Greenwood, 2013; s. 73). Den ene reform efter den anden tager over på uddannelsesområdet, men der ser ikke ud til at være nogle alternativer til de måder universitetet tænkes og styres på. Derfor kan reformerne vinde indpas uden den store protest (Elle 2016; s. 58; Biesta, 2011; s. 36).

De neoliberalistiske reformer, søger at styre ved at få individet til at tage ansvar for sit eget liv, ved at kalkulere sine egne risici og stræbe efter at blive den bedste udgave af sig selv (Andersen, 2015; s. 75). Disse reformer kan også forstås som empowerment-programmer som på samme tid ønsker at forme individets mulighedsrum for handling, samtidig med at det søger at forme individets motivation for at handle på bestemte måder (Dean, 2006, s. 273, 78).

Disse udviklingstendenser øger presset på de studerende ved landets videregående institutioner. Som med de seneste reformer på uddannelsesområdet, tilskyndes til at komme hurtigere og mere effektivt gennem uddannelsessystemet, samt at vælge uddannelser med udsigter til høj beskæftigelse og høj løn. Dette kan være med til at vanskeliggøre demokratiske og kritiske forholdemåder hos de studerende (Elle, 2016; s. 59). Tendensen er nemlig at de studerende på den måde tilskyndes til at kalkulere deres egne risici i forhold til at komme igennem studierne til tiden. Det kan medføre at de studerende bliver mindre risikovillige og fravælger fag og studieaktiviteter som ellers interesserer dem, for at fokusere på de tiltag som kan få dem gennem eksamen til tiden (Sarauw & Madsen, 2017; s. 150-151). Denne tendens fører til en 'soppedidaktik' hvor de studerende aldrig rigtig får mulighed for at dykke ned i stoffet og sammensætte deres uddannelsesprofil efter interesse (Sarauw & Andersen, 2016). Ifølge uddannelsesforsker Gert Biesta, er denne udvikling med til at undergrave selve idéen med universitet, fordi risikovilligheden netop er det der skal danne det kritisk tænkende individ, og risiko altid vil være en præmis ved uddannelse. Ved at forsøge at fjerne risikoen ved uddannelse, risikerer man helt at fjerne dannelsen. Det økonomiske rationale som ligger bag de neoliberalistiske styringsrationaler, forsøger at gøre uddannelse til en teknologi hvor der er perfekt match mellem input og output. Det har skabt en instrumentaliserende og skolastisk tilgang til uddannelse, som kommer til at handle om at fylde en spand, frem for at tænde et bål (Biesta, 2014). Denne udvikling er spået til at blive universitetets død (Jemielniak & Greenwood, 2013; s. 73; Käufer og Scharmer, 2012; s. 251). Derfor er det på tide at tænke i alternativer til udviklingen af fremtidens universitetspraksis (Kristensen 2007A; s. 20, Frøslev & Emmeche, 2012).

De studerendes reaktion på styringen

Med fokus på at undersøge alternativer til denne universitetspraksis, lavede jeg på 9. semester et fremtidsværksted med studerende ved Københavns Universitet Amager (Strandgaard-Mortensen, 2016). Fremtidsværkstedet er en praktisk metode til at skabe social forestillingsevne og utopiske fremtidsscenarier (Andersen og Bilfeldt 2013; 320-322). Og ideen med at benytte dette aktionsforskningsinspirerede fremtidsværksted, var at jeg ville undersøge hvilke ønsker for fremtidens studieliv, de studerende kom frem med, når de blev inddraget i en demokratisk videnskabelsesproces.

Blandt de studerende i fremtidsværkstedet var der en samlet frustration over ikke at blive hørt og set. De fleste følte ikke at de havde noget at skulle have sagt, i forhold til udviklingen af deres studieliv. De oplevede styringen med universitet som indskrænkende på deres valgmuligheder og derfor også muligheden for at sammensætte deres studieliv efter interesse. De studerende efterlyste generelt mere feedback, mere undervisning, flere muligheder for at arbejde tværfagligt, bedre mulighed for at fordybe sig i faglige problemstillinger, bedre muligheder for at være fleksible i uddannelsen i forhold til praktik, forsinkelser og studiejob. De efterspurgte også en bedre kontakt til det omkringliggende samfund, med henblik for at få en bedre forståelse for hvordan deres uddannelser kunne bruges i praksis (Strandgaard-Mortensen, 2016).

Aktionsforskningen som alternativ til fremtidens universitetspraksis

En af de forskere der arbejder på alternativer til fremtidens universitetspraksis er aktionsforskeren og professor i antropologi Davydd Greenwood (1942). Han er fortaler for aktionsforskningens indpas som universitetspraksis, fordi aktionsforskningen med sine kollektive og inkluderende metoder står i direkte modsætning til den måde universiteterne styres i dag (Levin & Greenwood, 2011; s. 30). Derfor er aktionsforskningen ifølge ham, det åbenlyse alternativ til den umyndiggørelse som studerende og medarbejder oplever på universitet (Greenwood, 2015; s. 212). Greenwood argumenterer for at det ikke er muligt at uddanne aktionsforskere ud fra forelæsninger og seminarer alene, at man derfor er nødt til at arbejde tværfagligt sammen med undervisere og medstuderende på rigtige projekter for at lære håndværket. Denne tilgang til undervisningen ville modsvare de ønsker de studerende fra fremtidsværkstedet havde, fordi at arbejdet på projekter i tæt samarbejde med undervisere og andre medstuderende ville give de studerende bedre muligheder for feedback, flere timer, mere fordybelse. Desuden ville det give dem en bedre fornemmelse af hvad de kan bruge deres uddannelser til i praksis. Greenwood argumenterer også at disse metoder, i kraft af projektarbejdets karakter, naturligt ville give de studerende viden om organisering, koordinering, lederskab og etnografiske færdigheder (Levin & Greenwood, 2011; s. 30). Teoretikerne Claus Otto Scharmer og Katrin Käufer fra MIT, mener også at aktionsforskningen er det bedste bud på en alternativ universitetspraksis. De argumenterer for at aktionsforskningen, med sit fokus på egentlig videnskabelse og vidensfrembringelse i

samspil med praksis, er vejen frem i forhold til at skabe de innovative akademikere som samfundet har brug for (Käufer og Scharmer, 2007; s. 235-252). Derfor mener de at universitet må genopfinde sig selv med den klassiske Humboldtske universitetsidé med enheden mellem forskning og undervisning. Denne enhed skal udbygges og universitetet skal bygges op om en idé om enhed mellem forskning, undervisning og praksis. De mener det er på tide at grundlægge et nyt fremtids- og handlingsorienteret universitet, hvor aktionsforskningen er drivkraften i at forene praksis, forskning og undervisning. I denne form for universitetspraksis vil de studerende komme i kontakt med dyb og selv-transcenderende viden, som er essentiel i forhold til dannelsen af innovative individer (Käufer og Scharmer, 2007; s. 235-252).

Problemet med udbredelsen af aktionsforskningen på universitetet som det ser ud i dag, er at det passer dårligt sammen med det neoliberalistiske økonomiske rationale som søger at måle og veje kvaliteten af forskningen og undervisningen. Aktionsforskningen er en disciplin som af natur vil sprede sig over flere afdelinger på universitetet og til interessenter uden for universitetet. Derfor passer den dårligt ned i den silostruktur som kendetegner universitetets organisering i dag, og det gør det svært at måle og veje 'værdien' af aktionsforskningen (Greenwood, 2012; s. 7-8). Som undervisningsform er aktionsforskningen også problematisk fordi den er uforudsigelig og kan være svær at indpasse i en bestemt tidsramme, derfor passer aktionsforskningen dårligt sammen med rigide semesterplaner der fokuserer på tid, mål og resultater (Greenwood, 2012; s. 13-14). Ifølge Greenwood bliver aktionsforskningen derfor først udbredt som universitetspraksis, når det bliver en prioritet at danne kritisk tænkende, refleksive og demokratiske intellektuelle (Levin & Greenwood, 2011).

Litteratur

- Andersen, J. (2015). Empowerment, kritisk teori og aktionsforskning. I: Kjærgaard, H. (red.) *Social- og specialpædagogik*. Akademisk forlag. København.
- Andersen, J. & Bilfeldt, A. (2013): Social innovation in public elder care; the role of action research. I: Moulaert, Frank et al. (2013): *The international Handbook on Social Innovation. Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*. Edward Elgar.

- Biesta, G. (2011). How useful should the university be? On the rise of the global university and the crisis in higher education. *Qui Parle*, 20(1), 35-47.
- Biesta, G. (2014). *Den smukke risiko – i uddannelse og pædagogik*. Forlaget Klim.
- Dean, M. (2006). *Magt og styring i det moderne samfund*. Frederiksberg. Forlaget Sociologi.
- Elle, B. (2016). Universitetets forandring. I: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*. Nr. 2, 5. S. 48-67.
- Frøslev Jensen, A. & Emmeche, C. (2012) Fra markedsuniversitet til bæredygtigt universitet. I: *Social Kritik: Tidsskrift for analyse og debat*, nr. 129.
- Greenwood, D. J. (2012). Doing and learning action research in the neo-liberal world of contemporary higher education. I: *Journal of Higher Education Policy and Management*. 9 (2). S. 131.139.
- Greenwood, D. J. (2015). Afterword. I: Hyatt, S. B., Shear, B.W. & Wright, S. *Learning under neoliberalism. Ethnographies of governance in higher education*. Berghahn. New York.
- Jemielniak, D. & Greenwood, D. J. (2015). Wake Up or Perish: Neo-Liberalism, the Social Sciences, and Salvaging the Public University. I: *Cultural Studies & Critical Methodologies*. Vol. 15. SAGE Publications
- Kristensen, J. E. (2007A). Gamle og nye ideer med universitetet – universitetsloven i 2003 som anledning. I: Kristensen, J. E., Elstrøm, k., Nielsen, J. V., Pedersen, M., Sørensen, B. V., Sørensen, H. (red.) *Ideer om et universitet*. (s. 9-22). Århus N: Aarhus universitetsforlag.
- Käufer, K. & Scharmer, C. L. (2007). Universitetet som udsigtspunkt for det iværksættende menneske – og som ‘landingsbane’ for det nyes kommen-til-verden (2000). I: Kristensen, J. E., Elstrøm, k., Nielsen, J. V., Pedersen, M., Sørensen, B. V., Sørensen, H. (red.) *Ideer om et universitet*. (s. 235-254). Århus N: Aarhus universitetsforlag.
- Levin, M. & Greenwood, D. (2011). Revitalizing Universities by Reinventing the Social Sciences: *Bildung* and Action Research. I: Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. *The SAGE Handbook of Qualitative Research 4*. SAGE. Los Angeles.

- Nielsen, B. S. (2011). Vinden blæser på spørgsmål og svar : Om kritisk humanisme og universitetets opgave i dag. I: *Social Kritik: Tidsskrift for analyse og debat*, nr. 128.
- Sarauw, L. L. & Andersen, H. L. (2016). Målstyring og fremdrift : Soppedidaktik og fremtidens vidensarbejder. I: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*. Nr. 2, 5. S. 68-77.
- Sarauw, L. & Madsen, S.: (2017): Risikonavigation i fremdriftsstormen – når studerende oversætter fremdriftsreformen ud fra nye risikologikker. I: *Dansk universitetspædagogiks tidsskrift. Tema: Ledelse, udvikling og overlevelse på universitetet*. Årgang 12. nr 22.
- Strandgaard-Mortensen, L. M. (2016) *Udvikling af førsteårspædagogik på KUA med fremtidsværkstedet som metode*. AAU-CPH. 3 Semester. Praksisprojekt.